

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

**Represe venkova v 50. letech 20. století a její vliv na život v obci
Litoboř**

Bakalářská práce

Autor: Judita Kožíšková

Studijní program: B 7105 Historické vědy

Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví

Vedoucí práce: PhDr. Bc. Tomáš Hradecký, Ph.D.

Hradec Králové, 2016

Zadání bakalářské práce

Autor: Judita Kožíšková

Studium: F12552

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví

Název bakalářské práce: **Represe venkova v 50. letech a její vliv na život v obci Litoboř**

Název bakalářské práce AJ: Rural Repression in the 1950s: The Litoboř Village Case Study

Anotace:

Cíl práce: Zachytit způsob života a hospodaření v Litoboři před represí, události předcházející soudnímu procesu, průběh samotného procesu a jeho odraz v dobovém tisku a propagandě, otázku skutečné identity Miloslava Stejskala a účelu jeho působení v obci, změna společenského života a hospodaření v obci po procesu (vliv procesu na urychlení kolektivizace), osudy odsouzených sedláků a jejich rodin a jejich vztahy s ostatními občany Litoboře s přesahem do současnosti, litobořský případ po roce 1989 (př. v tisku, v povědomí veřejnosti), otázka vlivu represe padesátých let na počet a složení obyvatelstva Litoboře a její stavební vývoj. Literatura: Szathmaryová-Vlčková, Věra. Horizonty (ne)svobody: političtí vězni okresu Náchod v letech 1948-1989. Náchod: Konfederace politických vězňů, 2000. Náchodsko od minulosti k dnešku: vlastivědný sborník muzeí náchodského okresu. Náchod: Okresní muzeum, 1985. Z historie obce Litoboř a Sboru dobrovolných hasičů v Litoboři: brožura vydaná při příležitosti oslav stoletého výročí vzniku Sboru dobrovolných hasičů v Litoboři a sjezdu rodáků a přátel obce. Litoboř 1997. Brožura vydaná při příležitosti odhalení památníku obětem komunistického totalitního režimu v obci. Litoboř, 16. srpna 2008. Spravedlivý rozsudek nad teroristy v Náchodě. Pochodeň. Soudní proces akce ?Litoboř?. Nový čas. 1990. Případ desítek zmařených životů. Náč čas. Náchod 2002. kronika obce Litoboř Prameny: Orální historie (pamětníci) Kronika obce Litoboř Fond MNV Litoboř

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Hradecký, Ph.D.

Oponent: Mgr. Pavel Horák

Datum zadání závěrečné práce: 8.12.2013

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma Represe venkova v 50. letech 20. století a její vliv na život v obci Litoboř jsem vypracovala samostatně. Použitou literaturu a prameny uvádím v příloženém seznamu.

Judita Kožíšková

Poděkování

Mé poděkování patří na prvním místě PhDr. Bc. Tomášovi Hradeckému, Ph.D. za velkou vstřícnost a odborné vedení, dále zvláště paní Zdence Pacákové, bez které by tato práce zřejmě nikdy nevznikla, a jejímu manželovi Jaroslavu Pacákovi. Můj velký dík patří rovněž panu Josefu Vítovi a Lubošovi Jirkovi za to, že se mnou sdíleli své vzpomínky, a v neposlední řadě také paní Silvii Markové, která mi poskytla vzpomínky na svého dědečka.

Anotace

KOŽÍŠKOVÁ, Judita. *Represe venkova v 50. letech 20. století a její vliv na život v obci Litoboř*. Hradec Králové: Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016, s. 122.

Bakalářská práce.

Předkládaná bakalářská práce se zabývá osudem obce Litoboř a jejich obyvatel během represí venkova probíhajících v 50. letech 20. století v Československu, jejichž cílem bylo v případě zmíněné obce upevnění komunistického režimu a urychlení kolektivizačního procesu na Náchodsku. Vedle samotného politického monstrprocesu vedeného s tamními soukromě hospodařícími zemědělci sleduje změnu společenského a kulturního života v Litoboři k níž pod vlivem těchto událostí došlo.

Klíčová slova: Litoboř, kolektivizace, monstrproces, represe, zemědělství, JZD

Anotation

KOŽÍŠKOVÁ, Judita. *Rural repression in the 50th years and its influence on the life in the village Litoboř*. University of Hradec Králové, 2016. 122 pp. Diploma Dissertation Degree Thesis.

This thesis deals with the fate of village Litoboř and its inhabitants during the rural repression taking place in the 50s of the 20th century in communist Czechoslovakia. Its aim was to consolidate the communist regime and accelerate collectivization in Náchod District in the Hradec Králové Region. Besides the show trial conducted against the local private farmers, pursues change of the social and cultural life in Litoboř which under the influence of these events occurred.

Keywords: Litoboř, collectivization, show trial, repression, agriculture, agricultural cooperative

Obsah

Seznam použitých zkratké.....	9
Úvod.....	11
1. Dosavadní stav bádání, prameny a literatura.....	13
1.1 Literatura.....	13
2. Zemědělská politika v období třetí republiky.....	15
2.1 Skryté cíle pozemkové reformy a diferenciacé výkupních cen.....	15
2.2 Od květnových voleb k Vítěznému únoru	17
3. Zemědělská politika po únoru 1948.....	19
3.1 Počátky združstevňování vesnice a jeho metody	21
3.2 Právní vymezení kolektivizačního procesu.....	22
4. Rok 1951 – zosřzení třídniho boje a represí vůči vesnickým boháčům	27
4.1 „Akce maso“.....	29
4.2 „Akce kulak“a vykonstruované politické procesy.....	30
5. Charakteristika obce Litoboř	32
5.1 Poloha a historie obce	32
5.2 Způsob života v obci před politickými procesy	34
6. Život v obci po únoru 1948	38
6.1 Volby do Národního shromáždění v roce 1948.....	38
6.2 Situace v zemědělství.....	39
6.3 Společenský život	43
7. Jaké události předcházely litobořským represím.....	46
7.1 Působení agenta Stejskala v Litoboři.....	46
7.2 Názorové proměny rolníka Karla Rudolfa	47
7.3 Přepadení funkcionářů na Žernově	49
7.4 Seznámení agenta s Karlem Rudolfem	50

7.5	Přepadení funkcionářů v Mezilečí	52
7.6	Otázka neschopnosti Veřejné bezpečnosti dopadnout pachatele	55
7.7	Čeledínem na statku sedláka Vojtěcha, agentem u slečny Milady Stříhavkové 56	
7.8	Kdo vedl agentovy kroky	58
8.	Stěžejní události 26. prosince 1951	61
8.1	Agentova cesta do Náchoda	61
8.2	Vražedný útok na funkcionáře Antonína Hodovala	63
8.3	Vražedný útok na funkcionáře Jaroslava Hofmana	64
8.4	Proč agent střílel	67
8.5	Vyšetřování v plných obrátcích	68
8.6	Provolání k občanstvu	70
9.	Akce „Teror-Náchod“	72
9.1	Ostřelování Řezníčkovy stodoly	73
9.2	Proč nebyl pachatel dopaden živý	74
9.3	Kdo vedl agentovy kroky II.....	75
9.4	Kdo byl Miloslav Stejskal doopravdy.....	76
10.	Příprava monstrprocesu v „Beránku“ a soudu v Hradci Králové	82
10.1	Reakce veřejnosti na akci „Teror-Náchod“	82
10.2	Zatýkání	83
10.3	Schválení veřejného procesu	88
11.	Soud v Náchodě ve dnech 26. a 27. ledna 1952	90
11.1	V 1. skupině byli odsouzeni rozsudkem ze dne 27. ledna 1952:	94
12.	Státní soud v Hradci Králové ve dnech 25. a 26. července 1952.....	98
12.1	Ve 2. skupině byli odsouzeni rozsudkem ze dne 26. července 1952:	103
13.	Založení JZD Litoboř	107

13.1	Těžké družstevní začátky.....	109
13.2	Návrat propuštěných vězňů do Litoboře	113
	Závěr	115
	Prameny a literatura	117
	Příloha	120
	Obrazová příloha.....	121

Seznam použitých zkratk

ABS	Archiv bezpečnostních složek
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KNV	krajský národní výbor
KSČ	Komunistická strana Československa
KSJ	Komunistická strana Jugoslávie
KSS	Komunistická strana Sovětského svazu
KV KSČ	krajský výbor Komunistické strany Československa
KV StB	krajské velitelství Státní bezpečnosti
KV VB	krajský výbor veřejné bezpečnosti
MNV	místní národní výbor
MV	ministerstvo vnitra
NF	Národní fronta
NS ČSR	Národní shromáždění republiky Československé
ONV	okresní národní výbor, obvodní národní výbor
OV KSČ	okresní výbor Komunistické strany Československa
OV VB	okresní oddělení Veřejné bezpečnosti
SDH	sbor dobrovolných hasičů
SS	Schutzstaffel
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
STS	strojní a traktorová stanice
TNP	tábor nucených prací
ÚNZ	útvár nápravného zařízení
USA	Spojené státy americké
UV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VB	Veřejná bezpečnost
VOStB	velitelství oddílu Státní bezpečnosti

VŘSR

Velká říjnová socialistická revoluce

Úvod

„Náchodské Babice“ – tak roku 1952 překřtil malou východočeskou vesnici poslanec NS ČSR Josef Borůvka v titulu své připravované avšak nikdy nepublikované knihy, jež měla být oslavou nedávného vítězství socialistických sil nad vesnickými boháči v obci Litoboř a jejím okolí.

Vykonstruovaný politický proces vedený na počátku roku 1952 s tamními soukromě podnikajícími zemědělci obviněnými ze zločinné spolupráce se západním agentem lze skutečně v mnoha ohledech pokládat za historickou analogii tzv. babického případu, snad o nic málo pozoruhodnou, pouze s nižším počtem odsouzených a mnohem menší mírou medializace a obecného povědomí – a to jak v době svého konání, tak v současnosti. Naopak styčným bodem obou případů je množství doposud nevyjasněných okolností a otázek, stejně jako bravurnost komunistického režimu s jakou se jejich prostřednictvím dokázal vypořádat s odpůrci a brzditeli kolektivizačních procesů na českém venkově.

V soudních spisech Státní bezpečnosti najdeme nejdůležitější dokumenty vážící se ke dvěma procesům souvisejícím s událostmi v Litoboři pod názvem Akce „Teror Náchod“. Označením teror je zcela nepochybně myšlena série ozbrojených útoků na tamní funkcionáře komunistické správy okresu Náchod, k nimž opakovaně docházelo během prosince roku 1951. Všechny do jednoho měl na svědomí mladík Miloslav Stejskal, jenž se vydával za spásu režimem utlačovaných rolníků. Jeho odbojné aktivity uvedly 18 lidí před soud, několik z nich dokonce až na pankrácké popraviště.

Uvedené skutečnosti činí z této historické události vůbec největší skupinový politický proces, jaký se v regionu odehrál. Do roku 2000 se podařilo dohledat 260 jmen politických vězňů okresu Náchod, což zdaleka není konečné číslo.¹ Mezi sedmi odsouzenými k trestu smrti a popravenými tři nešťastně uvízli právě v Akci „Teror Náchod“, z pěti odsouzených k doživotnímu vězení potom jeden.

Skutečná role údajného agenta Miloslava Stejskala v celém případě zůstává a zřejmě i navždy zůstane neodhalena. Tato práce však nemá v úmyslu objasnit to, co je dnes na základě dostupných archivních a jiných pramenů neobjasnitelné. Za cíl si klade především komplexní zachycení události 50. let vážících se k dané obci. Chce podat

¹ Věra SZATHMÁRYOVÁ-VLČKOVÁ, *Horizonty (ne)svobody: političtí vězni okresu Náchod v letech 1948-1989*, Náchod 2000, s. 15.

zprávu o osudech jedné východočeské vsi a lidech, kteří v ní žili, o jejich proměnách ať už sociálních, hospodářských nebo urbanistických, ke kterým došlo pod tíhou nelehkého období, jakým pro venkov zemědělská kolektivizace nepochybně byla.

Kromě popisu sletu událostí před a během soudního procesu a formulování některých teorií o jeho skutečných příčinách je zde prostor pro sledování osudu členů jednotlivých perzekuovaných rodin, povědomí jejich potomků o zmíněných událostech a jejich touha či naopak nezájem dopídit se pravdy nebo se domoci spravedlnosti, stejně jako ochota o daném tématu veřejně hovořit.

Předmětem práce je rovněž otázka role litobořského monstrprocesu v dobovém i současném tisku. Jeho odraz lze ojediněle sledovat také v regionální literatuře a to i umělecké.

Jako hlavní úkol si práce vytyčila shromáždění co možná největšího množství informací vážících se k tomuto „zapadlému případu z 50. let“, jak bývá v tisku s oblibou označován. Její autorka chce bádát také v rovině osobních vzpomínek pamětníků, stejně jako vzpomínek zprostředkovaných, neboť mezi vznikem této práce a dobou, kdy někteří z odsouzených ještě žili, leží až příliš velká časová propast. I proto se autorka zaměřuje na shromáždění zmíněného druhu pramenů, protože se domnívá, že co lze nalézt v archivech, zůstane v nich i nadále zachováno.

Jak už bylo naznačeno výše, svědectvím a vzpomínkám není ani tak přikládána váha důkazů, pomoci kterých chceme hledat a nalézt pravdu. Jejich poselstvím má být zachycení atmosféry tragických událostí Litoboře a míry jejich vlivu na další generace.

1. Dosavadní stav bádání, prameny a literatura

1.1 Literatura

Budeme-li k soudnímu případu Akce „Teror Náchod“ hledat zmínky v odborné literatuře, pak se na prvním místě musíme zmínit o publikaci historičky Věry Vlčkové příznačně nazvané *Horizonty (ne)svobody*². Jedná se o seznam politických vězňů okresu Náchod, vzniklý z iniciativy náchodské pobočky Konfederace politických vězňů, v němž litobořský proces představuje jeden z mnoha dalších.

Autorka této základní práce se k danému tématu znovu vrací v brožuře *Litboř: 16. srpna 2008*³ vydané obecním úřadem v Litboři mimo jiné k příležitosti odhalení památníku obětem totalitního komunistického režimu v obci.

Podobná brožura, avšak zaměřená především na historii Sboru dobrovolných hasičů a historii Litboře jako takovou⁴, vyšla již roku 1997. V rámci ní se touto problematikou velmi krátce zabývala MUDr. Marie Jaklová. Zmíněný sborník tedy nelze považovat za literaturu odbornou, ačkoli je podložen historickými prameny.

Nejnověji a dosud nejrozsáhleji litobořské téma zpracovává diplomová práce Pavla Světlíka z roku 2009 *Rodina sedláka Víta v represích režimu jedné strany*⁵. Autor se zaměřil v prvé řadě na řešení soudního případu jako takového a vyřkl některé možné teorie o jeho průběhu a podstatě. Dále sledoval především linii osudů členů vybrané rodiny.

Protože téma nebylo dosud publikováno v žádném odborném časopise, jmenujme zde alespoň některá neoborná periodika. Na počátku 90. let minulého století se náchodský monstrproces objevil na stránkách Našeho času, kde se mu v článcích *Případ desítek zmařených životů I. a II.* věnoval Stanislav Šrůtek. Ze stejné doby najdeme v Magazínu Dnes + TV článek *Znásilněná vesnice*. Zřejmě nejnovější příspěvek v tisku se objevil pod názvem *Neklidné Vánoce a nešťastný Nový rok 1952 v Litboři* v regionálním Rodném kraji. Až na posledně jmenovaný článek můžeme

² V. VLČKOVÁ, *Horizonty...*

³ Miroslav PAVLŮ – Věra VLČKOVÁ – Karel VLČEK, *Litboř 16. srpna 2008*, Litboř 2008.

⁴ Marie JAKLOVÁ – Karel Vlček, *Z historie obce Litboř a Sboru dobrovolných hasičů v Litboři*, Litboř 1997.

⁵ Pavel SVĚTLÍK, *Rodina sedláka Víta v represích režimu jedné strany*, Praha 2009.

všechny zmíněné nahlížet zároveň jako prameny, neboť jsou v nich citovány rozhovory s pamětníky.

2. Zemědělská politika v období třetí republiky

Abychom mohli samotnou akci „Teror-Náchod“, stejně jako to, co jí předcházelo a poměry panující v obci Litoboř před počátkem uplatňování kolektivizačních snah vnímat v dobovém kontextu, je na místě zmínit se nejprve o průběhu socializace vesnice obecně, tedy jak se vyvíjela v celostátním měřítku.

Prvotní náznaky budoucího směřování poválečného československého zemědělství můžeme sledovat již od roku 1945, konkrétně od 5. dubna, kdy byl po předchozích moskevských jednáních mezi nepříliš prozíravými londýnskými exilovými politiky v čele s Eduardem Benešem a naopak dobře připravenou moskevskou komunistickou reprezentací vedenou Klemetem Gottwaldem, oficiálně přijat tzv. Košický vládní program, utvořený v podstatě dle představ komunistů, jež zároveň jasně určil složení první poválečné vlády v neprospěch demokratických sil.

Téměř jednu třetinu jejich křesel totiž obsadili komunisté, jakož i strategicky důležitá ministerstva vnitra, informací a zemědělství. Právě ta se v následujících letech stala hlavním nástrojem KSČ k postupnému uchopení moci ve státě.

V rámci Národní fronty, koalice zakotvené přímo v Košickém vládním programu, mohly nadále existovat pouze strany středové a levicové, čímž došlo mimo jiné k zákazu obnovení vůbec nejsilnější prvorepublikové Strany agrární, která měla jako podporovatelka soukromého podnikání na venkově širokou voličskou základnu. Tím byla demokratická opozice výrazně zredukována a soukromě hospodařícím zemědělcům nezbyla jiná možnost, než se přiklonit k některé z povolených politických stran, které se pochopitelně v nastalém období před volbami 1946 snažily jejich sympatie získat.⁶ Z nich nejvěrnější prvorepublikovým tradicím zůstávala Strana lidová, jež zároveň představovala nositelku pro vesnické obyvatelstvo velmi důležitých křesťanských hodnot.

2.1 Skryté cíle pozemkové reformy a diferenciací výkupních cen

Nyní tedy zejména lidovci představovali největšího soupeře KSČ v boji o voliče na venkově, na který se komunisté začali intenzivně připravovat a coby držitelé

⁶ Karel JECH, *Soumrak selského stavu 1945-1960*, Praha 2001.

příslušného ministerstva v čele s Juliem Ďurišem, tak určovali charakter zemědělské politiky nové vlády.

K dispozici měli nově zřízený Národní pozemkový fond a v něm téměř 3 miliony ha zemědělské a lesní půdy (tedy skoro třetinu veškeré půdy), zabavené Němcům, Maďarům, kolaborantům a zrádcům na základě dekretů prezidenta republiky z května a června 1945.⁷ Z něho měla být podle dekretu z července 1945⁸ zkonfiskovaná půda přidělována českým a slovenským domkářům, malým a středním rolníkům nebo zemědělským dělníkům, „*přičemž přednost měla být dána těm, kdož se zasloužili v národně osvobozené boji*“.⁹ V důsledku odsunu sudetských Němců se tato pozemková reforma týkala především pohraničních oblastí Čech, protože tam ležela většina volné zemědělské půdy, naopak ve vnitrozemí se jednalo převážně o půdu lesní, zabavenou německé šlechtě, která měla téměř celá zůstat vlastnictvím státu.¹⁰

Osídlování pohraničí řídila KSČ, což jí posloužilo jako dobrá předvolební kampaň. Drobným rolníkům i naprostým bezzemkům rozdala majetky odsunutých a tím z nich vytvářela své potencionální voliče.

Na konci války po pozemkové reformě volaly všechny strany Národní fronty. Nutnost tohoto opatření proklamoval již samotný Košický vládní program a její zakotvení v něm bylo pro komunisty klíčové. Pro ně totiž nepředstavovala pouze záruku obnovení válkou zničeného hospodářství, ale spíše prostředek k postupnému rozkladu dosavadních poměrů na venkově, který měl v budoucnu ulehčit přechod k hospodaření sovětského typu. Jak jinak si vysvětlit, že návrh ostatních stran Národní fronty přidělovat půdu až do 30 ha, což by výrazně posílilo ekonomickou stránku reformy, neprošel.

⁷ Dekret č. 5/1945 Sb. o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, vydaný 19. května 1945 a dekret č. 12/1945 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, vydaný 21. června 1945.

⁸ Dekret č. 28/1945 Sb. o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci, vydaný 20. července 1945

⁹ Program československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků, přijatý 5. dubna 1945 v Košicích, kap. XI., dostupné online (http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlpr.htm), dostupné online [citováno k 12. 6. 2016].

¹⁰ Vojtěch MENCL, *Křižovatky 20. století: světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*, Praha 1990, s. 219.

Komunisté totiž usilovali o zásadní změnu sociální skladby vesnice. Rozdělením velkého množství půdy mezi bezzemky a drobné rolníky postavili do popředí českého venkova tzv. středního rolníka, obvykle loajálního ke KSČ, jehož hospodářství svou výměrou nemělo přesáhnout 13 ha. Tak mělo dojít k narušení tradiční pospolitosti vesnice, kde doposud fungovala vzájemná pomoc mezi zámožnými sedláky a nemajetnými chalupníky. I samotná skutečnost, že se půda často dostala do rukou lidí, kteří neměli se zemědělstvím žádné zkušenosti, byla předpokladem, že právě tito budou v budoucnu velkými příznivci centrálně řízeného zemědělského družstevnictví.

Na sklonku roku 1945 přijala Národní fronta další opatření neblaze působící na mezilidské vztahy venkovanů, které pomáhalo vytvořit „*dělicí čáry mezi jednotlivými vrstvami obyvatel*“. Zavedení diferencovaných výkupních cen za zemědělské výrobky značně znevýhodnilo velké sedláky, neboť nejvíce stouply ceny za výrobky živočišné, které tvořily hlavní příjem menších a středních rolníků. Ceny zemědělských výrobků byly odstupňovány dle velikosti pozemků, přičemž ty nejvyšší byly opět vyměřeny menším rolníkům s výměrou půdy do 20 ha, nižší potom velkým sedlákům do 50 ha a nejnižší statkářům a velkostatkářům.

Vláda zároveň stanovila výši povinných dodávek zemědělských výrobků (kontingentů) podle velikosti hospodářství, rozlohy a jakosti půdy.¹¹

2.2 Od květnových voleb k Vítěznému únoru

Naděje komunistů vkládané do květnových voleb 1946 došly naplnění, alespoň co se týče situace v zemědělství. V celostátním měřítku se jim sice nepodařilo dosáhnout 50% hlasů, především díky nepříznivé situaci na Slovensku, ale na českém venkově KSČ zvítězila.

V roce 1947 se systém Národní fronty dostal do hluboké krize. V souvislosti s vyhrocením vztahů mezi SSSR a USA bylo Československo nuceno odmítnout Marschallův plán na obnovu válkou zničeného hospodářství. Průmysl zaznamenal rychlou ztrátu konkurenceschopnosti na zahraničních trzích. Velké sucho v letních měsících mělo za následek nedostatek obilí a krmiv, takže bylo třeba zvýšit dovoz zboží ze zahraničí a tím pádem i vývoz. Nedostatek zásob podporoval rozvoj černého trhu, s tím spojený růst inflace a nespokojenost všech vrstev obyvatelstva.

¹¹ V. MENCL, *Křižovatky...*, s. 219-220.

Vzniklá situace vytvořila vhodné podmínky k tomu, aby KSČ přistoupila k dalšímu znárodnování soukromého sektoru, které se do oblasti zemědělské politiky promítlo v podobě tzv. Hradeckého programu, vyhlášeného již v dubnu 1947. Vedle revize pozemkové reformy z roku 1919 mělo dojít k nové pozemkové reformě, tedy ke konfiskaci veškeré soukromé půdy nad 50 ha. Program byl iniciativou pouze KSČ a KSS a příčinou sporů komunistů s ostatními stranami.

Zároveň byl aktualizován návrh šesti tzv. Ďurišových zákonů z roku 1946. Ty slibovaly nové půdní přiděly ze státního majetku a jejich zaknihování, výhodné scelení půdy v obecních katastrech a státem dotované přiděly zemědělské techniky pro společné užívání i soukromé zemědělce.

Všechny zmíněné návrhy propagovaly za tím účelem sestavené rolnické komise na svých sjezdech již od září 1947, později také intervencemi v parlamentu. Komunisté zároveň vystoupili s požadavkem milionářské dávky pod heslem „ať platí bohatí“, která měla pokrýt ztráty v zemědělství způsobené suchem. Všechna zmíněná opatření opět cílila na malé a střední rolníky.

Mezi lety 1946 až 1948 potřebovala KSČ získat na svou stranu většinu obyvatelstva a za tím účelem ve zmíněném období veřejně prosazovala tzv. československou cestu k socialismu, nezávislou na sovětských vzorech, která ovšem ve skutečnosti postrádala jakoukoli reálnou koncepci. Tento trend se prosadil i v oblasti zemědělské politiky, kde se projevoval neustálým ujišťováním rolníků, že komunisté v žádném případě nemají v úmyslu odstranit soukromé podnikání, ani zakládat kolchozy, jako se to dělo v Sovětském svazu.¹² Stanovení přijatelné horní hranice vlastnictví půdy na 50 ha mělo poskytnout jakousi jistotu malému a střednímu rolnictvu a zároveň uklidnit větší sedláky, že nepřijdou o svůj majetek.¹³

Na důvěryhodnosti plánovanému počínu přidal projev ministra zemědělství Julia Ďuriše při příležitosti vyhlášení Hradeckého programu, ve kterém se vyslovil, že: *„Ministerstvo zemědělství trvá na tom, aby v právě připravované nové ústavě naší republiky bylo ústavně zajištěno vlastnictví půdy do 50 ha. Tím skončí zneklidňování, že chceme dělat kolchozy a sovchozy. Bude to zároveň zajímavý doklad a důkaz, že nikdy nebylo soukromé vlastnictví našich rolníků rozmnoženo tak, jako právě dnes“*.¹⁴

¹² Protokol 8. řádného sjezdu KSČ ve dnech 28. - 31. března 1946: *Sněm budovatelů*. Praha 1946, s. 12.

¹³ Karel JECH, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha 2007, s. 53.

¹⁴ Miloslav RŮŽIČKA, *Vyhnaní: akce "kulak": zločin proti lidskosti!*, Praha 2008, s. 66.

Situace se tedy zdála být výhodná pro všechny vrstvy rolnictva a není tudíž divu, že stálo v době únorového převratu převážně na straně KSČ.

3. Zemědělská politika po únoru 1948

Po úplném odstranění demokratické opozice během února 1948 už nic nebránilo urychlenému schválení Ďurišových zákonů a Hradeckého programu. Ale jak se brzy ukázalo, jimi slibovaná podpora nesměřovala přednostně ke středním a větším zemědělcům, ale naopak do státních statků a nově zakládaných družstev.¹⁵

KSČ dostala svého slibu a v nové ústavě z 9. května 1948 skutečně zakotvila záruku soukromého vlastnictví půdy do 50 ha. Tím byla prozatím zlikvidována alespoň nejbohatší vrstva zemědělců – statkářů a velkostatkářů.

Jestliže někteří českoslovenští komunisté skutečně věřili v reálnou možnost vlastní cesty k socialismu, pak se tyto jejich ideje definitivně rozplynuly již v červnu 1948 po zveřejnění 1. rezoluce Informačního byra komunistických stran o Komunistické straně Jugoslávie, která se chtěla pokusit o totéž. Dva její body kritizující zemědělskou politiku KSJ jasně zdůrazňovaly, že potřeba zotřování třídního boje platí pro všechny lidově demokratické státy, přičemž velké sedláky neboli kulaky nelze zapojit do socialistické výstavby vesnice, a proto musí být zničeni. Další fází mělo být postupné úplné odstranění zemědělské malovýroby jako kapitalistického přežitku.

Bylo nanejvýš patrné, že jedinou povolenou cestou k řešení agrární otázky v Československu je masová kolektivizace sovětského typu.¹⁶ Pod tímto tlakem předsednictvo ÚV KSČ již 28. června 1948 vydalo souhlas s rezolucí prohlašující sovětské pojetí kolektivizace za obecně platné, ač většina jeho členů dobře znala katastrofické následky sovětského hospodaření, o nichž se na vlastní oči přesvědčila v předválečných letech.¹⁷

Nyní KSČ nezbylo, než měnit slova v činy, ale potichu a nenápadně, jak to Klement Gottwald výstižně vyjádřil při interpretaci svých tajných zářijových rozhovorů na Krymu československým komunistům: „Říkal jsem Stalinovi výslovně, že

¹⁵ K. JECH, *Soumrak...*, s. 12-13.

¹⁶ TÝŽ, *Kolektivizace...*, s. 55.

¹⁷ *Tamtéž*, s. 56 – 57.

*o kolchozech nebudeme mluvit, že je budeme dělat. Likvidovat staré formy. On s tím souhlasil“.*¹⁸

Na prvním místě bylo třeba jasně určit, kdo je nepřitelem vesnice a pojmenovat ho. Pro ruské označení „kulak“, v překladu „pěst“, vymysleli ideologové KSČ synonymum „vesnický boháč“, dostatečně pejorativní, aby vzbuzovalo závist a zároveň univerzálně použitelné na všechny vesnické kapitalistické živly. Avšak v praxi se běžně užívalo obou výrazů, neboť označení kulak zase účinně vyvolávalo dojem čehosi cizorodého.

Hůře se komunisté vypořádávali s jejich obsahovým vymezením, když nedokázali přesně stanovit, kde končí střední rolník a začíná kulak. Sekretariát ÚV KSČ se nakonec 4. května 1951 usnesl, že spodní hranice pozemkové držby vesnického boháče může být: v řepářských oblastech již 8 až 10 ha, v obilnářských 10 až 14 ha, v bramborářských 12 až 16 a v píceňářských 15 až 20 ha.¹⁹

Předseda vlády Antonín Zápotocký zase mínil, že „kulak je ten, kdo neplní zemědělské dodávky“.²⁰ To bylo však v praxi neuplatnitelné měřítko, neboť plnit kontingenty zvládali obvykle právě velcí zemědělci mnohem lépe než střední a menší rolníci. Dalším návrhem bylo považovat za kulaky vykořisťovatele pracovních sil, tedy všechny, kteří disponují zaměstnanci, za něž mohli být považováni i dospělí členové rodiny. Jako jedno z měřítek se nabízela i držba těžkých mechanizačních prostředků. Do kategorie nepřátel socialistické vesnice byli později zařazeni i ti, kdo vlastnili třeba jen 5 ha půdy a k tomu provozovali ještě nějakou živnost, například obchod či hostinec.²¹

V zásadě však KSČ nikdy nedospěla k definitivnímu řešení tohoto problému, což jí dávalo volnou ruku při vytipování a označování nepřátel a škůdců lidově demokratického zřízení.²²

¹⁸ TÝŽ, *Soumrak...*, s. 16.

¹⁹ K. JECH, *Kolektivizace...*, s. 87.

²⁰ TÝŽ, *Soumrak...*, s. 16.

²¹ *Tamtéž*, s. 19.

²² TÝŽ, *Kolektivizace...*, s. 62.

3.1 Počátky združstevňování vesnice a jeho metody

Následky likvidace množství velkých statků s výměrou nad 50 ha během druhé pozemkové reformy se brzy dostavily v podobě problémů se zásobováním měst a nesplněním dvouletého hospodářského plánu.

V dané situaci proto komunisté přistoupili k první pětiletce, jež měla vzniklé problémy odstranit. Stěžejním úkolem v jejím rámci bylo združstevnění vesnice. Ovšem na venkově měla KSC stále příliš slabé pozice přímého zastoupení v rolnických a dalších organizacích, v nichž její příznivce tvořili především polo-rolníci a kovorolníci (vlastníci malých pozemků zároveň zaměstnaní v průmyslu). Naproti tomu střední a větší zemědělci zaujímali vůči politice KSC stále kritičtější postoje.

Komunistům byli trnem v oku tím spíš, že během dvouletky skupili 10 tisíc traktorů, 25 tisíc samovazů, 10 tisíc motorových pluhů a přibližně 110 tisíc žacích strojů, což bylo v podstatě dvojnásobné množství zemědělské techniky, s jejíž výrobou počítala nová pětiletka. Přičteme-li k tomu veškerou zemědělskou techniku, kterou disponovali již v předchozích letech, je více než jasné, že se po vyhlášení pětiletého plánu pro stávající režim stali nepřekonatelnou konkurencí na ekonomickém poli.²³

Otázkou bylo, jak tuto zámožnou vrstvu obyvatel legálně odstranit, když ústava deklarovala držbu půdy v jejich rukou do 50 ha. Zodpověděl ji sám ministr zemědělství Julius Ďuriš za přítomnosti ÚV KSC, když uvedl: „Říkáme, že v tomto případě nemusíme ústavu měnit, ale máme možnost, aby sami rolníci porušovali ústavu. Například neplní dodávky a my můžeme na ně uvalit sankce. Když neplní dodávky, můžeme zvýšit splátky nebo odejmout příděl“.²⁴ Jinými slovy bylo třeba nepřímým nátlakem uvést sedláky do takové dodávkové, daňové či platební nezpůsobilosti, jejíž míra byla trestně postižitelná.²⁵

Za nedodržení dodávkových povinností hrozilo zemědělcům zavedení národní správy na jejich hospodářství, či rovnou konfiskace majetku, o čemž rozhodovaly místní či okresní národní výbory ve spolupráci s příslušnými stranickými sekretariáty.

Mechanizační prostředky měly nadále získávat výlučně státní strojní stanice, menší stroje pouze místní strojní družstva a jen omezeně soukromí malovýrobci. Velcí rolníci byli z těchto přidělů zcela vyloučeni, pouze výjimečně mohli koupit menší stroj

²³ V. MENCL, *Křižovatky...*, s. 243.

²⁴ K. JECH, *Kolektivizace...*, s. 62.

²⁵ *Tamtéž.*

za zvýšenou cenu. Dříve pořízené stroje si sice mohli ponechat, ale měli povinnost kdykoli je zapůjčit místním STS pro přednostní obdělání půdy družstev a maloročníků. Pokud ve strojním družstvu působili, měli z něho být vyloučeni a odkázáni tak na techniku zmíněného družstva, kterou si mohli půjčovat za zvýšené sazby.²⁶

Zároveň byly zahájeny přípravy na omezení zcizování soukromé půdy, aby vlastník pozemku nemohl tento rozdělovat mezi své příbuzné za cílem snížení jeho výměry, protože tím by snadno unikl z kategorie kulaků do skupiny menších zemědělců.

Vedle uvalení větších kontingentů na sedláky, které byly již tak dost vysoké, došlo také ke zvýšení cen na nákupy osiv, sadby, umělých hnojiv, uhlí, pohonných hmot apod. K tomu se přidal nárůst zemědělské daně i úrokových sazeb a zrušení daňových úlev. Větší sedláci začali být zbavováni funkcí v národních výborech, svazech zemědělců či vedení tradičních (myšleno nesocialistických) družstev.²⁷

3.2 Právní vymezení kolektivizačního procesu

Vše se dělo v mezích platného právního řádu, aby navenek zůstalo zachováno zdání zákonnosti, ačkoli ve skutečnosti docházelo k účelnému zneužívání některých předúnorových zákonů.

Jako příklad uveďme zákon č. 55/1947 Sb.²⁸ (jeden ze šesti Ďurišových zákonů) z doby poválečné hospodářské obnovy, jenž stanovil povinnost vlastníka či držitele půdy řádně ji obdělávat nebo se postarat o její využití pronájmem, což obdobně platilo i pro hospodářské budovy a zemědělskou techniku. Zdálo-li se místním a okresním výborům, že zmíněné povinnosti nejsou dodržovány, měly v takové situaci pravomoc zorganizovat sousedskou výpomoc, rozhodnout o nasazení podle nich nevyužitých výrobních prostředků, uložit sankce za zanedbání zemědělské výroby, či dokonce zavést nucený pacht hospodářství nebo v něm zřídit dočasnou národní správu.

V nových politických podmínkách upravila vyhláška ministerstva zemědělství č. 612/1949 Ú. l. zákon tak, aby se v podobných případech mechanizační prostředky vykupovaly přednostně od vesnických boháčů, což vedlo k cílenému oslabování

²⁶ TÝŽ, *Soumrak...*, s. 20-21.

²⁷ K. JECH, *Kolektivizace...*, s. 63.

²⁸ *Zákon ze dne 1. dubna 1947, č. 55 Sb., o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu*, dostupné online (<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=55&r=1947>), [citováno k 14. 6. 2016].

technického potenciálu velkých rolníků nucenými výkupy údajně málo využitých traktorů a dalších strojů i k zabavování jejich hospodářských budov.²⁹

Vhodnou právní základnou pro urychlení združstevňování vesnice se stal také scelovací zákon č. 47/1948. Sb.³⁰ používaný tak, aby tzv. výhodným slučováním pozemků vznikaly souvislé celky pro nově zakládaná JZD a státní statky. Vesnickému boháčovi byl obvykle výměnou za jeho půdu přidělen pozemek na okraji katastru, často mnohem horší kvality a navíc ve velké vzdálenosti od hospodářova bydliště, což mu práci na něm značně komplikovalo.

Opomenout nelze ani zákon č. 15/1947 Sb.³¹, o stíhání černého obchodu, rovněž v dané situaci namířen proti větším a středním zemědělcům, po jehož porušení následovaly vysoké pokuty, ale i dlouholetá odnětí svobody nebo v extrémních případech dokonce doživotí či trest smrti. Podle něj byli vybraní rolníci stíháni za volný prodej masa, tuků, mouky atd., i v případě, že je vyprodukovali nad množství nutné pro splnění dodávkového plánu.³²

Dne 30. listopadu 1949 byl vydán oběžník ministerstva výživy pro KNV, který označil neplnění dodávek minimálně za přestupek či trestný čin podle zákona o stíhání černého obchodu, nebo jako zločin podle zákona č. 231/1948 Sb.³³ na ochranu lidově demokratické republiky.³⁴ Ovšem již 8. listopadu vydal ÚV KSČ s předstihem politický pokyn k danému oběžníku, jenž požadoval exemplární potrestání vesnických boháčů domácí prohlídkou, zabavením a zaplacením nesplněného množství dodávky cenami volného trhu a uložením trestu.³⁵

Vedle toho byly ministerstvem spravedlnosti navrženy některé nové zákony upravující trestní postih nepřátel socialistické výstavby: 12. července 1950 byl přijat trestní zákon soudní č. 86/1950 Sb.³⁶ vztahující se na „závažné projevy nepřátelství ke státnímu zřízení“, jehož výkon prováděl justiční aparát, v němž už nějakou dobu

²⁹ K. JECH, *Kolektivizace...*, s. 64.

³⁰ *Zákon o některých technicko-hospodářských úpravách pozemků (scelovací zákon)*, dostupné online (<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=47&r=1948>), [citováno k 14. 6. 2016].

³¹ *Zákon o stíhání černého obchodu a podobných pletich*, dostupné online (<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=15&r=1947>), [citováno k 14. 6. 2016].

³² K. JECH, *Kolektivizace...*, s. 65.

³³ *Zákon na ochranu lidově demokratické republiky*, dostupné online (<https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=231&r=1948>), [citováno k 14. 6. 2016].

³⁴ K. JECH, *Kolektivizace...*, s. 65.

³⁵ *tamtéž*, s. 66.

³⁶ *Trestní zákon*, dostupné online (<https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=86&r=1950>), [citováno k 14. 6. 2016].

probíhala personální výměna soudců a prokurátorů, a trestní zákon správní č. 88/1950 Sb.³⁷ řešící „závažnější přestupky“, jehož postih spadl do pravomoci místních a hlavně okresních a krajských národních výborů.³⁸

Pro jeho výkon zřídily krajské a okresní národní výbory tříčlenné trestní komise vedené referenty pro vnitřní záležitosti a bezpečnost (tzv. třetí referáty). Do působnosti takové komise spadalo trestní řízení: „a) proti třídnímu nepříteli..., b) ve všech případech, ve kterých má být vysloven vedlejší trest propadnutí jmění nebo zákaz pobytu..., c) o všech přestupcích, jimiž se ohrožuje výstavba socialismu nebo jimiž se budí zvláštní pohoršení ve veřejnosti..., d) ve všech ostatních případech, které jí postoupí referent vzhledem k závažnosti věci....“

Předpokládalo se, že komise bude rozhodovat zejména o trestech odnětí svobody následně vykonávaných v táborech nucených prací. Od této chvíle začalo docházet i k prvním tzv. kulackým soudním procesům.

Vládní nařízení z května 1950 navíc vyčlenilo Státní bezpečnost z resortu ministerstva vnitra a zřídilo samostatné ministerstvo národní bezpečnosti v čele s Ladislavem Kopřivou. Do kompetence členů Státní bezpečnosti na vesnici spadalo vyhledávání osob, shromažďování udání a svědectví, konstrukce obvinění i formulace obžaloby.

Ačkoli na venkově vlivem těchto postihů narůstala atmosféra strachu a někteří zemědělci pod jejím tlakem podali přihlášku do JZD, ještě v roce 1950 většina velkých hospodářství plnit kontingenty zvládala a kolektivizačním snahám tak stále odolávala. Naproti tomu nejvíce stíháni byli střední rolníci.

Po celostátní konferenci v Praze v prosinci toho roku byla proto dosavadní praxe pozměněna. Dle směrnic sekretariátu ÚV KSČ měly delikty nově projednávat tzv. okresní trojky ve spolupráci se zemědělským tajemníkem KSČ a zemědělským referentem ONV a s nimi rozhodnout, zda má být daný čin stíhán cestou správní nebo soudní. V oblasti závažnějších deliktů měly o jejich přípravě ke Státnímu soudu rozhodovat tzv. Krajské bezpečnostní pětky.³⁹

Menší rolníky čekal za slovní a méně závažné hospodářské přestupky mírnější

³⁷ *Trestní zákon správní*, dostupné online (<https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=88&r=1950>), [citováno k 14. 6. 2016].

³⁸ K. JECH, *Kolektivizace...*, s. 66.

³⁹ K. JECH, *Kolektivizace...*, s. 68.

trest: napomenutí nebo varování. Zato údajně záměrné a organizované zločiny boháčů měly být tvrdě odhalovány a trestány za aktivní účasti bezpečnostních orgánů a soudů ve spolupráci s národními výbory.

Zřízením těchto komisí se odpovědnost za perzekuci sedláků přenesla z celostátní úrovně na úroveň krajů a okresů, které navíc získaly i některé pravomoci soudní, a staly se tak autokratickými mocenskými centry, jež nyní vedle ukládání pokut, příkazů k vystěhování a zabavování majetku, rozhodovala i o trestech odnětí svobody. Opatření plynulo z přesvědčení, že právě funkcionáři na nejnižších úrovních znají situaci svého regionu nejlépe a budou proto schopni zvolit nejúčinnější druh represí adekvátní pro tamní obyvatelstvo. Tím samozřejmě vznikl prostor pro jistou míru zlovůle, vyřizování osobních účtů ze strany těchto funkcionářů apod. Mnozí z nich toužili po kariérním postupu a osobním ohodnocení, kterého, jak uvidíme i na příkladu Litoboře, za svou činnost v tomto směru skutečně často dosáhly.

Současně zejména v průběhu roku 1950 uvnitř justičního systému výrazně posiloval vliv generální prokuratury a krajských a okresních prokuratur, po poučnorových čistkách značně degradovaných postupným nahrazováním erudovaných odborníků prorežimními tzv. dělnickými prokurátory.⁴⁰

Dle tajného pokynu ministra Kopřivy měly být těmto prokurátorům „předkládány věci dostatečně vyšetřené dobrou předběžnou prací Sboru národní bezpečnosti“, který se v součinnosti s Stb a VB měl v nastávajícím období zaměřit především na „vyšetřování trestních činů zemědělců, zejména boháčů a ilegálních organizací, kteří jsou pravými podněcovateli těchto deliktů“. Rozhodnutí o rozsudku prokurátoři činili na základě písemných přípisů či telefonických intervencí ze strany KV KSČ, nejčastěji však se soudními spisy docházeli přímo na krajský či okresní sekretariát strany, kde další postup konzultovali s tajemníkem pro lidovou správu.

Ale pokud byli zároveň členy bezpečnostních pěttek, nebo trojek, řešili případ přímo na jejich zasedáních.

Přestože komunisté ve skutečnosti počítali s definitivním odstraněním velkých sedláků ze socialistické společnosti, veřejně o tom mlčeli. Propaganda JZD naopak stále zdůrazňovala demokratičnost principů fungování družstev, jakož i dobrovolnost vstupu do nich, k němuž vyzývala právě i velké rolníky. K obratu o sto osmdesát stupňů

⁴⁰K. JECH, *Kolektivizace...*, s. 69-67.

v tomto směru došlo s příchodem roku 1951, v němž se, vedle známého babického případu, začíná psát také příběh Litoboře.⁴¹

⁴¹K. JECH, *Kolektivizace...*, s. 71.

4. Rok 1951 – zostření třídního boje a represí vůči vesnickým boháčům

Rok 1951 pro Československé hospodářství představoval zásadní předěl, k němuž došlo iniciativou zvenčí. V souvislosti s vyostřením konfliktu v Jugoslávii a válkou v Koreji, která byla mnohými považována za predehru k možné třetí světové válce, Stalin požadoval větší produktivitu československého strojírenství, hlavně v oblasti vojenské techniky.

KSČ proto musela zásadně zvýšit úkoly první pětiletky. To se dotklo také zemědělství, kde byl nyní vyžadován roční růst o 13%. Ačkoli to byly úkoly přesahující reálné možnosti československého hospodářství, přiměly komunisty k zostření třídního boje za účelem urychlení vzniku socialistické společnosti, jak to začala hlásat i oficiální propaganda. S tím souviselo také hledání viníků a chyb bránících dalšímu vývoji a to i uvnitř samotné KSČ.⁴²

Jestliže doposud někteří českoslovenští komunisté oficiálně zastávali názor, že pro správné fungování JZD je nutný vstup zkušeného statkáře coby nositele odborných znalostí, pak za něj byli nyní tvrdě souzeni v některém z vykonstruovaných politických procesů, které právě touto dobou nabývaly na síle. Vedení KSČ zároveň ponoukalo funkcionáře strany i na nižších úrovních, aby podobné zastánce a ochránce kulaků vyhledávali a udávali.⁴³

V souvislosti s tím vyvstal nový úkol zabránit dalšímu přijímání vesnických boháčů s výměrou půdy nad 20 ha do JZD, a pokud již členy byli, zajistit jejich vyloučení. Stejně tak nebyli přijímáni ani ti z nich, kteří kus své půdy odprodali nebo ji chtěli zdarma předat Jednotnému zemědělskému družstvu, aby do něj vstoupili už jako menší rolníci. Neboť tím, že kulak přijde o část svých pozemků, „*nezbaví se svého nepřátelského kapitalistického smýšlení, svých vykořisťovatelských zvyklostí*“⁴⁴ a bude nejspíš záměrně rozvracet JZD zevnitř. Například se bude snažit zabránit jeho přechodu na vyšší typ.

Sedláci, kteří již nebyli nadále schopni svoje zvyšujícími se dodávkami zatížené hospodářství obstarávat, museli půdu předat JZD bez jakékoli náhrady, aniž do družstva

⁴²K. JECH, *Kolektivizace...*, s. 79.

⁴³*Tamtéž*, s. 99.

⁴⁴Rudolf SLÁNSKÝ, *Naučit Jednotná zemědělská družstva dobře hospodařit: Referát soudruha Rudolfa Slánského na zasedání Ústředního výboru KSČ dne 22. února 1951*, Praha 1951, s. 67.

byli vpuštěni.⁴⁵ Pokud v dané obci jednotné zemědělské družstvo ještě neexistovalo, byl na jejich hospodářství uvalen nucený pacht. Ovšem v některých případech, kdy chtěli sedláci v zoufalé situaci svou půdu sami dobrovolně odevzdat, se paradoxně stávalo, že se jim dostalo odmítnutí z důvodů neschopnosti příslušného JZD, MNV, nebo státního statku v daných podmínkách hospodářství převzít a spravovat. Naopak takového rolníka vyzvaly, aby půdu i nadále řádně obdělával sám.

Velkým zemědělcům již neměly být propláceny náhrady za vykupované zemědělské stroje a urychleně se dokončovaly výkupy jejich plemenných zvířat.

Odstranění nepřátel socializace vesnice z družstev však nestačilo. Vesničtí boháči-straníci měli být vyloučeni také z KSČ, protože jejich členství v ní bylo spatřováno jako neupřímné a vypočítavé.⁴⁶

Ministr zemědělství Julius Ďuriš dále navrhl, aby zemědělci, na jejichž hospodářství byl uvalen nucený pacht či národní správa, nebyli v zájmu ostatních obyvatel ponecháni v dané vesnici, ale vystěhováni i s celou rodinou do jiného místa, dostatečně vzdáleného od jejich původního bydliště, kde jim bude přidělena práce v odlehlém pohraničí v dolech, lomech, cihelnách, stavebnictví, nebo v průmyslovém závodu, popřípadě na státním statku. Tím měl být odstraněn jejich případný negativní politický vliv na další osoby v obci. Toto opatření bylo uvedeno v platnost tajným usnesením sekretariátu ÚV KSČ ze 4. května 1951 nazvaným *Řešení některých otázek vesnických boháčů*.

S vyhledáváním vhodných adeptů k takové formě vysídlení souviselo zpřísnění kontrol kontingentů u velkých sedláků, za jejichž neplnění byla tato vrstva vesnického obyvatelstva nejčastěji trestána, stejně jako za zatajování půdy či zkrmování chlebového obilí nebo za podvratnou činnost v JZD. Zatímco menší a střední rolníci dostávali nejčastěji tresty za slovní delikty. Neplničů kontingentů bylo v jejich řadách mnohem více. Sedláci doposud tvořili pouze 29 % zemědělců odsouzených za jejich neplnění.⁴⁷

To samozřejmě naprosto odporovalo oficiálnímu tvrzení, že právě kulaci mají na svědomí výživovou sabotáž, zatímco malí a střední rolníci dobrou pracovní morálkou oddaně stojí za politikou strany.

⁴⁵ K. JECH, *Kolektivizace...*, s. 83.

⁴⁶ *Tamtéž*, 86-87.

⁴⁷ *Tamtéž*, s. 93.

4.1 „Akce maso“

Jak už bylo naznačeno výše, tento problém měl být co nejdříve vyřešen, aby i sedláci díky dlouholetým zkušenostem v hospodaření neustále unikající na ně nastraženým represím, jim konečně podlehli.

Za tímto účelem pro ně StB a VB ve spolupráci s národními výbory připravila opatření s krycím názvem „Akce maso“, pro něž ministerstvo výživy dodalo seznamy sedláků - neplničů, na základě nichž měli prokurátoři vypracovat trestní oznámení a obžaloby, vybrat spolehlivé soudce z lidu a zajistit tiskové kampaně před i po soudním přelíčení, které mělo vyvrcholit rozsudkem peněžitého trestu, zákazu činnosti, propadnutí jmění a zákazu pobytu⁴⁸, tedy odstraněním celé rodiny z obce. Avšak 22. května 1951 byla tato akce z důvodů nedostatečné připravenosti odložena.⁴⁹

Ne však nadlouho. Znovu si ji vyžádala vyhrocená společenská situace, způsobená stálým poválečným nedostatkem potravin a některého průmyslového zboží. Měla ho za následek jak hospodářská politika zaměřená na těžký průmysl a nákladné zbrojní programy, tak postupný rozklad soukromého zemědělství. Vždyť již v únoru 1951 musel být opět zaveden lístkový systém na chléb a moučné výrobky vůbec.

Na jaře ke všemu přidal ještě nedostatek masa, sádla, másla a vajec. V červenci musela vláda sáhnout k omezení volného trhu s masem a tuky, zvýšení cen některých potravin, průmyslového zboží atd. Nespokojenost s tímto stavem projevovalo hlavně městské obyvatelstvo.

Rozjezd „Akce maso“ naplno, pouze několik týdnů po jejím odvolání, měl nyní odvést jeho pozornost jiným směrem a zamaskovat tak pravé příčiny zásobovacích obtíží, které spočívaly především v diletantsky řízené ekonomice. Rozsáhlé propagandistické kampaně doprovázející zmíněnou protisedláckou akci uváděly jako pravou příčinu nastalých problémů rostoucí odpor vesnických boháčů ke KSČ projevující se nejrůznějšími formami sabotáže. Dne 19. června 1951 ministr spravedlnosti podepsal tajný instruktážní materiál, v němž byly druhy kulackých sabotáží definovány, a který nesl název: *Formy boje vesnického boháče*

⁴⁸ K. JECH, *Kolektivizace...*, s. 96.

⁴⁹ *Tamtéž*, s. 97.

*proti socialistickému přebudování vesnice a postup prokuratur a soudů v souvislosti s nimi.*⁵⁰

Následně 25. června 1951 vydali ministři vnitra, národní bezpečnosti a spravedlnosti společně výnos *o postupu proti sabotérům zásobování obyvatelstva masem*. Ten ukládal StB a VB, aby spoluprací s národními výbory co nejpřísněji vyšetřovaly případy porušení předpisů o plánovaných stavech dobytka, dodávkách masa a domácích porážkách, přičemž přednostně měli prokuratuře předávat provinilce z řad vesnických boháčů. Zmíněné přestupky byly kvalifikovány jako trestné činy podle paragrafu 85, odst. 1 trestního zákona. Důležitý bod v rámci plánovaných trestů představovala pochopitelně konfiskace majetku.

Krajská velitelství Stb obdržela seznamy kulaků připravených pro příslušný kraj k „realizování“. Například v královéhradeckém kraji, kam spadá i obec Litoboř, se to nyní týkalo 34 sedláků. Hlavní líčení s první královéhradeckou skupinou zvanou Jan Kučera a spol. proběhlo 18. Července 1951 a padlo v něm 6 rozsudků odnětí svobody v rozmezí 5 až 9 let, dále peněžité tresty, propadnutí majetku, ztráta občanských práv a uveřejnění rozsudku.⁵¹

Rozsudky pro ně byly vypracovány ještě dříve, než vůbec došlo k jejich obvinění a postavení před soud.

Ke zmíněnému „výnosu tří ministrů“ pak 29. července vydal velitel VB tajný rozkaz krajským velitelům SNB, aby příslušným krajským bezpečnostním pětkám navrhli za každý okres jednu či dvě vesnice s větším počtem vesnických boháčů, kteří dle předpokladu neplní dodávky záměrně, či zneužívají veřejné funkce. Důkazy o tom, že tomu tak v případě vybraných sedláků skutečně je, měly být získány ve spolupráci s StB, která disponovala agenturními sítěmi v požadovaných místech, a mimo to měla povolení k domovním prohlídkám.⁵²

4.2 „Akce kulak“ a vykonstruované politické procesy

V historii kolektivizace existovaly od roku 1951 dva odlišné způsoby, jakými mohli být sedláci represím podrobeni.

⁵⁰ P. SVĚTLÍK, *Rodina...*, s. 51.

⁵¹ K. JECH, *Kolektivizace...*, s. 98-99.

⁵² *Tamtéž.*

První z nich, který se této práci přímo netýká, byl v podstatě uplatňován zejména v největší celostátně řízené protisedlácké „Akci kulak“, jež sledovala v prvé řadě konečné zúčtování s nepřítelem vesnice – selským stavem, a jeho úplný zánik. V jejím průběhu byli sedláci zbaveni své půdy, usedlostí i veškerého hospodářského vybavení a následně přesunuti do nových bydlíšť a pracovních působišť.

Druhou možností, která vedle pouhé likvidace kulaků sledovala ještě jeden důležitý cíl – totiž jejich veřejné exemplární potrestání a rozdmýchání třídního boje na vesnici, byly vykonstruované politické soudní procesy. Právě ty měly prostřednictvím různých provokativních akcí ze strany StB a následných smyšlených obvinění sedláků ze sabotáže národního hospodářství, vlastizrady, špionáže pro západní imperialisty, nebo přímo teroristické činnosti, přimět společnost, aby uvěřila komunistické propagandě, že zde skutečně dochází k protirežimním spiknutím a spolupráci kulaků s agresivními buržoazními živly západu. Jen tak mohla KSČ získat podporu občanů pro dokončení socializace vesnice a přesvědčit je, že jedinou možnou cestou československého zemědělství je ta socialistická. A těm, kteří jí přesto neuvěřili, dát alespoň najevo, že s odpůrci svých záměrů se dokáže tvrdě vypořádat.

Podobný cíl sledovala i v případě monstrprocesu s litobořskými zemědělci.

5. Charakteristika obce Litoboř

5.1 Poloha a historie obce

Přibližme si nyní alespoň v krátkosti historii obce, která je hlavním předmětem této práce.

Jak již bylo řečeno v úvodu, Litoboř spadá do bývalého náchodského okresu ležícího v Královéhradeckém kraji v oblasti podhůří Orlických hor a Krkonoš. Je to kraj známý z řady děl českých spisovatelů - například Aloise Jiráska, Josefa Škvoreckého, či bratří Čapků, a především spisovatelky Boženy Němcové, která historicky nejvýznamnější část Litoboře zvanou Turyň zpracovala v pověsti o silném Ctiborovi (Turyňovi), vysvětlující vznik tamní tvrze.⁵³ Ratibořice u České Skalice, kde spisovatelka strávila své dětství, jsou odsud vzdáleny pouhé 2 kilometry.

Litoboř leží nedaleko hranice s Okresem Trutnov mezi obcemi Slatina nad Úpou na severu a Světlá na jihu, asi 2 kilometry severně od obce Hoříčky.

Litoboř se rozkládá v kotlině podél Zlámaného potoka na příkrých stráních táhnoucích se od západu k jihovýchodu v nadmořské výšce 394 metrů.

Společně se samotami Turyň a Tábor, který byl za třicetileté války hradištěm a útočištěm uprchlíků z okolí a v současnosti má pouze jedno číslo popisné – 88⁵⁴, obec Litoboř zaujímá území o výměře 350 ha. Z toho 12% pokrývají lesy.

Kvůli značně svažitému terénu se veškerá zemědělská půda, která představuje asi 81% její rozlohy, soustřeďuje na rovinu, takže vesnici obklopuje.

K roku 2015 tam žilo 120 trvale přihlášených obyvatel,⁵⁵ což z Litoboře dělá třetí nejmenší obec okresu. Převážná většina z celkového počtu 88 domů slouží výhradně k rekreaci, trvale je obydleno pouhých 40%. Jak uvidíme, v minulosti tomu tak nebývalo.

První zmínky o obci sahají až do poloviny 14. století, kdy tamní tvrz nacházející se v místech dnešní Turyně, nyní č.p. 1, držel Ješek z Litoboře. Avšak její počátky lze zřejmě hledat už ve století dvanáctém. Tehdy celou střední část severovýchodních Čech kolonizoval rod erbu třmene, pocházející patrně z Kladska. V samotném názvu obce se

⁵³ M. JAKLOVÁ – K. Vlček, *Z historie...*, s. 3.

⁵⁴ *Tamtéž.*

⁵⁵ *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2015*, dostupné online (<https://www.czso.cz/documents/10180/20556287/1300721503.pdf/33e4d70e-e75f-4596-930c-63406c9068d0?version=1.1>), dostupné online [citováno k 14. 6. 2016].

pravděpodobně odráží jméno jejího zakladatele, jistého Lutobora, doloženého k roku 1189, jehož dva bratři Heřman a Ratibor patrně obdobně stáli za vznikem nedalekých obcí Heřmanice a Ratibořice.

Později se Litboř stala součástí rýzmburského, v první čtvrtině 17. století potom náchodského panství původem italského rodu Piccolomini, který ho dostal darem od císaře za odstranění Albrechta z Valdštejna. Tou dobou, při sčítání lidu a hospodářských usedlostí v Čechách v roce 1651, měla Litboř sice jen 10 čísel popisných a 30 obyvatel, z toho tři sedláky, ale již v roce 1727 bylo sedláků 13 a usedlostí 18.

V 90. letech 18. století panství zakoupil Petr Biron, vévoda Kuronký a Zaháňský. Za vlády jeho dcery Kateřiny, vévodkyně Zaháňské, která mimo jiné znovu zavedla svým otcem zrušenou robotu, je k roku 1833 uváděn počet obyvatel Litboře 525.

Po její smrti se panství v roce 1842 dostalo do držení posledních šlechtických majitelů, příslušníků německého knížecího rodu Schaumburg-Lippe, jimž bylo zkonfiskováno na základě Dekretů prezidenta republiky v roce 1945. Schaumburgové byli na svých panstvích údajně dobrými hospodáři a osvícenou vrchností. Za jejich působení se Litboř v revolučním roce 1848 dočkala osamostatnění a vlastní samosprávy. Postupně k ní byly připojeny dvě osady – na severozápadní straně Křižanov, poprvé připomínaný v roce 1527, a na severní Mečov, známý až od roku 1540.⁵⁶

S nimi měla Litboř v roce 1882 celkem 857 obyvatel, bydlících v 162 domech, avšak na přelomu století už tam žilo pouze 472 lidí. Ve 30. let 20. století jich bylo 334 a do roku 1960 počet obyvatel klesl na 216.

Posledně zmíněným rokem samostatnost Litboře zanikla a ta se až do opětovného osamostatnění v roce 1990 stala součástí Hořiček.

Během celkového společenského uvolnění v 60. letech v obci postupně vznikala nová vrstva obyvatel složená z chalupářů a chatařů, která nakonec téměř převážila nad stálým obyvatelstvem.

⁵⁶ M. JAKLOVÁ – K. Vlček, *Z historie...*, s. 3-6.

Naproti tomu počet stálých obyvatel neustále klesal. Minima dosáhl v roce 1990, kdy v Litoboři trvale žilo méně než 90 lidí.⁵⁷

A konečně v současnosti obec zaznamenává pomalý nárůst. Do roku 2007 bojovala alespoň o 100 obyvatel, v roce 2015 už jich bylo 120.⁵⁸

Položíme-li si otázku, co trvalý pokles obyvatelstva způsobilo, pak na prvním místě musíme uvážit celospolečenský jev koncentrace lidí do měst. Svůj vliv měly jistě i obě světové války, kdy do té první narukovali téměř všichni muži mladší 51 let, přičemž 14 se jich nevrátilo. V době Protektorátu bylo na nucené práce nasazeno 12 mužů a v poválečných letech 1945-46 se z Litoboře 14 rodin odstěhovalo do pohraničí, avšak z pohraničí se do obce 5 rodin naopak přistěhovalo.⁵⁹

Za ztrátu obyvatel mohla zřejmě i politika střediskových obcí uplatňovaná minulým politickým režimem a patrně i události 50. let, které daly v obci vzniknout životu nepříznivé atmosféře. Současné zapříčinily i stagnaci v oblasti hospodářské a obec tak zejména mladým lidem nemohla nabídnout perspektivní pracovní příležitosti.

5.2 Způsob života v obci před politickými procesy

Celkový obraz o společenské i hospodářské situaci v Litoboři v poválečném období, před tím než se v ní začala uplatňovat komunistická moc v tzv. diktatuře proletariátu, lze nejlépe popsat na základě vzpomínek pamětníků a informací v obecní kronice.

Jak vyplývá z předchozí kapitoly, téměř od samých počátků historie obce živila většinu jejich obyvatel půda, zpočátku s velmi malou výnosností, neboť pluhu se začalo užívat až v roce 1870. Do roku 1895, kdy byl v obci zaveden první žací stroj, se sklizeň prováděla ručně.

O tom, že pouze zemědělství nedokázalo tamní obyvatelstvo uživit, svědčí velká tkalcovská tradice. I v těch nejzámožnějších statcích představovalo zpracování lnu

⁵⁷ M. PAVLŮ – V. VLČKOVÁ – K. VLČEK, *Litboř ...*, s. 1.

⁵⁸ *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2015*, dostupné online (<https://www.czso.cz/documents/10180/20556287/1300721503.pdf/33e4d70e-e75f-4596-930c-63406c9068d0?version=1.1>), dostupné online [citováno k 14. 6. 2016].

⁵⁹ M. JAKLOVÁ – K. Vlček, *Z historie...*, s. 10.

důležitý zdroj obživy ještě na počátku 20. století. Chalupníci mimo to docházeli za prací ke dvorům v Heřmanicích, České Skalici a Ratibořicích.⁶⁰

V obci je k roku 1833 doložen také řezník, zámečnický, kovář, obuvník, dva kramáři a pekaři. Tehdy Litoboř ještě disponovala vlastním mlýnem v č.p. 71, který byl však v roce 1880 kvůli velkému zadlužení opuštěn a přestal plnit svou funkci. Zároveň tam fungovaly celkem tři nálevny piva a lihovin.⁶¹

Do druhé světové války živnostníků značně ubylo. V té době lze v tomto smyslu mluvit pouze o truhláři Josefu Pacákovi, dvou obchodech s potravinami a třech hostincích. Nejznámějším a nejnavštěvovanějším byl hostinec U Jiránků v č.p. 104. Další vlastnila rodina Borůvkova v č.p. 49 a poslední pan Tuček v osadě Křižanov č.p. 12.⁶²

Charakter života veskrze rolnické obce se do počátku 50. let 20. století téměř neměnil. Odehrával se v duchu starých agrárních tradic. Již v roce 1727, kdy bylo v Litoboři pouhých 18 usedlostí, najdeme mezi jejich majiteli nositele jmen jako Horák, Dvořáček nebo Kocián,⁶³ se kterými se později setkáváme v 50. letech. Rod Vondráčků je v Litoboři doložen dokonce již roku 1708.⁶⁴

Rodiny zemědělců vázané několika generacemi k téže půdě dobře znaly její vlastnosti a díky dlouholetým zkušenostem, které si jejich příslušníci předávali z generace na generaci a někteří také rozšiřovali na zemědělských školách, z ní dokázali těžit dobré výnosy navzdory minimální mechanizaci tamního zemědělství. Majitelem jediného traktoru v obci byl tehdy Josef Řezníček z č.p. 52, hospodařící na půdě o výměře 9,13 ha. Zdaleka se nejednalo o jednoho z největších zemědělců v obci. Ke koupi zemědělského stroje ho motivovalo spíše nadšení pro veškerou techniku, neboť dotyčný byl i v okolních vesnicích znám jako opravář všeho možného, co mu přišlo pod ruku, zejména potom hodinek.⁶⁵

Úspěch jejich práce do značné míry závisel nejen na čeledi, kterou mnozí zaměstnávali, ale také na druhé hlavní složce obyvatelstva, kterou tvořili méně zámožní

⁶⁰ M. JAKLOVÁ – K. Vlček, *Z historie...*, s. 8.

⁶¹ *Tamtéž*, s. 6.

⁶² *Tamtéž*, s. 10.

⁶³ *Tamtéž*, s. 6.

⁶⁴ *Tamtéž*, s. 3.

⁶⁵ Archiv bezpečnostních složek MV, fond. V/HK, signatura V-398 Rudolf a spol. II. část, Josef Řezníček podsvazek, Řezníček Josef – prošetření.

chalupníci. Ti, vedle chovu slepic, králíků a koz, obhospodařovali pouze malá políčka kryjící svým výnosem nanejvýš jejich vlastní potřebu. To dovolovalo, aby jejich domky byly rozesety na příkrých stráních v centrální části vesnice, zatímco usedlosti větších rolníků stály většinou poblíž rozsáhlých polností rozkládajících se v rovině kolem vesnice.

Stejně jako v ostatních zemědělských obcích i v Litoboři mezi těmito dvěma složkami obyvatel postupně vznikala křehká symbióza spočívající ve vzájemné výpomoci v hospodaření, zejména v době sezónních prací, kdy si velcí zemědělci nevystačili pouze s čeledí, a proto jako námezdní sílu zaměstnávali právě chalupníky, pro které to představovalo značný přivýdělek.

Stejně tak malí rolníci pomáhali větším hospodářům při žních, senosečích, vybírání brambor apod. Sedláci jim potom na oplátku zorali jejich pole za užití techniky nebo tažných zvířat, kterými drobní rolníci nedisponovali.

S ohledem na uvedenou, po staletí se prohlubující, vzájemnou závislost mezi obyvateli a skutečnost, že mnoho rodin bylo příbuzensky spjato, zůstávala Litoboř i po roce 1945 obcí velmi soudržnou, bez větších rozbrojů mezi sousedy. Druhá světová válka dobré vztahy nikterak nenarušila, na což poukazuje i kronikář, když s hrdostí píše: „*V naší obci se žádný udavač nevyskytl, věřili jsme si navzájem a svoje přesvědčení (o brzkém pádu nacistického Německa, pozn. autorky) jsme jeden před druhým neskrývali*“.⁶⁶

Vesnice navzdory častým pokutám za neplnění dodávek odváděných Velkoněmecké říši poměrně dobře prosperovala a hlady údajně nikdo netrpěl.⁶⁷ Konflikty nenastaly ani na konci války, kdy obec musela ubytovat 84 německých uprchlíků, kteří pro ni znamenali výraznou ekonomickou zátěž, ale „*někteří z nich byli i slušní lidé a pomáhali pracovat v hospodářstvích, což přišlo zemědělcům vhod*“,⁶⁸ neboť pracovních sil byl nedostatek. Žádnému z nich nebylo v obci ublíženo.⁶⁹

Taktéž s Rudou armádou, která se při odchodu z československého území na chvíli utábořila v osadě Křižanov, neměli litobořští žádné negativní zkušenosti a ochotně jí poskytli ubytování i stravu.⁷⁰

⁶⁶ *Kronika...*, s. 84.

⁶⁷ *Tamtéž*, s. 87.

⁶⁸ *Tamtéž*, s. 97.

⁶⁹ *Tamtéž*, s. 106

⁷⁰ *Tamtéž*, s. 112.

Přestože tamní rolníci Německem předepsané kontingenty během válečného období snad ani jednou stoprocentně nesplnili, kronikář zdůrazňuje, že na konci války „*vážně chápali svoji povinnost vůči národu*“ a přes nedostatek pracovních sil dodávky masa na rok 1944/45 splnili a v případě rostlinných dokonce i překročili bez větších obtíží.⁷¹

Nutno připomenout, že náchodský okres ve své dnešní podobě, ač leží v pohraničí, nikdy nebyl sudetským územím, tudíž ani odsun Němců do života a majetkových poměrů obce výrazněji nezasáhl. Jednalo se o vesnici ryze českou. V roce 1930 v ní žil pouze 1 Slovák a 3 Němci z celkového počtu 334 obyvatel.⁷²

Jednota panovala i ve víře. Zmíněného roku příslušelo 306 občanů k církvi římsko-katolické, československá církev měla jen 26 členů. Dále je zaznamenán 1 evangelík a pouze 1 občan bez vyznání.⁷³ O Litoboři můžeme mluvit jako o obci silně nábožensky založené, což později samozřejmě přitahovalo pozornost zástupců právě nastoupivšího režimu. Není se tedy čemu divit, že ve volbách do Národního shromáždění 26. května 1946 v Litoboři zvítězila strana lidová se 149 hlasy, druzí byli národní socialisté s 83 hlasy, komunistická strana obdržela pouhých 59 hlasů a ještě méně sociální demokracie, pro kterou hlasovalo 13 litobořských občanů.⁷⁴

⁷¹ *Kronika...*, s. 111.

⁷² M. JAKLOVÁ – K. Vlček, *Z historie...*, s. 6.

⁷³ *Tamtéž*.

⁷⁴ *Kronika...*, s. 119.

6. Život v obci po únoru 1948

Rok 1948 samozřejmě znamenal významný předěl, kdy se v obci Litoboř, tak jako jinde, začala uplatňovat komunistická moc. Již 29. března tam byl ustaven Akční výbor v čele s rolníkem Karlem Rudolfem z č.p. 59, později jedním z hlavních obžalovaných v tamním procesu, majícím fakticky větší pravomoc než místní národní výbor, jehož předsedou byl v této době Jindřich Řezníček z č.p. 15.⁷⁵

6.1 Volby do Národního shromáždění v roce 1948

Pozoruhodný průběh měly v Litoboři již volby do Národního shromáždění konané 30. května 1948 v hostinci u Jiroušků č.p. 104, pro něž byla vydána jednotná kandidátka NF, přičemž nesouhlas s ní bylo možno poprvé a naposled v historii vyjádřit tzv. bílým lístkem.

Před polednem přijela do obce okresní kontrola, volbu zarazila a označila za nezákonně provedenou. Jako oficiální důvod uvedla, že „*koš na zahazování kandidátek byl za plentou, ...koš ten má být umístěn na volném místě, by bylo viděti, jak se kandidátky zahazují*“, neboť tehdejší volby měly veřejný charakter. S tímto vysvětlením urnu zapečetila a ONV nařídil zcela nové hlasování, jehož výsledek je na rozdíl od toho prvního znám: jednotná kandidátka získala 109 hlasů, prázdných lístků bylo odevzdáno 145, neplatných 6.⁷⁶ Původní výsledek lze dnes jen těžko odhadnout, ale přihlédneme-li k jistému nátlaku na voliče během volby opakované, můžeme předpokládat, že pro NF mohl být ještě nepříznivější.

Nechme však stranou spekulace nad možnými příčinami uvedeného jednání kontrolorů, které pamětníci vnímají jako důsledek holé skutečnosti, že první hlasování „*nedopadlo podle představ*“, a o opakované volbě někteří dokonce tvrdí: „*Pak nám dali jen ty jedny lístky komunistické, ty jsme museli naházet do urny. Za ty volby se nám pak drze pomstili*“.⁷⁷ Důležitější je, že se o dění v Litoboři již tehdy okres zajímal, a že na sebe nepříznivě upozornila špatným volebním výsledkem, načež k ní Státní bezpečnost zaměřila své dalekohledy, což dokládá dochovaný politický rozbor obce poukazující i na její silně náboženskou orientaci.

⁷⁵ *Kronika...*, s. 132.

⁷⁶ *Tamtéž*, s. 133.

⁷⁷ Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

Podle něho měla vesnice na počátku 50. let 385 katolických věřících z celkového počtu 421 obyvatel⁷⁸. Shodou okolností v létě po únorovém převratu došlo v Kostele Svatého Ducha na Hoříčkách, k jehož farnosti Litoboř náležela, za obrovské slávy k vysvěcení nového kněze Václava Nývlt, jež k hrdosti místních vyrůstal v Litoboři.⁷⁹ Lidé se zřejmě právě v této kritické době přimknuli ještě těsněji ke kostelu, což zmíněný rozbor komentuje takto: „Do února 1948, dokud byly všechny politické strany v Litoboři, nechodili tak pravidelně a v takovém množství zdejší lidé do kostela, jako po únoru 1948. Nyní chodí pravidelně každou neděli, kde jest vidět kroužky, jak v kostele, tak i na hřbitově, hlavy v hromadě, kde pravděpodobně odbývají svoje schůze. Za I. republiky to byla vesnice typicky agrární a po okupaci měla převážnou většinu strana lidová. ...Politicky organizovaných jest 10 osob ve straně KSČ a 411 indiferentů“.⁸⁰

6.2 Situace v zemědělství

Nelehkou situaci soukromých zemědělců a jejich nedůvěru k novým socialistickým formám hospodaření výborně zachytil litobořský kronikář Josef Kocián z č.p. 8 (*1871 - †1959), tehdy osmdesátiletý, tudíž vůbec nejstarší člověk zastávající tuto funkci na celém náhodském okrese. Pocházel z maloroľnické rodiny, a jakožto nejstarší občan Litoboře prakticky celý život prožil v tradičně fungující vesnici. O to intenzivněji pociťoval její počínající proměnu. Navzdory kontrolám obsahu obecních kronik a častým školením kronikářů se velmi často uchýloval ke kritice stávajících poměrů, což mu, snad s ohledem na jeho stáří, procházelo. Jak sám píše, musel se této zodpovědné funkce ujmout navzdory svému nevelkému školnímu vzdělání, protože nikdo jiný k tomu odvalu nenašel.⁸¹ Kronikářovy připomínky tak můžeme vnímat jako svědectví o většinovém názoru tehdejších soukromých hospodářů v obci.

Vedle zvyšujících se státních dodávek a chybějících pracovních sil zemědělcům komplikovalo situaci nezvyklé sucho, panující od léta 1947 a pokračující až do roku 1951, které se zvláště intenzivně projevovalo právě v Litoboři. Mělo za následek

⁷⁸ Archiv bezpečnostních složek MV, fond H, signatura: H-243, Akce „Teror-Náhod“, číslo jednací: 428, Politický rozbor vesnice Litoboř.

⁷⁹ *Kronika...*, s. 131.

⁸⁰ ABS MV, f. H, sign. H-243, Akce „Teror-Náhod“, č. j.: 428, Politický rozbor vesnice Litoboř.

⁸¹ *Kronika...*, s. 207.

zejména permanentní nedostatek pastvy a podestýlky.⁸² Minimální přiděl umělých hnojiv mohl situaci jen těžko zlepšit, stejně jako povinnost STS přednostně obdělávat pole Státních statků a JZD. Soukromí zemědělci si museli vystačit s vlastní technikou. Pokud nebyla vyvlastněna, jako se to stalo například dvěma velkým rolníkům Jaroslavu Markovi z č.p. 11 a Josefu Dvořáčkovi z č.p. 29, kterým byly v létě 1950 bez náhrady zabaveny dva zcela nové dosud nepoužité samovazy s odůvodněním, že v jejich vlastnictví jsou nedostatečně využity.⁸³

K tomu všemu se přidávaly pravidelné úřední kontroly. Při jedné z nich musel později uvězněný Emanuel Konvalinka z č.p. 27 zaplatit pokutu 300 Kčs, neboť bylo zjištěno, že „zabil vepře o dva dni dříve, nežli měl uvedeno na povolení vyživovací komisi“.⁸⁴ Vedle toho se vyskytly i kontroly iniciované udáním, která se po prošetření většinou ukázala jako bezpředmětná.

Práce v zemědělství byly řízeny vnějšími zásahy, nařízeními a plány, které velmi často odporovaly zažitým zvyklostem a zkušenostem hospodářů, působily jim nejrůznější obtíže a rozhodně nepodněcovaly jejich důvěru k idejím socialistického družstevnictví. Kronikář k tomu poznamenává: „Rok 1950 byl ve samém plánování rostlinné a živočišné výroby a stanovení kontigentů, tudíž neveselý, neb kontingenty stanoveny dosti vysoký, ...obzvláště v mléce, ...ač hospodáři všemožně se starají, někde mléko nesplní při nejlepší vůli a jsou pokutováni. ...Pracovní síly nejsou, co byly, šly do továrny“.⁸⁵

„Nejvíce uškodil podzimním pracím výmlat. Ještě nebylo sklizeno, nařízen výmlat veškerého obilí, čímž se setí ozimu oddálilo, že v září se zaselo zcela málo a hlavně se selo celý říjen“.⁸⁶ A tu pan Laštůvka z Litoboře č.p. 71 odvedl ječmen starý ze sklizně minulého roku zamořený pilousem, ...přišla policejní kontrola, celý stavení prohledala a co mohla, zbavila. Prohlídka trvala od 3 hodin odpoledne až do časného rána.“ Po výsleších a soudu v Náchodě dostal dotyčný peněžitou pokutu a tři měsíce žaláře.⁸⁷ Okresní vesnické noviny *Nová brázda* si na této kauze patřičně smlsly.⁸⁸

⁸² *Kronika...*, s. 124.

⁸³ *Tamtéž*, s. 156.

⁸⁴ *Tamtéž*, s. 134.

⁸⁵ *Tamtéž*, s. 160.

⁸⁶ *Tamtéž*, s. 162.

⁸⁷ *Tamtéž*, s. 156.

⁸⁸ *Zemědělec Laštovička z Litoboře neohrozí už výživu pracujících*, *Nová brázda*: vesnické noviny pro okres Náchod 2, 1. 9. 1950, s. 2.

Příliš pozdní setí ozimu trápící kronikáře oficiálně nikomu nevadilo. Hlavní bylo, že zmíněným urychleným výmlatem žně na Náchodsku skončily o 14 dní dříve, než bylo obvyklé, a díky tomu se náchodský okres stal vítězem celého královéhradeckého kraje v rychlosti výkupu a množství sklizeného obilí. Při oslavách výročí VŘSR za své nasazení obdržel standardu „Žatvy míru“.⁸⁹ Komplikace, které mu při cestě k vytouženému cíli způsobil pan Laštovička z Litoboře, si jeho čelní představitelé jistě dobře zapamatovali.

Navzdory uvedeným problémům, které soukromé hospodaření provázely, u něho litobořští rolníci nadále setrvali a s dodávkami se, vyjma mléčných, ve kterých si museli vzájemně vypomáhat, vypořádávali vcelku obstojně. Nahlédneme-li do stránek zmíněných okresních vesnických novin, zjistíme, že jméno obce nefiguruje ve výčtech hlavních „neplničů a brzditelů“ zásobování, stejně jako rozhodně nepatří ani mezi čelní úderníky. Například v srpnu 1950 splnila Litoboř dodávku obilí na 103,87 %, což jí vyneslo až 50. místo ze všech 60 obcí náchodského okresu, z nichž na prvním místě se tehdy umístily Všeliby se 134,41 %. Nicméně Litoboř svůj úkol splnila. Jen pro představu sousední Hoříčky, kde již JZD existovalo a bylo později dáváno za vzor celému okresu, skončily na 47. místě.⁹⁰

Možná proto zůstávaly aktivity agitátorů přesvědčujících o výhodách kolektivizace litobořské zeměděle, žijící poněkud stranou hlavního dění, což určovala už samotná poloha obce, i nadále bez výsledku. Ostatně podobně, jako v mnoha dalších obcích Náchodského okresu, ve kterém se kolektivizaci zapustit kořeny příliš nedařilo. I když někde se již družstva zakládala. Dokonce i reorganizovaný MNV v Litoboři si v červnu 1950 za přítomnosti referenta ONV při své ustavující schůzi dal závazek, že se v nastalém období bude přípravou podmínek pro vznik družstva zabývat, ale tyto snahy vyznívaly díky nezájmu tamních zemědělců naprázdno.

Vůbec prvním JZD v tehdejším okrese se stalo družstvo v Jetřichově, založené v květnu 1949. Během téhož měsíce vzniklo ještě dalších 6 JZD⁹¹. Mimo jiné i 30. května 1949 na Hoříčkách,⁹² kde v srpnu 1950 slavnostně rozorali meze a dali se na cestu velkých úspěchů. *Nová brázda* si při této příležitosti neodpustila připomínku

⁸⁹ *Náchodský okres vítězem „Žatvy míru 1950“*, NBVNpON 9–10, 9. 11. 1950.

⁹⁰ *Jak plní naše obce vlasteneckou povinnost*, NBVNpON 2, 12. 9. 1950, s. 1.

⁹¹ Jan DOLEŽAL – Josef KMONÍČEK – Jiří PEKÁREK, *Když mizely meze: kapitoly z kolektivizace východočeského zemědělství v letech 1949-1960*, Hradec Králové 1987, s. 22.

⁹² *Náchodsko od minulosti k dnešku: vlastivědný sborník muzeí náchodského okresu*, str. 76.

„občanům z okolních vesnic, zvláště rolníku z Litoboře, který ve středu 23. srpna v hostinci u Jiroušků tvrdil, že na Hoříčkách už je šafář z Dubna a bude poroučet a podobné zlomyslné pomluvy, ať si uvědomí, že přes jejich skřeky voda do kopce nepoteče a chuť družstevníků k novým formám práce nezlomí“.⁹³

Zatímco na konci roku 1950 bylo v okrese evidováno celkem 48 družstev, zmíněným rokem započala stagnace, způsobená do jisté míry napjatou mezinárodní a vnitrostátní politickou situací, za současného zostření třídního boje na vesnici, které na Náchodsku vyvrcholilo litobořským monstrprocesem. Proto do konce roku 1951, kdy se zdálo, že svět stojí na prahu další světové války, vznikla pouze 3 nová družstva.⁹⁴

Litoboř musela být náchodským funkcionářům o to větším trnem v oku, že přímo sousedila s Hoříčkami, které se pyšnily jedním z nejstarších a zároveň velmi progresivních družstev v okrese. Hned v únoru 1951 se dalo do stavby společného kravína, takže se co nevidět mělo stát vůbec prvním JZD III. typu na Náchodsku, tudíž jediným, kde jeho členové už společně hospodařili jak v rostlinné, tak i v živočišné výrobě⁹⁵. Tuto jeho transformaci záhy pocítila i Litoboř, neboť podobně jako strojní vybavení, také dobytek se do družstevních kravínů odebíral od soukromých hospodářů z okolních vesnic bez jakékoli náhrady.

Na tuto praxi vzpomíná Zdeňka Horáková, manželka později odsouzeného Jaroslava Horáka z č.p. 54 v Litoboři, následovně: „*Já jsem mléko plnit stačila, ale přišlo asi osm mužů, že si jdou vybrat krávu, měli totiž na Hoříčkách už kravín. Vybrali si nejlepší dojnici v našem chlévě. A co, zda nám to stačí na dodávku, na to se neptali*“.⁹⁶

Zraky, jež se měly v blízké budoucnosti upírat k tomuto výstavnímu centru náchodské kolektivizace, by nemohly přehlédnout sousední Litoboř plnou vzpurných, čínorodých sedláků s poměrně obstojnými hospodářskými výsledky. Proto se nyní veškeré socializační snahy musely upřít jejím směrem.

Což ostatně předpověděl další z novinových článků, který při připomínce úspěchů spojených se zmíněnou bleskovou sklizní, opět nezapomněl poukázat na poměry panující v „reakční“ vesnici Litoboř: „...není ani dobře mlčet k tomu, když

⁹³ *Na polích JZD Hoříčky mizí mez – mizí dřina a začíná radostná práce*, NBVNpON 1, 1. 9. 1950, s. 2.

⁹⁴ J. DOLEŽAL – J. KMONÍČEK – J. PEKÁREK, *Když mizely meze...*, s. 21.

⁹⁵ P. SVĚTLÍK, *Rodina...*, s. 64.

⁹⁶ Ze sepsaných vzpomínek paní Zdeňky Horákové, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

někteří zemědělci z Litoboře se smáli hoříčským členům JZD, že si vlezli do chomoutu a vytýkali jim, že se dohodli na společných osevech a sdružené půdě. Jen se smějte, vy zemědělci z Litoboře a nezapomeňte, že kdo se směje naposled, směje se nejlépe. ...vaše váhavost je k vaší škodě. U nás není žádných Laštůvků, sabotérů s pilousem, ale v naší obci Hoříčkách je kádr uvědomělých zemědělců“.⁹⁷

Zatímco v oblasti zemědělství socializační snahy v Litoboři nezaznamenaly výraznějších úspěchů, do konce roku 1950 došlo alespoň k likvidaci veškerých soukromých obchodů na vesnici. Týkalo se to například tamní truhlářské dílny, ve které pracovalo přibližně 10 zaměstnanců. Měla poměrně kvalitní technické vybavení na výrobu ohýbaného nábytku a po znárodnění se z ní stala DOBRONA.⁹⁸

6.3 Společenský život

V době, o které mluvíme, představovala Litoboř podle pamětníků jednu z nejkulturněji žijících obcí v okolí. Po dlouho trvajícím zákazu tanečních zábav během války se do obce čilý společenský život navrátil v únoru 1946, kdy Sbor dobrovolných hasičů, fungující v obci od roku 1897,⁹⁹ uspořádal vůbec první poválečný ples, který vlivem tehdejší euforie předčil všechny předchozí, jak množstvím zkonsumovaného alkoholu a počtem účastníků (přes 150 párů), tak rekordním výtěžkem s čistým výnosem 20 000 korun, za které SDH nakoupil nové uniformy.¹⁰⁰ Srovnajme například s taneční zábavou téhož spolku z ledna 1948, kdy se vybraly necelé 3000.¹⁰¹

Vedle zmíněného SDH s dlouholetou tradicí, jímž pořádané plesy a jiné kulturní akce se těšily zvláštní oblibě, se na společenském životě podílel rovněž Sokol a aktivní bylo též včelařství.

Zdejší spolky měly výhodu, že hostinec u Jiroušků č.p. 104, hlavní centrum veškerého kulturního dění, disponoval velkým sálem s oponou a jevištěm, zakoupeným roku 1923 Sdružením republikánského dorostu, které ho později předalo hasičskému sboru. V něm tamní ochotníci každým rokem pořádali alespoň jedno nebo dvě představení, ale hostil také ochotníky ze sousedních obcí či kočovné divadelní společnosti.

⁹⁷ František HYLENA, *Není mezi – není sporů*, NBVNpON 2, 12. 9. 1950.

⁹⁸ Z výpovědi paní Zdenky Pacákové ze dne 15. 5. 2016.

⁹⁹ M. JAKLOVÁ – K. VLČEK, *Z historie...*, s. 20.

¹⁰⁰ *Kronika...*, s. 116 -117.

¹⁰¹ *Tamtéž*, s. 135.

V období, kdy se nehrálo divadlo, sloužil sál jako tělocvična, jejíž sportovní náradí vlastnil Sokol. Působení této sportovní organizace ukončil rok 1960, kdy se po sloučení obce s Hoříčkami veškeré náčiní převezlo právě tam.¹⁰²

Vedle toho byl hostinec u Jiroušků svědkem rozmanitých přednášek, od historických, cestopisných, až po kurzy oklešťování ovocných stromů. Po vítězném únoru začal také ONV přispívat svými přednáškami na téma *Co jsme viděli v Rusku*, apod.¹⁰³ Za projev agitátorských aktivit lze rovněž považovat schůzi uspořádanou pod názvem *Hovory průmyslového dělnictva se zemědělci* za přítomnosti dělníků z náchodských továren, na které měly být probrány vzájemné stížnosti mezi dělníky a rolníky.¹⁰⁴

Co se týče dalších druhů zábavy, kterou obec svým obyvatelům nabízela, v prosinci 1950 Hospodářsko-čtenářská beseda v Litoboři, založená v roce 1895, na vyzvání zlikvidovala svůj majetek a 400 svazků předala obecní knihovně.¹⁰⁵ Ta se pro litobořské občany otvírala vždy jeden večer v týdnu. Pro její rozsáhlost ji hojně využívali také lidé z okolí a zvláště v 50. letech se těšila velké oblibě.¹⁰⁶

Nechme však na závěr této kapitoly o tom, jak moc byla po únorovém převratu atmosféra na venkově příznivá společenským aktivitám, promluvit litobořského kronikáře, který již roku 1948 poznamenává: *„Při svatbách žádná veselost, neb jeden s druhým se bál promluvit. Při sejití se v hostinci též tak, neb legitimovaným komunistickým osobám se musel bát s nimi mluvit. Bylo a je mnoho takových, že kdyby se pusa drobet pustila, byli by stavu udat a byl by souzen a odsouzen a neb zbaven svého majetku. ...Tak nevolně se žije na vesnici a ve městě není lépe. Samé udání a samé prohlídky“.*

Nakonec poukazuje na skutečnost, že Litoboř stojí zatím poněkud stranou těchto jevů: *„V naší obci žijeme ještě tak trochu v klidu. Jinde dle výpovědi je hůře. Kde bude poctivý kronikář a vyličí nynější dobu tak, jak se v některých obcích rolníci mají, bude*

¹⁰² *Kronika...*, s. 140.

¹⁰³ *Tamtéž*, s. 159.

¹⁰⁴ *Tamtéž*, s. 149.

¹⁰⁵ *Tamtéž*, s. 157.

¹⁰⁶ Z výpovědi paní Zdenky Pacákové ze dne 15. 5. 2016.

*to zajímavé“.*¹⁰⁷ Uzavírá svou výpověď netušíc, že nejzajímavější to záhy bude právě v Litoboři.

I tam brzy v jistých ohledech začali prokomunisticky smýšlející občané zasahovat do veřejného života, když například křižanovská KSČ v čele se dvěma tamními dělníky v roce 1949 svolala schůzi občanů Křižanova a Mečova, za účelem odtrhnutí těchto osad od Litoboře a jejich osamostatnění. Tento návrh však s naprostou většinou obyvatel nesouzněl a byl prakticky okamžitě zamítnut.¹⁰⁸

¹⁰⁷ *Kronika...*, s. 138.

¹⁰⁸ *Tamtéž*, s. 144.

7. Jaké události předcházely litobořským represím

7.1 Působení agenta Stejskala v Litoboři

V tomto vypjatém období, kdy soukromé rolníky v Litoboři i dalších obcích sužovaly neúměrné státní dodávky, nedostatek pracovních sil a atmosféra strachu způsobená udáními a neustálými kontrolami, jak bylo popsáno v předchozí kapitole, se na konci roku 1951 v obci náhle objevil neznámý mladý muž. Při kontaktu s místními se představoval jako „západní agent“ vyslaný do Československa ze zahraničí s pověřením bránit soukromé rolníky proti útlakům ze strany KSČ spojeným s násilnou kolektivizací. Hned to také dokládá množstvím zbraní, které během svých údajných akcí zabavil funkcionářům lidové správy.

Na jeho příchodu zřejmě v očích tehdejších zemědělců nebylo nic překvapivého. Tisk i rozhlas se zprávami o agentech, vysílaných k nám imperialistickými mocnostmi, přímo hemžily a pod tímto mediálním tlakem většina obyvatel Československa skutečně podlehla dojmu, že ve státě vzniká jakési odbojné hnutí, které spolu s blížící se světovou válkou přinese brzký konec nového režimu.

Jak nepodlehnout takovému dojmu, když dokonce i Rádio Svobodná Evropa, vysílající od července 1950, informovalo, že americký kongres v říjnu 1951 schválil tzv. Kerstenův dodatek, ustanovující vytvoření exilových bojových sil, kam se mohli hlásit uprchlíci z východní Evropy za současného svolání USA: „*Až nastane příhodný čas, postavíme se po bok lidí za železnou oponou v jejich boji za svobodu*“.¹⁰⁹

Na druhou stranu měli jistě všichni v živé paměti tvrdé represe a rozsudky smrti, kterým se nevyhnuli aktéři odbojné skupiny v Babicích v červenci 1951. Opatrnost byla na místě.

Že v této rozjitřené době měli i litobořští obyvatelé neustálý pocit přítomnosti cizích osob v obci, dokládá následující vyprávění: „*Už na podzim 1951 k nám jezdila sestra ze Studnic pomáhat mlátit obilí. Říkala: dnes zajedu domů dřív, za světla, včera po mně někdo střílel, jak jsem jela na kole lipovou alejí do Ratibořic. Slyšela jsem, jak mi kulička hvízdá kolem hlavy*“.¹¹⁰ Bez ohledu na jeho reálný základ toto svědectví

¹⁰⁹ P. SVĚTLÍK, *Rodina...*, s. 88.

¹¹⁰ Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

věrně vypovídá o atmosféře doby, ve které agentova pozdější přítomnost v obci zřejmě nikoho nepřekvapila.

Nedůvěryhodné se však zdálo jeho neseriózní vystupování neodpovídající tomu, za koho se vydával. Svým potulováním se po vesnici za bílého dne i návštěvami tamního hostince v některých obyvatelích Litoboře vzbudil podezření z provokace, načež se snažili kontaktu s dotyčným agentem pokud možno vyhnout, což nebylo snadné, protože ozbrojený mladík vyhrožoval zastřelením každému, kdo by se pokusil mařit jeho záměry či uvědomit o jeho působení v obci bezpečnostní orgány.

Podle paní Pacákové přišel k nim do stavení č.p. 54 vždy ráno okolo páté hodiny, kdy se musely dojít krávy, protože v sedm hodin bylo třeba mléko odvézt. Zabouchal na dveře chléva, a když mu rodiče otevřeli, „*stál tam s pistolí a jeho slova byla: „Vy jste mě udal!“ naháněl strach. Poté maminka pracovala v chlévě vždy téměř potmě, jen při malé svíčke, aby nebylo ven vidět světlo*“.

Nikdo ho ale neudal, nebo na jeho udání Veřejná bezpečnost z nějakého důvodu nereagovala. Snad je to další důkaz o soudržnosti této obce. Její obyvatelé věděli, že prozrazením agenta by tvrdě ztrestali i jeho podporovatele, kterým, jak se dovítí, byl někdo z Litoboře. Lidé se pouze snažili všemožně omezit agentovy návštěvy, při kterých se se zbraní v ruce dožadoval podpory ve formě stravy, oblečení, noclehu apod. Zároveň ho marně přesvědčovali, aby své nynější působiště opustil, neboť Litoboř není u komunistických představitelů zrovna nejlépe zapsána a bývá často sledována.¹¹¹

Mladík strávil v obci celkem 10 dní a v tomto období, mezi 18. a 29. prosincem 1951, podnikl několik „partyzánských akcí“ do blízkého okolí. Měl při tom plnou podporu bývalého předsedy Akčního výboru v Litoboři, Karla Rudolfa, rolníka z č.p. 59.

Zastavme se nyní u této osobnosti, abychom lépe pochopili možné důvody jeho počínání.

7.2 Názorové proměny rolníka Karla Rudolfa

Karel Rudolf, narozený 19. 2. 1905 v Litoboři, rolník obhospodařující něco přes 7 ha půdy při své usedlosti č.p. 59, jež byl za první republiky organizován ve straně agrární, nečekaně vstoupil do komunistické strany hned v roce 1945. Následujícího roku

¹¹¹ V. SZATHMÁRYOVÁ-VLČKOVÁ, *Horizonty...*, s. 181.

se stal členem zastupitelstva MNV v Litoboři, po únoru 1948 zastával funkci předsedy litobořské KSČ až do roku 1949 a zároveň tutéž pozici v tamním Akčním výboru NF do roku 1950.¹¹²

Na jeho překvapivou politickou angažovanost vzpomíná paní Zdenka Horáková, manželka později odsouzeného rolníka Jaroslava Horáka z č.p. 54 v Litoboři, následovně: *„Když se to dozvěděli jeho kamarádi (že vstoupil do KSČ, pozn. autorky), polepili mu celá vrata z legrace komunistickými plakáty. Pan Ladislav Rudolf z Litoboře - jeho bratr, byl v Praze zaměstnán v detektivní kanceláři.“* Jednalo se o Bubníkův soukromý detektivní ústav. *„Tato kancelář pana Bubníka byla zavřena a zaměstnanci schytáni. S touto akcí také pan Ladislav Rudolf byl uvězněn“.*

Potom, co se Karel Rudolf dozvěděl o zatčení svého bratra, vydal se za ním do Prahy, aby se o této zradě přesvědčil na vlastní oči, ale už ho nezastihl. Do jeho bytu dorazil právě ve chvíli probíhající domovní prohlídky. *„Karla Rudolfa zatkli, řekl to po návratu mému muži, a že se mu dívali i do zadku, zda tam nemá nějaký moták“.*¹¹³

Ladislav Rudolf byl nakonec v červenci 1949 pro zločin velezrady státním soudem v Praze odsouzen k 10 letům těžkého žaláře.¹¹⁴

Uvedené jednání bezpečnostních orgánů během domovní prohlídky spolu s uvězněním bratra se rolníka Karla Rudolfa natolik dotklo, že po návratu domů zamířil do hostince na Hoříčkách, kde se v podnapilém stavu vulgárně vyjadřoval na adresu komunistů a *„na upozornění hostinského, aby si takové řeči nechal, že zde je příslušník SNB, prohlásil totéž, jako o komunistech“.* To samozřejmě nezůstalo bez odezvy. Dotyčnému byl v květnu 1951 za veřejné pohoršení vyměřen okresním soudem v Náchodě trest odnětí svobody na 2 měsíce s podmíněčným odkladem. *„Zda tento trest odpykal, není známo“.*¹¹⁵ Svého členství ve straně byl zbaven, stejně jako všech dosavadních funkcí, včetně pozice starosty litobořského Sokola.¹¹⁶

Po zkušenostech s pravou povahou socialistické zákonnosti se Rudolfovy ideje o „lepšíh zítřcích“ rozplynuly a stal se naopak odpůrcem KSČ, čímž se nikterak netajil.

¹¹² Archiv bezpečnostních složek MV, fond H, signatura: H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, číslo jednací 428, Akce „Teror-Náchod“ – souhrnná zpráva.

¹¹³ Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

¹¹⁴ ABS MV, f. H, sign. H-243, Akce „Teror-Náchod“, č. j.: 428, Rudolf Karel – prošetření

¹¹⁵ Archiv bezpečnostních složek MV, Fond: V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. II. část, Karel Rudolf – podsvazek, Karel Rudolf – prošetření.

¹¹⁶ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Rudolf a spol. Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č. j. 925, životopis Karla Rudolfa.

Možná se jedná o klíčovou postavu celého příběhu. Ačkoli jeho skutečná role v něm zřejmě zůstane nevyjasněna, na první pohled se jeví jako přirozené, že to byl právě on, kdo se agenta neváhal dobrovolně ujmout a nadále podporovat z čistě osobních pohnutek, jak to ostatně prezentují i materiály z ABS. Ty k jeho charakteristice mimo jiné uvádějí: „...*je povahy prudké a mstivé. ...V místě bydliště je znám jako notorický alkoholik*“.¹¹⁷

K jejich setkání došlo 18. prosince 1951,¹¹⁸ kdy je pohyb agenta v Litoboří zaznamenán vůbec poprvé.

7.3 Přepadení funkcionářů na Žernově

Dne 18. prosince 1951 kolem páté hodiny odpolední navštívil hostinec pana Miloslava Borůvky č.p. 49 v Litoboří neznámý muž s prosbou, zda si může zatelefonovat. Chvilí listoval telefonním seznamem, ale zřejmě nenacházel, co hledal, proto záhy svůj záměr odložil na druhý den. Při svém odchodu se dotázal hostinského, jak daleko je to do Žernova.

V ten samý den, o hodinu a půl později, tentýž muž vešel do domu Karla Lhotky na Žernově č.p. 14., skladníka Hospodářského družstva v České Skalici a předsedy MNV v Žernově. Protože zde zastihl pouze jeho manželku, usadil se v kuchyni s tím, že na hospodáře počká. Představil se jako úředník ONV. Zajímal se, jestli pan Lhotka náhodou není na jednání Okresního národního výboru a jakoby mimochodem se jeho manželky dotázal, zda se jí daří lépe se srdcem. Paní Lhotkovou, která se v minulosti skutečně léčila se srdeční a nervovou chorobou, dotaz na její zdraví z úst zcela neznámého člověka zaskočil. Když se k němu otočila od kamen, kam právě přikládala, aby odpověděla, mířil na ni dvěma pistolemi. Důrazně ji vyzval, aby mu prozradila, kde má manžel uschovány zbraně. Dotyčný přesně věděl, že mají být dvě. O svých vlastních pistolích prohlásil, že jsou cizí výroby a nebude se je bát použít. Vystrašená žena neznámému vydala pouze jednu. Potom, co jí znovu pohrozil zastřelením, ho nakonec přece jen pustila do vedlejší místnosti. Když útočník v nočním stolku našel, co

¹¹⁷ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. II. část, Karel Rudolf – podsvazek, Karel Rudolf – prošetření.

¹¹⁸ ABS MV, f. KS SNB – Správa Státní bezpečnosti Hradec Králové, číslo jednací: 428, sign. H-243, Akce „Teror-Náchod“, podsvazek 3, z výpovědi Karla Rudolfa ze dne 31. 12. 1951.

potřeboval, rozhodl se odvést paní Lhotkovou k jejím rodičům bydlícím poblíž. Než jejich dům opustil, zakázal všem obyvatelům vycházet ven pod pohrůžkou zastřelením. Cestou tam měla Lhotková dle výpovědi dojem, jakoby na silnici na pachatele čekal ještě jeden muž. Případ byl hlášen Okresnímu velitelství Národní bezpečnosti v Náchodě, avšak v tu dobu „bližší výpovědi nebyla Lhotková schopna pro nervový záchvat“.¹¹⁹

Tím žernovská akce neskončila. Asi o půl osmé večer vešel tentýž mladík do stavení Františka Rýdla na Žernově č.p. 21., předsedy tamního JZD a bývalého předsedy MNV. Ihned po vstupu do světnice namířil na hospodáře sedícího za stolem obě pistole a vyzval jej, aby dal ruce vzhůru. „Človče, neblázněte a dejte to pryč“, zareagoval na to obdivuhodně klidný funkcionář a ani po opakovaných výzvách tak neučinil. „Vy máte revolver, dejte ho sem!“, naléhal neznámý muž a ještě dodal, že o něm ví od Lhotky, jehož jednou pistolí na něj právě míří. Když Rýdl přesto držení zbraně popíral, prohlásil se za partyzána, vyhrožoval domovní prohlídkou a zastřelením, pokud pistoli najde, ale marně. „Vy to tady se Lhotkou vedete, ale dejte si pozor, už to dlouho trvat nebude! Máte dceru“, pokračoval agent, a zajímal se také o jeho motorku, načež mu Rýdl odpověděl, že dcera je v Praze a motorka patří jeho zeťovi. Rýdlu manželku, která chtěla během jejich rozhovoru nepozorovaně opustit místnost, okřikl: „Nikam nechodte, nebo střelím!“ a při svém odchodu s nepořízenou jí podal ruku. Podle svědectví Rýdlových byl sám.¹²⁰

7.4 Seznámení agenta s Karlem Rudolfem

Co se dne 18. prosince 1951 odehrálo dál, se později dozvídáme z výslechových protokolů pořízených Státní bezpečností poté, co již byly zatčeny osoby údajně se podílející na agentově trestné činnosti. Proto je na místě brát věrohodnost jimi podávaných informací s jistou rezervou. Pomineme-li však určité detaily implikované do nich za účelem usvědčení vyslýchaných z vědomé protistátní činnosti, můžeme si vytvořit alespoň hrubou představu o počátcích působení agenta v Litoboři.

¹¹⁹ Archiv ministerstva vnitra, fond Okresní správa SNB Náchod – odd. vyšetřování, inventární číslo 9, signatura: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951, hlášení velitelské stanice SNB v České Skalici ze dne 19. 12. 1951.

¹²⁰ AMV, f. OS SNB Náchod – odd. vyšetřování, inv. č. 9, signa.: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951, Hlášení Okresního velitelství národní bezpečnosti v Náchodě ze dne 19. 12. 1951.

Podle výpovědi pana Miloslava Borůvky přišel okolo sedmé hodiny večerní do jeho hostince ten den již podruhé onen neznámý mladý muž a tentokrát se dožadoval něčeho k jídlu. Když mu bylo vyhověno, svěřil se hospodáři, že je zahraničním agentem a vzápětí ho varoval, že se mu pomstí, prozradí-li ho. Aby svým slovům dodal na vážnosti, vytáhl z kapes dvě pistole a položil je před sebe na stůl. Pak požádal i o nocleh. Pan Borůvka se neodvážil odmítnout. Rozhodl se odvést ho ke svému tchánovi, Karlu Rudolfovi, kterému mladíka představil jako zahraničního agenta.¹²¹

Právě jemu neznámý muž svěřil některé podrobnosti ze svého životopisu: narodil se v Anglii, kde jeho rodiče, původem Čechoslováci, vlastní továrnu na šicí stroje. Na československé území se dostal coby agent již před dvěma lety, kdy seskočil z letadla s padákem poblíž Harrachova, a od té doby se skrývá. Více o sobě neprozradil. Karel Rudolf k tomu později vypověděl toto: „Protože jsem nenáviděl naše lidové demokratické zřízení a že jako samostatný zemědělec stavěl jsem se proti socializaci vesnice a hlavně proti utvářejícím se JZD na vesnicích, snažil jsem se jej v jeho činnosti podpořit, a proto jsem mu úkryt i jídlo poskytl“.¹²²

Už sama frázovitost a strojenost citovaného úryvku naznačuje vedení výslechu s politickým podtextem v rámci přípravy veřejného procesu. Rovněž časový sled událostí příliš nesedí. V době, kdy se agent do litobořského hostince vrátil, měl právě na Žernově odzbrojovat soudruha Rýdla. Nicméně je nutno přihlédnout k tomu, že časy obou přepadení uvedené v policejním hlášení jsou pouze orientační.

Ať už je výše popsaný průběh seznámení partyzána s Rudolfem zcela fiktivní, nebo se částečně zakládá na pravdě, dotyčný ho podporoval zcela nepochybně. Potvrzuje to následující svědectví paní Zdenky Horákové: „V té době k nám chodil pro mléko Pan Josef Hůlek (bytem č.p. 66 v Litoboři, později odsouzen, pozn. autorky). Nestačil plnit kontingent, tak jsme mu mléko každý den půjčovali. Říkal, že vidí často nějakého chlapíka jezdit na motorce Karla Rudolfa. To už v té době se říkalo, že nějaký chlápek se zbraní v ruce chodí v okolí po komunistech a vyhrožuje jim“.¹²³

¹²¹ ABS MV, f. KS SNB – Správa Státní bezpečnosti Hradec Králové, sign. H-243, podsvazek 1, číslo jednací: 428, z výpovědi Miloslava Borůvky z 2. 1. 1952.

¹²² ABS MV, f. KS SNB – Správa Státní bezpečnosti Hradec Králové, sign. H-243, podsvazek 3, číslo jednací: 428, z výpovědi Karla Rudolfa ze dne 31. 12. 1951.

¹²³ Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

7.5 Přepadení funkcionářů v Mezilečí

Pár dní po přepadení žernovských funkcionářů se navečer 22. prosince 1951 něco podobného odehrálo v obci Mezilečí na Náchodsku, v těsném sousedství Hoříček.

Toho dne předseda mezilečského MNV, Jaroslav Jiránek, odjel hned ranním autobusem do Náchoda na schůzi. Doma zůstala pouze jeho sestra s nemocným otcem. Přibližně o páté hodině večerní zaklepal na dveře jejich domu č.p. 39 neznámý mladík, který se sháněl po předsedovi. Když mu paní Marie Jiránková vysvětlila, že se bratr ze schůze zatím nevrátil, vyzval ji, aby se odebrala do světnice a sám za sebou zavřel vstupní dveře. Už to ji znepokojilo. V kuchyni mu nabídla židli, kterou cizinec odmítl, a na místo toho se zajímal, kde má předseda zbraň. Jeho sestra o žádné nevěděla. Nato se bez svolení počal přehrabovat ve skleníku. Potom, co vyházel věci ze všech zásuvek na podlahu, aniž pistoli našel, rozkázal paní Jiránkové: „Srovnejte si to, ale rychle!“ Konečně se usadil na židli. Dlouho tam ale nezůstal, neboť do místnosti bylo vidět okny z ulice. Přesunul se tedy na chodbu a pootevřenými dveřmi bedlivě sledoval, co se děje v kuchyni. „Až se váš bratr bude blížit k baráku, nedělejte žádný rámus, ani mu nedávejte znamení, nebo ho budu muset zastřelit“, upozornil ji.¹²⁴

Mezi tím nic netušící Jaroslav Jiránek asi o půl šesté vystoupil z autobusu na zastávce v Hoříčkách, odkud se společně s Josefem Mertlíkem, rolníkem v Mezilečí č.p. 7, vydal pěšky směrem k domovu. Po chvíli se k nim připojil ještě Jaroslav Antoš, rovněž rolník v Mezilečí č.p. 8., který měl stejnou cestu. Pan Jiránek se od skupinky odpojil jako první, aby vešel do svého domu.¹²⁵

„Pojďte dál! Rychle, rychle, nemám čas!“ vyzval jej hned ve dveřích neznámý hlas v temné chodbě. „Ruce vzhůru!“ pokračoval a žádal vydání pistole. Předseda držení zbraně popřel, podobně jako ostatní přepadení funkcionáři, a dodal, že žije ve svobodném státě, tak co si to útočník dovoluje. Ten k němu přistoupil a chytl ho za klopou kabátu: „*To si myslíte vy, že jste ve svobodném státě, když vám se snad dobře vede, když nosíte tu hvězdičku na klopě. Ale co ti ostatní?*“¹²⁶ Nepřestal se zbraně

¹²⁴ AMV, f. OS SNB Náchod – odd. vyšetřování, inv. č. 9, signa.: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951, z výpovědi Marie Jiránkové na SNB Velitelství stanice Hoříčky ze dne 28. 12. 1951.

¹²⁵ AMV, f. OS SNB Náchod – odd. vyšetřování, inv. č. 9, signa.: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951, z výpovědi Josefa Mertlíka na SNB Velitelství stanice Hoříčky ze dne 23. 12. 1951.

¹²⁶ na SNB Velitelství stanice Hoříčky ze dne 28. 12. 1951.

¹²⁶ AMV, f. OS SNB Náchod – odd. vyšetřování, inv. č. 9, signa.: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951, z výpovědi Jaroslava Jirána na SNB Velitelství stanice Hoříčky ze dne 23. 12. 1951.

domáhat. Mezi oběma muži se strhla ostrá diskuze, kterou přerušila slova slečny Jiránkové: „*Jestli ji máš, tak mu ji dej*“. Její bratr proto nakonec odvedl mladíka do komory, kde si dotyčný zbraň vzal. Než odešel, poručil zatáhnout okna a pana Jiráňka se zeptal, zda bude celou věc hlásit. Ten přisvědčil. „Je to vaše povinnost, souhlasil s ním mladík a dodal: „Ale je-li vám život milý, nedělejte to dříve, než zítra ráno. Jestli něco podniknete ještě teď večer, dozvím se to, a kdybych měl o půlnoci přijít, tak přijdu a zabiju vás“. Potom všechny rodinné příslušníky konejšil slovy: „Buďte klidní, ještě se nic neděje.“ Upozornil je však, že není sám, protože u cesty za kovárnou na něho čeká kamarád, tak ať nevycházejí z domu, jinak předsedu zastřelí. Panu Jiráňkovi rozkázal, aby šel s ním. Oba opustili dům.¹²⁷

Josef Mertlík s Jaroslavem Antošem mezi tím dorazili ke svým domovům, ale stále setrvali venku zapředeni v družný hovor. Když v tom zpozorovali dvojici blížících se mužů. V jednom z nich poznali pana Jiráňka, se kterým se před chvílí rozloučili. Ten druhý, jim neznámý, se jich dotázal na jména a vyzval je, aby se k nim připojili. Kam jdou, nevěděli. Během cesty dával pan Jiránek Josefu Mertlíkovi znamení rukou, aby neznámého muže udeřil pěstí do hlavy.¹²⁸ Dotyčný tomu však neporozuměl. Zato mladík toto gesto zaznamenal a poslal své společníky před sebe. V tu chvíli pan Mertlík rozpoznal v jeho ruce zbraň. „Vy jste soudruh?“ zeptal se ho cizinec. „To jsem“, odpověděl popravdě pan Mertlík. Nakonec stanuli před domkem obecního zemědělského referenta, náměstka předsedy MNV a zootechnika Josefa Jánského č.p. 35. Ozbrojený muž jim poručil zabouchat na dveře. Bylo však odemčeno.¹²⁹

Pan Jánský měl tou dobou návštěvu. V záležitosti tamní Kampeličky, jejímž byl pokladníkem, za ním přišel rolník Arnošt Mertlík z č.p. 71. Chvíli po něm se zastavila také sousedka, paní Anna Hofmanová z č.p. 33. Jejich debatu u kuchyňského stolu náhle přerušila další nečekaná návštěva. Kolem šesté hodiny vešel do místnosti

¹²⁷ AMV, f. OS SNB Náchod – odd. vyšetřování, inv. č. 9, signa.: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951, z výpovědi Marie Jiránkové na SNB Velitelství stanice Hoříčky ze dne 28. 12. 1951.

¹²⁸ AMV, f. OS SNB Náchod – odd. vyšetřování, inv. č. 9, signa.: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951, z dodatku k protokolu SNB – VS Hoříčky Jaroslava Jiráňka z 23. 12. 1951 pořízeného dne 4. ledna 1952 na stanici SNB Hoříčky.

¹²⁹ AMV, f. OS SNB Náchod – odd. vyšetřování, inv. č. 9, signa.: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951, z výpovědi Josefa Mertlíka na SNB Velitelství stanice Hoříčky ze dne 23. 12. 1951.

předseda MNV Jaroslav Jiránek, za ním Jaroslav Antoš s Josefem Mertlíkem a jako poslední přicházel jim neznámý muž, v každé ruce po jedné pistoli, jak měl ve zvyku. Namířil si to přímo k Jánskému a tlačíc mu hlavně zbraní na prsa se zeptal: „Kdo je majitelem domu?“. Předseda odpověděl, že on sám, a začal se ohánět rukama: „Co je to za legraci? Děláte si ze mě blázný?!“ Mladík odvětil: „Žádná legrace, já jsem partyzán!“ Dále ho upozornil, že se mu doneslo, jak vyhrožuje zdejšími zemědělci. „Jestli toho sedláka tady nahoře“, a ukazoval prstem směr „zavřou, tak to zaplatíte životem! Je v obci založeno JZD?“ Jánský odpověděl, že nikoli, a chtěl vstát, ale muž ho pistolí přitlačil zpět na oتمان. Potom postupně obešel všechny přítomné a ke každému měl nějakou poznámku. „*Ty jsi pěkná sketa. Tebe jsem měl rozkaz odstřelit,*“ oznámil panu Jiránkovi a hlavněmi ho odstrčil na plotnu kamen. K manželce Jánského prohlásil: „*Ty jsi taky pěkná soudružka, o tobě mám špatné zprávy*“. Pan Jánský mu však oponoval: „Vždyť manželka není organizovaná“. Sousedku Hofmanovou, neustále připravenou k odchodu poblíž dveří, pouze napomínal, aby nikam nechodila. V případě pana Arnošta Mertlíka se nejprve zajímal o jeho jméno a povolání, načež mu pohrozil: „Na tebe se ještě přeptám“. Na to samé se dotázal i pana Antoše, ačkoli ten mu své jméno prozradil už venku při jejich setkání. Na odpověď reagoval slovy: „*Ty jsi pěkný ptáček*“.¹³⁰ Potom se dal do vyprávění: „Byl jsem také na Hoříčkách, zeptejte se Basaraby (tou dobou obecní strážník na Hoříčkách, pozn. autorky), jaký byl hrdina, že mu vlasy vstávaly hrůzou na hlavě. A také u paní Sedláčkové a u toho, co má to auto“. „To bude asi Chobotský“ (předseda JZD Hoříčky, pozn. autorky), pomohl mu pan Jánský. Muž přitakal. Aby doložil své činy, začal na stůl postupně vytahovat z kapes všechny dosud zabavené pistole. Jaroslava Jiráňka vybídl, ať se přihlásí k té své, což předseda učinil.¹³¹ Nakonec se obrátil na hospodáře, jestli u sebe také nemá zbraň. Ten to samozřejmě popřel a útočník na něho kupodivu dále nenaléhal. „Dobrou noc“, rozloučil se s přítomnými a zakázal jim do rána vycházet z domu, ale následně změnil tuto lhůtu na dobu dvou hodin. Potom se obrátil k odchodu. Paní Jánská mu chtěla na chodbě rozsvítit, ale muž jí její záměr rozmluvil, protože „vidí i po tmě“.¹³²

¹³⁰ AMV, f. OS SNB Náchod – odd. vyšetřování, inv. č. 9, signa.: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951, z výpovědi Josefa Jánského ze dne 23. 12. 1951 na SNB velitelství stanice Hoříčky.

¹³¹ AMV, f. OS SNB Náchod – odd. vyšetřování, inv. č. 9, signa.: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951 z výpovědi Josefa Mertlíka ze dne 23. 12. 1951 na SNB velitelství stanice Hoříčky.

¹³² AMV, f. OS SNB Náchod – odd. vyšetřování, inv. č. 9, signa.: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951, z výpovědi Jaroslava Antoše ze dne 23. 12. 1951 na SNB velitelství stanice Hoříčky.

Celá návštěva trvala asi půl hodiny. Někteří její účastníci nabyli dojmu, že zákaz vycházení se vztahuje pouze na Jánského. Vystrašení sousedé se proto již záhy po partyzánově odchodu postupně vytratil do svých domovů, aniž by je cestou stihla jakákoli sankce, jakkoli jimi mladík vyhrožoval.¹³³

Nic zlého nepotkalo ani Jaroslava Jiráňka, který přes agentův výslovný zákaz případ nahlásil Velitelské stanici SNB na Hoříčkách ještě onoho večera.

7.6 Otázka neschopnosti Veřejné bezpečnosti dopadnout pachatele

Na celém případě je pozoruhodná jedna věc. Během pěti dnů došlo na Náchodsku ke čtyřem přepadením funkcionářů KSČ bydlících jen pár kilometrů od sebe. Přesto se pachatele nedařilo dopadnout.

Přitom již od 19. prosince 1951 trvalo pátrání v rámci náchodského okresu, zahájené po útocích na Žernově, jež byly ohlášeny Velitelství stanice SNB v České Skalici. Okresní velitelství veřejné bezpečnosti Náchod v tomto pátracím oběžníku vyzývá KVVB v Hradci Králové „podle zvážení důležitosti necht' zařídí další“.¹³⁴

Potom, co Jaroslav Jiránek dne 22. prosince 1951 oznámil hoříčské stanici SNB také výše popsané přepadení neznámým mužem v Mezilečí, bylo policejní hlášení o celé události ještě ten večer kolem osmé hodiny předáno Okresnímu velitelství Národní bezpečnosti v Náchodě, které mělo okamžitě jasno v tom, že jde o stejného pachatele, jako v obci Žernově: „Pravděpodobně se jedná o Miloslava Stejskala nar. 2. 8. 1929 ve Starém Plese, který jest hledán KVVB Pardubice, a pro týž čin který spáchal na Žernově a v Mezilečí též OVVB Hořice. ...Prosím o vyhlášení pátrání v okrese Trutnov, Dvůr Králové a Jaroměř“.¹³⁵

Citovanou zprávu náchodské Okresní velitelství Národní bezpečnosti ihned zaslalo Krajskému velitelství Veřejné bezpečnosti v Hradci Králové, které na základě těchto informací zahájilo pátrání nejen v okrese náchodském, kde již trvalo, ale

¹³³ AMV, f. OS SNB Náchod – odd. vyšetřování, inv. č. 9, signa.: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951, z výpovědi Arnošta Mertlíka ze dne 23. 12. 1951 na SNB velitelství stanice Hoříčky.

¹³⁴ AMV, f. OS SNB Náchod – odd. vyšetřování, inv. č. 9, signa.: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951, pátrací oběžník vydaný Okresním velitelstvím veřejné bezpečnosti Náchod dne 19. 12. 1951 adresovaný IV. oddělení pátracího referátu Krajského velitelství veřejné bezpečnosti Hradec Králové.

¹³⁵ AMV, f. OS SNB Náchod – odd. vyšetřování, inv. č. 9, signa.: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951, dálnopisné hlášení Okresního velitelství Národní bezpečnosti v Náchodě adresované Krajskému velitelství v Hradci Králové ze dne 22. 12. 1951.

i v okresech Trutnov, Dvůr Králové n. L. a Jaroměř „prostřednictvím stanic VB, oddílů dopravní bezpečnosti, a za spolupráce VOStB...“.

Hradecké velitelství o právě zahájeném pátrání informovalo rovněž KVVB v Praze 1, odkud se zpráva dostala až na místo nejvyšší – Ministerstvo národní bezpečnosti, kam doputovala ještě toho dne.

Na místo činu byl ihned vyslán okresní velitel VB v Náchodě v doprovodu okresního velitele StB.¹³⁶ Následujícího dne pobočka Veřejné bezpečnosti na Hoříčkách vyslechla všechny svědky mezilečské události.

Z uvedeného hlášení jasně vyplývá, že už v této době Veřejná bezpečnost identitu pachatele znala, ale nikterak s tímto poznatkem během pátrání veřejně neoperovala. To navíc započalo potom, co byl dotčným již nějaký čas hledán k zatčení Okresním velitelstvím VB Hořice na Jičínsku z obdobných důvodů a ještě déle Krajským velitelstvím VB Pardubice z důvodů, které objasníme později (srov. kapitolu 9.4 Kdo byl Miloslav Stejskal doopravdy).

V každém případě se jednalo o pachatele známého, po kterém od 22. prosince 1951 pátraly snad všechny složky Veřejné i Státní bezpečnosti na území hned čtyř okresů. Tedy alespoň na papíře.

Jak hon na partyzána probíhal v praxi, ukazuje svědectví popsané v následující kapitole, dochované pouze ústním podáním. Pro odhalení pravděpodobného pozadí celého případu se však zdá být stěžejní.

7.7 Čeledínem na statku sedláka Vojtěcha, agentem u slečny

Milady Střihavkové

Dne 22. prosince 1951 nepočtil agent svou návštěvou jen funkcionáře v Mezilečí, ale také slečnu Miladu Střihavkovou ze Zájezda u České Skalice č.p. 30, tou dobou vedoucí tamní prodejny ÚK .

Toho večera přišli ke slečně Střihavkové na návštěvu její sousedé, zapřisáhlí komunisté. Z ničeho nic se objevili ve dveřích, aniž by ji kdy před tím navštívili. Trochu překvapená paní domu je uvedla dovnitř, usadila a zabředla s nimi sousedský rozhovor, když v tu chvíli se otevřely dveře na chodbu a v nich se objevil nějaký

¹³⁶ AMV, f. OS SNB Náchod – odd. vyšetřování, inv. č. 9, signa.: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951, telegram dálkopisné stanice Krajského velitelství Hradec Králové adresovaný MNB-Velitelství VB Praha 1. Bartolomějská 10 ze dne 22. 12. 1951.

mladík. Ledabyly si pohrával s pistolemi a jakoby je ani neviděl, pronesl: „*Ted' tu budeme v republice dělat pořádek*“. Ještě chvíli pokračoval ve stejném duchu. Potom stejně jako se objevil, zase zmizel. Šokovaná slečna Střihavková nechápala, co se děje. Tím spíš, že mladíka znala.

Před několika měsíci, v srpnu roku 1951, se s ním náhodou setkala během návštěvy u své sestry Marie Vojtěchové na statku ve Světlé č.p. 58, shodou okolností necelé 2 kilometry jižně od Litoboře. Když se své sestry dotázala, co je mladík zač, dozvěděla se, že Vojtěchovi o něm téměř nic neví, neboť sám o sobě mnoho neprozradil a doklady u sebe neměl. Jednoho dne přišel a sháněl se po jídle a práci. Protože nedávno museli propustit čeledína a její o mnoho let starší manžel na práci sám nestačil, přijali ho do hospodářství za ilegálního pomocníka, aby zvládli plnit dodávky. Jeho pomoc byla na statku znát, takže se po dalších informacích nepídili.

To jen ukazuje, v jak zoufalé situaci se tehdy soukromí rolníci nacházeli a jaká rizika byli schopni podstoupit pro zachování svého majetku a svobody podnikání.

Slečna Střihavková, které byl dotyčný nápadně povědomý, se s takovým vysvětlením nespokojila a zeptala se přímo mladíka: „*Vy jste nějaký Stejskal, že?*“ Načež on jí tuto domněnku potvrdil.

Následně sdělila své sestře, co ví o minulosti otce jejího nového čeledína, a později to také uvedla v jednom novinovém článku z 90. let: „*V České Skalici žil za protektorátu jistý „verkšucák“ (Werkschutz – podniková bezpečnostní služba, pozn. autorky) Stejskal. V továrně hlídal úředníky, dělníky i mistry, aby náhodou při montáži leteckých zařízení nedošlo k sabotáži proti Velkoněmecké říši. Stejskal patřil k místní protektorátní honoraci, v kině měl předplacenou lóži. Říkalo se, že je napojen na ředitele Franze Kuhna a další pohlaváry. Přišel květen a Stejskal se objevil s páskou Revolučních gard. Najednou prý dokonce hlídal zatčené vězně a kolaboranty, kteří byli nasazeni na různé práce na hřbitově i jinde. Franz Kuhn byl mezi nimi. Jednoho dne byl nalezen s prokopnutým hrdlem (Franz Kuhn, pozn. autorky). Nebezpečný svědek zmizel navždy. Stejskal ještě nějaký čas pobýval v České Skalici, pak zmizel neznámo kam*“.¹³⁷ Informace o mladíkově původu stačila k tomu, aby ho Vojtěchovi ze statku okamžitě propustili.

¹³⁷ P. SVĚTLÍK, *Rodina...*, s. 73.

Nyní se ten letní brigádník zcela neohroženě producíroval po bytě slečny Střihavkové, navíc ozbrojen, aniž by ho přítomnost návštěvy vyvedla z míry. Po jeho odchodu zjistila, že si navíc před jejím domem nechal zaparkovanou motorku, načež celý případ ohlásila Veřejné bezpečnosti.

Sama k tomu dodává: „Ověřovala jsem si číslo a zjistila, že patří předsedovi akčního výboru (Karlu Rudolfovi z Litoboře, pozn. autorky). Spadla jsem do aféry a nic mně nepomohlo. Přitížil mně jeden spoluobčan, který vypovídal, že k nám lezl agent často v noci oknem, a to křivé svědectví stačilo, abych na mnoho let ztratila svobodu v těžkém žaláři. V roce 1968 se ten soused přišel omluvit a snad mu vůbec nedošlo, co způsobil“.¹³⁸

7.8 Kdo vedl agentovy kroky

Dalo by se očekávat, že za této situace VB kontaktuje majitele motocyklu, Karla Rudolfa, a požádá ho o vysvětlení, zvláště když na něm ke slečně Střihavkové přijel někdo jiný a bez pozvání vkročil do jejího bytu. K ničemu takovému ovšem nedošlo. Motocykl zůstal stát před domem celou noc, patrně aby ho mohlo zaznamenat co nejvíce svědků. Těmi nejdůležitějšími se však stali sousedé, kteří se zcela nečekaně rozhodli slečnu Střihavkovou navštívit právě ve chvíli, kdy k ní dorazil také Stejskal.

Vše nasvědčuje tomu, že tato zdánlivá náhoda byla ve skutečnosti zinscenována Státní bezpečností, která by v takovém případě musela již tehdy řídit veškeré agentovy kroky.

V danou chvíli, kdy měla být dokonce i dopravní policie ve střehu, aby dopadla toho, jenž ohrožuje životy funkcionářů v celém okrese, nevěnovala Veřejná bezpečnost zmíněnému incidentu žádnou pozornost. Zнала značku vozidla, kterým dotyčný ke slečně Střihavkové přijel, tudíž i jeho majitele žijícího v Litoboři. Bylo nasnadě, že se pachatel skrývá právě tam. Slečna Střihavková ho navíc mohla bezpečně identifikovat, znala dokonce i jeho jméno.

To se jí a její sestře zřejmě později stalo osudným. Věděly o agentovi příliš mnoho na to, aby mohly zůstat na svobodě. To byl nejspíš také pravý důvod právě popsané Stejskalovy návštěvy za přítomnosti politicky uvědomělých svědků u slečny Střihavkové.

¹³⁸ *To nebyli lidi, ale zločinci...Já nemám žádný rozsudek.* Náš čas 22, 29. 5. 1991.

Nelze se zbavit dojmu, že ignorace Veřejné bezpečnosti vůči výše zmíněnému případu byla záměrná a ze zákulisí tahala za nitky StB, ačkoli písemné prameny o tom mlčí. Agent měl zjevně ve scénáři ještě další úkoly.

Pro tuto domněnku svědčí více skutečností. Uvedme například nápadně dobrou informovanost agenta nejen o držení služebních zbraní funkcionářů, ale i o jejich přesném počtu. Tyto interní informace mu musel poskytovat někdo s dobrým přístupem k nim. Do hlavy to nešlo ani předsedovi Jaroslavu Jiránkovi, který v dodatku k původní výpovědi uvádí: „*Zbraň jsem nikomu neukazoval a také jsem žádnému neřikal, že zbraň mám. U Jánského, když požadoval pistoli, tak mu Jánský řekl, že pistoli nemá a pachatel se tím spokojil.... Zatímco na mně ji vyžadoval tvrdošijně, „a tak usuzuji, že skutečně musel vědět, že já pistoli mám...“*.¹³⁹

Podobné dodatkové protokoly byly sepsány i s ostatními svědky přepadení v Mezilečí, všechny 4. ledna 1952, tedy až v době přípravy veřejného procesu. Teprve v nich se vyšetřovatelé zajímají, jaké nepřátele mají Jaroslav Jiránek a Josef Jánský, aby určili potencionální iniciátory útoku na ně.

Téměř všichni vyslyšení se shodně domnívají, že oním sedlákem, o jehož uvěznění měl podle agenta předseda MNV v Mezilečí Jánský usilovat, je 20 hektarový rolník Jan Tylš, bydlící v jeho sousedství. V létě 1951 byl odsouzen, dle svého mínění na popud Jánského, za to, „*že se snažil odvézt jednu fůru žita na Poruby, kde ji chtěl u Josefa Balcara uschovati, a tak odčerpati od úředního výmlatu“* k pokutě 10 000 korun a 6 týdnům vězení. „*Do dnešního dne trest nenastoupil“*.¹⁴⁰

Do té doby se po výše uvedených informacích nikdo pátrat neobtěžoval. Vyslyšení spatřují v typari trestného činu někoho místního, nejpravděpodobněji právě Tylše.

Nicméně dodatečné hlášení zaslané Krajskému velitelství národní bezpečnosti uvádí, že „*se nepodařilo zjistiti, kdo konkrétně pachatele inspiroval, ale podezřelé okolnosti se vyskytují proti autodopravci Lazarovi (z Litoboře č.p. 18, tou dobou již ve vazbě, pozn. autorky), který v obci Mezilečí byl velmi často viděn (což není nic*

¹³⁹ AMV, f. OS SNB Náchod – odd. vyšetřování, inv. č. 9, signa.: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951, z dodatku k protokolu SNB – VS Hoříčky Jaroslava Jiráňka z 23. 12. 1951 pořízeného dne 4. ledna 1952 na stanici SNB Hoříčky.

¹⁴⁰ AMV, f. OS SNB Náchod – odd. vyšetřování, inv. č. 9, signa.: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951, z dodatku k protokolu SNB – VS Hoříčky Josefa Jánského z 23. 12. 1951 pořízeného dne 4. ledna 1952 na stanici SNB Hoříčky.

neobvyklého vzhledem k tomu, že byl autodopravcem, takže přicházel denně do kontaktu s množstvím lidí, pozn. autorky). *Další podrobnosti se nepodařily zjistiti a od hlubšího šetření bylo upuštěno, aby nebylo mařeno šetření, které provádí nadřízený úřad*.¹⁴¹

Stopa vedoucí do Litoboře, bez ohledu na její pravdivost, nakonec byla a asi měla být nalezena ve správný moment.

¹⁴¹ AMV, f. OS SNB Náchod – odd. vyšetřování, inv. č. 9, signa.: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951, přepadení funkcionářů v Mezilečí - akce Náchod teror - dodatečné hlášení ze dne 4. ledna 1952 Krajskému velitelství národní bezpečnosti v Hradci Králové.

8. Stěžejní události 26. prosince 1951

Dramatické události v Žernově a Mezilečí pochopitelně vyvolaly velký rozruch v řadách zemědělců a možná i jejich opatrné sympatie vůči neohroženému mladíkovi a zároveň strach u funkcionářů v celém náchodském okrese.

Zatím se ale nestalo nic vážného. Agent-partyzán sice funkcionáře zastrášoval, byl ozbrojen, ale ani jednou se neuchýlil k použití násilí, přestože jím tak často vyhrožoval ve chvílích, kdy mu nebylo vyhověno. Dokonce ani tehdy, nevydal-li mu některý zástupce lidové správy zbraň. Snad proto Veřejná bezpečnost nejenže možná nechtěla, jak bylo naznačeno v předchozí kapitole, ale dosud ani nemusela do jeho dobrodružných akcí nutně zasahovat.

Situace však dosáhla neúnosného stupně dne 26. prosince 1951, který se stal litobořským občanům osudným. Při rekonstrukci toho, jak se v povánočním čase celé drama odehrálo, jsme z velké části odkázáni na výpovědní protokoly pořizené Státní bezpečností ve dnech od 27. prosince 1951 do 10. ledna 1952, ze kterých se autorka této práce snažila vybírat ty nejstaršího data, tedy nejméně zkeslené smyšlenkami vyšetřovacích orgánů. I z toho důvodu dává před archivními prameny přednost vzpomínkám pamětníků na místech, kde jsou dostupné.

8.1 Agentova cesta do Náchoda

Bylo odpoledne 26. prosince 1951, když litobořský rolník Josef Řezníček zaslechl, jak se na silnici u jeho domu č.p. 52 někdo opakovaně pokouší nastartovat motocykl. Coby vyhlášený nadšený opravář všeho možného, vyšel ze stavení a společně s neznámým mladíkem odtlačili motorku na hospodářův dvorek, kde se chtěl Řezníček na závadu osobně podívat. Záhy uznal, že oprava bude náročnější a musí ji odložit na zítra. Mladík ale nemohl čekat. Svěřil se panu Řezníčkovi, že je západním agentem a prostřednictvím vysílání Svobodné Evropy dostal neodkladný rozkaz, jenž musí být splněn. „Neznáte náhodou někoho na Lhotkách?“ dodal ještě. Pan Řezníček měl ve jmenované obci švagra, Josefa Víta. „Tak tam pojedete se mnou. Musím ve Lhotkách provést akci a potom ještě v Náchodě,“ odvětil agent a dal se do shánění nějakého pojízdného vozidla.¹⁴²

¹⁴² P. SVĚTLÍK, *Rodina...*s. 98.

Hledání bylo nakonec úspěšné. Kolem 19. hodiny totiž vtrhl do domu bývalého autodopravce Jaroslava Lazara č.p. 18, kterého hlavněmi svých pistolí přesvědčoval, aby mu poskytl své služby. „Pojeďte s vámi, ale musíte si opatřit benzin“, snažil se ze svízelné situace vyvléknout pan Lazar.¹⁴³ I s tímto zádrhelem si agent obratně poradil. Ihned vyhledal Jaroslava Horáka, rolníka z č.p. 54.

U Horáků byl zrovna návštěvou rodinný přítel pan Staněk, když se v okně do dvora náhle objevila tvář muže, který na okno zaťukal. Otevřel mu sám hospodář. „Jste velitelem zdejších hasičů?“ zeptal se ho hned ve dveřích agent mířící na něho pistolí. Pan Horák přisvědčil. Mladík na něm žádal vydání benzínu z hasičské zbrojnice, což hospodář odmítl s tím, že není oprávněn s ním disponovat a na agentovu prosbu, ať mu ho jde do vsi pomoci shánět, reagoval výmluvou: „Mám tu návštěvu, nemohu jít, bylo by to podezřelé.“ Nezvaný host odešel s nepořízenou.¹⁴⁴

Podle vzpomínek hospodářovi manželky, Zdenky Horákové, ten večer pan Horák na její žádost „vyprovodil pana Staňka až do Světlé. Cestou mu p. Staněk říkal (byl tou dobou ještě u SNB): „Jarko, nikam nechod', s nikým o tom nemluv, neb by ses stále do něčeho zaplétal“.¹⁴⁵

Zatímco partyzán u velitele litobořského Sboru dobrovolných hasičů neuspěl, lépe pořídil u správce hasičské zbrojnice Josefa Svatoně, rolníka na usedlosti č.p. 12., který však netušil, komu benzin vydává. Do kontaktu přišel pouze s Lazarem. Agent se zřejmě poučil a namísto sebe k němu vyslal svého ochránce Karla Rudolfa, který Svatoně údajně navštívil s prosbou, zda by půjčil benzin Lazarovi.¹⁴⁶

V této souvislosti je třeba podotknout, že sám autodopravce Lazar neměl ponětí, jaký je přesný účel agentovy nastávající cesty,¹⁴⁷ proto s tím nemohl obeznámit ani Svatoně, který byl za poskytnutí benzínu později odsouzen za neoznámení a pomoc k trestnému činu.

¹⁴³ ABS MV, f. KS SNB – Správa Státní bezpečnosti Hradec Králové, sign. H-243, podsvazek 2, č.j. 428, z výpovědi Jaroslava Lazara ze dne 29. 12. 1951.

¹⁴⁴ Z výpovědi paní Zdenky Pacákové ze dne 15. 5. 2016.

¹⁴⁵ Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

¹⁴⁶ ABS MV, f. KS SNB – Správa Státní bezpečnosti Hradec Králové, sign. H-243, podsvazek 4, č.j. 428, z výpovědi Josefa Svatoně z 29. 12. 1951 na SNB Velitelství stanice v Náchodě.

¹⁴⁷ ABS MV, f. KS SNB – Správa Státní bezpečnosti Hradec Králové, sign. H-243, podsvazek 2, č.j. 428, z výpovědi Jaroslava Lazara z 29. 12. 1951. SNB Velitelství stanice v Náchodě.

Panu Lazarovi nyní nezbývalo, než nasednou do svého automobilu a splnit svůj slib. Před odjezdem z Litoboře vyzvedli ještě Josefa Řezníčka. Všichni tři dále pokračovali směrem k Ratibořicím, přičemž agent rozkázal zastavit v osadě Rýzmburk u Žernova, kde odběhl k tamnímu hajnému panu Janu Prouzovi a vrátil se od něho nesouc v podpaždí nějaký gumový plášť. Potom vůz otočili, aby se konečně rozjeli směrem na Lhotky. Ve jmenované obci asi v 19.30 hodin agent s Řezníčkem vystoupili a vyhledali Řezníčkova švagra, Josefa Víta.¹⁴⁸

Do hostince rolníka Josefa Víta ve Lhotkách č.p. 11. se právě scházeli lidé na ohlášenou schůzi místní organizace KSČ. Hostinský Vít svého švagra přivítal a převzal od něho bandasku na mléko, kterou Řezníčka napadlo vzít s sebou, když už byl nucen jet. Pan Vít mu totiž vypomáhal s plněním mléčného kontingentu. „*Koho nám to vedeš, Josefe?*“ zeptal se hostinský, když ve švagrově doprovodu spatřil neznámého muže. „*Kde tu bydlí předseda místního národního výboru?*“ vyzvídal mladík, aniž by se představil. „*Potřebuji s ním něco probrat.*“ Dále se zajímal, kde v Náchodě najde rozpisového tajemníka ONV Hodovala. „*Předseda Hofman bydlí nahoře ve vsi, to vám můžu ukázat. Hodoval bydlí v Bělovsi (část Náchoda, pozn. autorky)*“, odpověděl pan Vít. Odmítl s nimi však odjet, protože zmíněná schůze KSČ měla v jeho hostinci každou chvíli začít. Ale přislíbil jim domek předsedy Hofmana ukázat, až se bude neznámý muž se Řezníčkem vracet z Náchoda pro nadojené mléko, které on mezi tím připraví.¹⁴⁹

Vůz se třemi muži se potom rozjel směrem do Bělovsi.

8.2 Vražedný útok na funkcionáře Antonína Hodovala

Zásobovacího referenta Okresního národního výboru v Náchodě, Antonína Hodovala, v jeho domě č.p. 119 v Bělovsi hledal agent marně. Otevřela mu funkcionářova manželka, které se představil jako člen StB přicházející s vyřízením, aby se Hodoval zítra zastavil na jejich pobočce v Náchodě. Dále vyzvěděl, že se její manžel

¹⁴⁸ABS MV, f. KS SNB – Správa Státní bezpečnosti Hradec Králové, sign. H-243, podsvazek 2, č.j. 428, z výpovědi Jaroslava Lazara z 29. 12. 1951. SNB Velitelství stanice v Náchodě.

¹⁴⁹Pavel SVĚTLÍK, *Rodina* ...s. 99.

právě nachází na výborové schůzi KSC v hostinci u Hlavatých, vzdáleného asi 400 metrů.¹⁵⁰

Krátce po 20. hodině vstoupil do výčepu zmíněného hostince v Bělovsi neznámý muž. „Co si budete přát?“ přispěchal ho přivítat hostinský pan Josef Hlavatý. „Je tady soudruh Hodoval?“ dotázal se ho příchozí. „Je, hned vám ho zavolám,“ nabídl se hostinský a odebral se do spolkové místnosti s neznámým mužem v zádech, aby tak učinil. „Hned jdu,“ odpověděl mu Hodoval a zvedal se ze židle. Hostinský prošel zpět do lokálu a ve dveřích se minul s agentem.¹⁵¹ Ten po vstupu do místnosti, kde probíhalo jednání, zvolal: „Ruce vzhůru!“ a s namířenými pistolemi se pomalu přibližoval k Antonínu Hodovalovi. Funkcionář podle svých pozdějších slov ihned předpokládal, že dotyčný chce proti němu zbraň užít. Oběma rukama se ho pokusil odzbrojit, když v tom vyšly přibližně 3 výstřely.¹⁵² Referent ONV se sesunul k zemi. Jedna střela ho zasáhla do levé strany prsou.

Šokovaní účastníci schůze, jichž bylo přítomno celkem 12, se ani nepokusili útočnickovi pozpátku couvajcímu z hostince zabránit v útěku.¹⁵³ Zdraví jejich kolegy bylo přednější.

8.3 Vražedný útok na funkcionáře Jaroslava Hofmana

Prchající muž znovu naskočil do auta, stojícího údajně asi 50 metrů od Hlavatých, které se ihned rozjelo směrem na Lhotky. Po chvíli jízdy měl agent ke svým spolujezdcům pronést: „Shodil jsem ho z hrušky“.¹⁵⁴

Přesně jak se při cestě do Náchoda domluvili s hostinským Vítem, po příjezdu do obce agent s Řezníčkem odešli do jeho hostince. Za chvíli se vraceli zpět, pan Řezníček v ruce bandasku s mlékem, a s nimi přicházel i sám hostinský. Společně došli

¹⁵⁰ ABS MV, f. V/HK, sign.:V-398 Rudolf a spol. II. část, Rudolf Karel a spol. - skupinový podsvazek., z výpovědi Anežky Hodovalové ze dne 26. 12. 1951, Stanice SNB v Bělovsi,

¹⁵¹ ABS MV, f. KS SNB – Správa Státní bezpečnosti Hradec Králové, sign. H-243, podsvazek 1, z výpovědi Josefa Hlavatého ze dne 27. 12. 1951, SNB Velitelství stanice v Náchodě.

¹⁵² ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č.j. 925, č. mapy 593, z výpovědi Antonína Hodovala ze dne 10. 1. 1952, Krajské velitelství Státní bezpečnosti Hradec Králové.

¹⁵³ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. II. část, Rudolf Karel a spol. skupinový podsvazek, Různé zprávy a hlášení.

¹⁵⁴ ABS MV, f. KS SNB – Správa Státní bezpečnosti Hradec Králové, sign. H-243, podsvazek 2, č.j. 428, z výpovědi Jaroslava Lazara z 29. 12. 1951. SNB Velitelství stanice v Náchodě.

na křižovatku a ještě kousek dál po cestě nahoru, kde jim pan Vít ukázal rukou směr cesty k předsedovi tamního MNV Hofmanovi č.p. 42, načež se vrátil zpět domů.¹⁵⁵

U Hofmanů měli zrovna návštěvu. Z Brna přijel švagr paní Hofmanové, František Hort. „*Jak jsem já slyšel, mělo tam být odzbrojeno jedním mužem sedm osob*“, líčil mu ten večer události v Mezilečí tchán pana Hofmana, Josef Tuček. Asi o půl deváté se z venku ozval zvuk automobilu, který vzápětí utichl. „Aby to tak přijel na nás“, prohodil nato žertem Tuček.¹⁵⁶

Přítomnost auta ve vsi v tuto pozdní hodinu pana Hofmana vyrušila od administrativní práce. „To asi jedou soudruzi do schůze“, vysvětloval manželce. „Předseda určitě popletl datum a ohlásil ji omylem na dnešek.“ Náhle uslyšeli bouchání na dveře. Ze zasklené verandy prvního patra zpozorovali v šeru neznámého člověka. „Co si přejete?“ zavolal na něho z okénka pán domu. „Tady je náhodská StB. Otevřete nám, potřebujeme s vámi mluvit.“ Pan Hofman nabyl dojmu, že ho jde Státní bezpečnost upozornit na nějaké další přepadení v okolí. Přesto zůstal ostražitý. Otevřít šla paní Hofmanová, zatímco předseda si v kuchyni pro jistotu připravoval svou služební zbraň.¹⁵⁷

„Potřebuji mluvit s vaším manželem“, dožadoval se mezi tím vstupu neznámý mladík. „Chvíli počkejte, manžel přijde dolů,“ odpověděla paní Hofmanová, které se jeho zanedbaný vzhled příliš nezamlouval, a vstoupila mu do cesty. Dotyčný na to reagoval slovy: „Ruce vzhůru!“ Proklouzl kolem ní přes verandu až do chodby právě ve chvíli, kdy po schodech dolů scházel její švagr František Hort. „Uteč!“ křikla na něj Hofmanová. Agent po něm vystřelil, avšak minul. Paní Hofmanová na nic nečekala. Skočila za dveře vedoucí na verandu, zabouchla je za sebou a křečovitě sevřela kliku, aby nešly otevřít, očekávala, že manžel pachatele zneškodní uvnitř. Agent začal prudce cloumat klikou.¹⁵⁸

¹⁵⁵ P. SVĚTLÍK, *Rodina...*, s. 101.

¹⁵⁶ ABS MV, f. KS SNB – Správa Státní bezpečnosti Hradec Králové, sign. H-243, podsvazek 4, č.j. 428, z výpovědi Josefa Tučka ze dne 27. 12. 1951 ve Lhotkách, SNB Velitelství stanice v Náchodě.

¹⁵⁷ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č.j. 925, č. mapy 593, z výpovědi Jaroslava Hofmana ze dne 27. 12. 1951, Krajské velitelství státní bezpečnosti Hradec Králové.

¹⁵⁸ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č.j. 925, č. mapy 593, z výpovědi Anny Hofmanové ze dne 27. 12. 1951. Krajské velitelství Státní bezpečnosti Hradec Králové.

Pan Hofman zrovna zápasil se vzpříčeným nábojem v pistoli, když zezdola zazněla ona rána. V rychlosti vyhledal svou druhou zbraň, vyzkoušel její funkčnost jedním výstřelem do podlahy, načež se vydal do přízemí, odkud slyšel manželčino volání o pomoc. Než tam došel, agent uvězněný v chodbě a vystrašený předsedovým výstřelem stihl směrem ke dveřím vyslat další dvě rány. Obě kulky zasáhly Hofmanovou do rukou. Přesto kliku nepustila.¹⁵⁹

Útočník v nastalé panice vtrhl do bytu předsedova zetě, Josefa Tučka, bydlicího v přízemí jejich domu. Vyskočil oknem a zmizel ve tmě. Potom už zaslechli jen zvuk odjíždějícího auta.¹⁶⁰

Když bylo po všem, pan Tuček právě přicházejícího hospodáře JZD Josefa Hetfleíše obrátil ve dveřích a poslal ho zavolat sanitku a SNB. Sám spěchal do hostince oznámit, že schůze omylem ohlášená na tento den se nekoná a seznámil její účastníky s tím, co se před malou chvílí odehrálo u nich doma. Zpět domů se s ním vrátil hostinský Josef Vít, aby zraněnou ženu ošetřil, neboť působil jako obecní samaritán. Hofmanovým se zdál být velmi rozrušen. Jak svěřili Tučkovi, ruce se mu trásly do té míry, že ani nebyl schopen ošetření dokončit.¹⁶¹

Pan Vít svému švagrovi Řezníčkovi jistě důvěřoval. Až nyní mu došlo, jaké neštěstí prozrazením předsedova bydliště způsobil. Do celého případu se připlétl spíše omylem. Bohužel byl bezpartijním členem lhoteckého JZD, kam navíc vstoupil jako zemědělec a zároveň majitel hostince. I jeho si *Nová brázda* s oblibou brala na pranýř.

Proto ho následně StB trvajícím psychickým a fyzickým nátlakem přiměla podepsat následující výpověď: „*Využil jsem této příležitosti (že se agent vydal spáchat atentát na pana Hodovala, pozn. autorky) a požádal jsem teroristu, aby nějakým způsobem oddělal také předsedu MNV v naší obci Hofmana. Uvedl jsem, že Hofman stále usiluje o socialisaci vesnice a že chce postavit také společný kravín. Dále jsem uvedl, že je to nejhorší komunista ve vesnici, který stále usiluje o to, aby nás nahnal do*

¹⁵⁹ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č.j. 925, č. mapy 593, z výpovědi Jaroslava Hofmana ze dne 27. 12. 1951, Krajské velitelství Státní bezpečnosti Hradec Králové.

¹⁶⁰ ABS MV, f. KS SNB – Správa Státní bezpečnosti Hradec Králové, sign. H-243, podsvazek 4, č.j. 428 z výpovědi Josefa Tučka ze dne 27. 12. 1951, SNB Velitelství stanice v Náchodě.

¹⁶¹ ABS MV, f. KS SNB – Správa Státní bezpečnosti Hradec Králové, sign. H-243, podsvazek 4, č.j. 428, z výpovědi Josefa Tučka ze dne 27. 12. 1951, SNB Velitelství stanice v Náchodě.

*družstva třetího typu, a že je nejvyšší čas, aby s tím přestal. Terorista mně řekl, že jakmile odstraní Hodovala, že se vrátí a že „udělá“ i Hofmana, ...informoval jsem jej, že jmenovaný bydlí nahoře v prvním poschodí. ...při tom jsem mu vypodobnil vnitřek Hofmanova domku“.*¹⁶²

Za velezradu a návod k pokusu vraždy později dostal trest smrti.

8.4 Proč agent střílel

Oběti vražedného útoku zůstaly na živu, ačkoli stav Antonína Hodovala se zdál velmi kritický. Utrpěl průstřel plic v blízkosti srdce.¹⁶³

Agent a jeho dva průvodci - řidič Jaroslav Lazar a spolujezdec Josef Řezníček, dorazili toho večera šťastně do Litoboře. Míru jejich podílu na celé akci lze dnes těžko odhadnout. Pravdu znali jen oni a neměli mnoho příležitostí se o ni podělit. Snad o tom, do čeho je lehkovážný agent zatáhl, ani mluvit nechtěli. Autodopravce Lazar pořádně nevěděl, kam pojedou, natož za kým. K účasti na agentově výpravě byl donucen zbraní a pan Řezníček nejspíš zrovna tak. Sami pistoli nevzali po celou dobu do ruky, ačkoli u soudu museli tvrdit opak. Rozhodně nepředpokládali, že mladík má v úmyslu střílet a nebyli tomu přítomni.

Na tomto místě vyvstává otázka, jestli to předpokládal sám agent. Pokud jednal na tajný pokyn Státní bezpečnosti, mohla ho pověřit vraždou komunistických funkcionářů? Nebo měl ve scénáři pouze zastrašení a odzbrojení, jako v předchozích případech? Těžko na to odpovědět. Možná se mu situace vymkla z rukou.

Přece jen nějaký čas se v kraji o jeho působení vědělo, stejně jako se vědělo, že dosud nikoho nezranil. Shodou okolností se na obou místech, která 26. prosince 1951 navštívil, před jeho příchodem o jím spáchaných útocích mluvilo. Po zahájení schůze v hostinci u Hlavatých v Bělovsi předseda OV-KSČ Patříčný nabádal přítomné soudruhy k ostražitosti.¹⁶⁴ Rovněž u Hofmanů ten večer věc přišla na přetřes. Volání

¹⁶² ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Vít Josef. č.j. 13035, č. mapy 586, z výpovědi Josefa Víta ze dne 7. 1. 1952, Krajské velitelství státní bezpečnosti Hradec Králové.

¹⁶³ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č.j. 925, č. mapy 593, Oznámení úrazu okresnímu soudu v Náchodě Velitelstvím SNB v Náchodě ze dne 27. 12. 1951.

¹⁶⁴ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č.j. 925, č. mapy 593, z výpovědi Antonína Hodovala ze dne 10. 1. 1952, Krajské velitelství Státní bezpečnosti Hradec Králové.

Anny Hofmanové: „*Tatko, to je on!*“¹⁶⁵, potom, co na ni neznámý muž vytáhl pistole, mluví za vše.

Takže při agentově poslední partyzánské výpravě funkcionáři hned věděli, oč jde, a počínali si odvážněji, což ho mohlo vyvézt z rovnováhy. Podle svědků až „*v tom okamžiku, jak Hodoval uhodil neznámého muže přes ruku, tak vyšla rána*“.¹⁶⁶ Zřejmě se tak stalo neplánovaně. Avšak následnou střelbu u Hofmanů na Františka Horta lze omluvit stěží. Maximálně to můžeme přičítat duševnímu rozrušení vlivem předchozích událostí.

Mohli bychom se ptát na mnoho dalších věcí. Proč partyzán zamířil právě do Lhotek, proč se na své poslední akci snažil zainteresovat co nejvíce lidí žijících v Litoboří? Nechme tyto otázky viset ve vzduchu.

8.5 Vyšetřování v plných obrátkách

Po incidentech v Náchodě a na Lhotkách si Státní bezpečnost nemohla dovolit celou záležitost nadále přehlížet. Míra únosnosti přetekla. Veřejnost si uvědomila, že životy soudruhů jsou ohroženy a komunistický režim jí musel dokázat svou neotřesitelnost a viníky příkladně ztrestat. A co je nejdůležitější - konečně se vypořádat s celou Litoboří a dalšími nepohodlnými osobami v jejím okolí. Proto se nyní mohlo naplno rozběhnout vyšetřování, doposud velmi sporadické.

Hned v den provedení trestného činu, tedy 26. prosince 1951 krátce po deváté hodině večerní se na oddíl StB v Náchoda začali postupně sjíždět vrcholní představitelé královéhradecké StB: zástupce krajského velitele por. Bohumil Říha, jenž se okamžitě ujal řízení celé akce, dále velitel 2. oddělení krajského velitelství por. Stanislav Šedek. Později dorazil i sám krajský velitel kpt. Karel Vlček, se kterým přijel také krajský velitel Veřejné bezpečnosti npor. Karel Fait. A konečně komunistickou stranu zde zastupoval předseda Krajského výboru KSČ Josef Prokop.

V celém kraji byla vyhlášena pohotovost, přičemž příslušníci pohotovostního oddílu KV VB Hradec Králové obsadili silniční křižovatky. Už se čekalo jen na

¹⁶⁵ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č.j. 925, č. mapy 593, z výpovědi Anny Hofmanové ze dne 27. 12. 1951, Krajské velitelství Státní bezpečnosti Hradec Králové.

¹⁶⁶ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č.j. 925, č. mapy 593, z výpovědi Karla Netresty ze dne 27. 12. 1951, Krajské velitelství Státní bezpečnosti Hradec Králové.

vyšetřovací skupinu KV StB, která dorazila ve tři hodiny ráno a o hodinu později se dala do vyslýchání svědků střelby na Lhotkách a v Bělovsi. Na jejich základě sestavila popis pachatele a vyhlásila ho v celém kraji.

„Ježto se v poslední době v kraji pohyboval hledaný Miloslav Stejskal, nar. 2. 8. 1929, na kterého se shodoval v určitých znacích popis pachatele, bylo k jeho osobě zaměřeno pátrání ke zjištění jeho pobytu. Současně byly předloženy kurentní spisy KV VB k osobě Miloslava Stejskala a zjištěno, že se jedná o nebezpečného zločince“.

Dne 27. prosince 1951 provedl Krajský pohotovostní oddíl VB průzkum „všech podezřelých míst, která byla vzata v úvahu jako možnost úkrytu teroristy“. Pachatelem vystřelené nábojnice byly odeslány kriminálnímu ústavu v Praze k přezkoumání.¹⁶⁷

Po provedení rekonstrukce spáchaného činu na Lhotkách byli vyslechnuti další svědci, kteří nějakým způsobem zaznamenali přítomnost automobilu, či zahlédli přímo pachatele prchajícího z domu Hofmanových. Z jejich výpovědí vyšlo najevo, že terorista nebyl sám. Jako první padlo podezření na lhoteckého hostinského Josefa Víta, který byl poprvé předvolán k výslechu hned 27. prosince, ale protože vyšetřovatelé nic závadného nezjistili, byl zase propuštěn. Ovšem po objevení údajných rozporů ve výpovědích svědků z obce Lhotky s výpovědí Vítovou (nechme stranou, nakolik byly pravdivé), byl jmenovaný ještě téhož dne ve večerních hodinách zatčen a domů se už nevrátil.¹⁶⁸ Jeho syn, tehdy devítiletý, na poslední chvíle strávené s otcem vzpomíná následovně: „S hrůzou jsem se ráno vzbudil a v kuchyni seděli dva esenbáci se samopaly na stole, což jsem ještě nikdy v životě neviděl. Byl jsem z toho úplně šokován. Otec byl odvezen k výslechu a večer propuštěn. Naposledy tento večer jsem mu seděl na klíně. Za několik hodin pro něho přijeli opět a už se nevrátil. Celá rodina z toho byla zničena. Nikdo nevěděl, jak se otec do celého případu zapletl“.¹⁶⁹

Podrobením Josefa Víta nočnímu výslechu dne 28. prosince 1951, „při kterém jmenovaný přiznal svoji účast na teroristických činech,“ získala Státní bezpečnost jednoznačnou stopu vedoucí do Litoboře a do rána vypracovala plán na zatčení tamního autodopravce Jaroslava Lazara č.p.18 a Josefa Řezníčka č. p. 52. „Současně bylo vzato

¹⁶⁷ ABS MV, f. V/HK, č.j. 428, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, Akce „Teror-Náchod“ – souhrnná zpráva ze dne 5. 1. 1952.

¹⁶⁸ ABS MV, f. V/HK, č.j. 428, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, Akce „Teror-Náchod“ – souhrnná zpráva ze dne 5. 1. 1952.

¹⁶⁹ P. SVĚTLÍK, *Rodina...*, s. 109.

v úvahu, že u jednoho z nich se bude skrývatí uvedený terorista. Akce byla organizačně připravena a zajištěna“.¹⁷⁰

Protiteroristický zásah a podívaná nebyvalých rozměrů pod názvem „Akce Teror-Náchod“ mohla začít.

8.6 Provolání k občanstvu

Situace si žádala obeznámit veřejnost co nejdříve s vražednými útoky, aby se dělnictvo mohlo patřičně rozhněvat a správně naladit na pozdější veřejný proces. Stalo se tak provoláním s názvem *Všem komunistům náchodského okresu* prostřednictvím městského rozhlasu v Náchodě hned v ranních hodinách 27. prosince 1951 a jeho následným uveřejněním v největších tamních průmyslových závodech národních podniků TEPNA a RUBENA:

*„Soudruzi a soudružky! V poslední době agenti západních mocností zesilují teror v naší zemi. Po případu v Babicích i v jiných místech došlo také v našem okrese k přímým útokům teroristů, financovaných americkými imperialisty na naše funkcionáře strany. Během uplynulého týdne v Žernově a Mezilečí, včera pak ve Lhotkách a Bělovsi, byli naši funkcionáři zákeřně přepadeni, při čemž ve Lhotkách s. Hofmanová a v Bělovsi s. Hodoval, byli postřeleni. Tyto teroristické činy zavilých nepřátel naší republiky směřují k zastrašení členů a funkcionářů strany a k odvrácení jich od plnění jejich stranických povinností. Nejsou ukázkou síly, ale slabosti dožívajícího imperialismu, který se snaží proti zájmům lidu udržet a rozšířit své vyděračné panství. Voláme všechny členy i funkcionáře k bojové pohotovosti, k zvýšené bdělosti a ostražitosti. Našim nepřátelům se nepodaří rozvrátit řady naší strany, ani odvrátit náš lid od budování socialismu v naší vlasti. ...Voláme všechny komunisty na vesnici, aby ještě důsledněji a rozhodněji vedli boj proti vesnickým boháčům, kteří jsou ostatně přímými iniciátory uvedených hanebných vražedných útoků na funkcionáře strany...“.*¹⁷¹

Proč uvedené prohlášení za iniciátory trestného činu označilo sedláky, ačkoli vyšetřování teprve započalo a žádný z nich nebyl dosud zatčen, netřeba vysvětlovat. Koho je nutno potrestat, věděli všichni od začátku.

¹⁷⁰ ABS MV, f. V/HK, č.j. 428, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, Akce „Teror-Náchod“ – souhrnná zpráva ze dne 5. 1. 1952.

¹⁷¹ ABS MV, f. V/HK, č.j. 428, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, Všem komunistům náchodského okresu - prohlášení předsedy okresního výboru KSČ Oty Patřičného a vedoucího tajemníka Okresního výboru KSČ Jana Svobody ze dne 27. 12 1951.

Odezvu občanstva na provedené vražedné útoky potom zjišťovaly sítě důvěrných spolupracovníků operativních orgánů StB sledující veřejné mínění a celkovou náladu obyvatelstva.

9. Akce „Teror-Náchod“

Po vražedných přepadeních v Náchodě a na Lhotkách se malá vesnice Litoboř zatím nic netušící probudila do dalšího dne.

Časně zrána, když manželé Horákoví, v jejichž domě agent předchozího večera neúspěšně sháněl benzin, poklízeli v chlévě, znovu někdo tloukl na dveře. *„Manžel šel ven a já stála pod kravou, hrdlo jsem měla stažené. Nechala jsem dojení a šla s dojačkou do kuchyně. Tam jsem stála v rohu pod oknem u lavice a modlila jsem se nahlas. Poté jsem šla za nimi. Bála jsem se, aby ho nezastřelil. Oslovil mne: „Paní, nebojte se mě tak. Než se tráva zazelená, bude po komunistech“.*

Jak jí pan Horák později sdělil, agent se vyptával, zda ho náhodou nebyl udat na policejní stanici, a *„koho to měl včera doma na návštěvě, že by si schoval motorku dole u lesa do stodoly“.* „Nechodte k nám. Máme děti, prozradily by vás,“ odbyl ho pan Horák.¹⁷²

Neopatrnost nerozvážného mladíka, kterého ani jím způsobené ublížení na zdraví nepřimělo opustit své dosavadní působiště, přímo bije do očí. Vypadá to, jakoby věděl, že se mu nemůže nic stát. Naopak měl ještě čas starat se o to, aby Jaroslava Horáka ukrytím motocyklu na jeho pozemku vtáhl do své nebezpečné hry. A nikterak se neskrýval, jak by se snad v dané situaci dalo očekávat, naopak se volně pohyboval po vesnici a chlubil se svými posledními partyzánskými zákroky.

Zpráva o provedeném násilí na Lhotkách a v Náchodě brzy dorazila i do Litoboře. Nikdo však pořádně netušil, kdo pachatele při jeho cestě na soudruhy Hodovala a Hofmana doprovázel. Nicméně tamní obyvatelé nepochybovali o tom, že teď už je opravdu zle. Hněvu komunistické strany neujdou. Atmosféra tísnivého strachu dolehla na obec.

V tom týdnu, 28. prosince 1951, odešel Jaroslav Horák pařit k panu Josefu Hůlkovi (č.p. 66) ve pře a setrval tam až do večera. Náhle se u nich objevil také švagr paní Horákové, která po něm posílala vzkaz, aby se její pětiletý syn už vrátil domů, neboť byl u Hůlků s panem Horákem. Když zase odcházel, hospodář Josef Hůlek s otcem paní Horákové ho šli vyprovodit před dům, kde ještě chvíli po jeho odchodu setrvali v rozhovoru. *„Za zahrádkou byl schovaný chlápek, přiskočil před ně, vytáhl bouchačku“ a namířil na otce paní Horákové, „přímo na prsa“, a řekl: „Ty seš*

¹⁷² Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

komunista! Ty seš z té druhé strany“. A odešel. Jak později řekla paní Horákové Hůlkova manželka: *„když přišli do světnice, byli bledí, že by se na nich krve nedořezal“.*

Švagr paní Horákové mezi tím pokračoval v cestě. Vtom zpozoroval, že za ním spěchá nějaký cizí člověk, proto přidal do kroku. Pracoval jako nádražák, *„měl na sobě dlouhý modrý mantl, tak si snad chlápek myslel, že je od SNB“.* Ve chvíli, kdy švagr vcházel do zatačky, vyšli proti němu dva muži v baretech. *„Byla to asi milice, jak jsme si později vysvětlili“.* Muž za ním náhle zpomalil. *„Když švagr došel za Řezníčkovi, bylo to tam již obsazeno milicí. Musel se legitimovat, odkud jde a kam“.*

Že se něco skutečně začíná dít, zaznamenal také kronikář: *„Dne 28. prosince přijelo do vesnice mnoho četnictva a milice, rozestavily se po všech cestách a silnicích až po Českou Skalici a každý přicházející se musel legitimovat. Prohledávaly lesy, nejsou-li zde ukryté podezřelé osoby“.*¹⁷³

*„Když se pak manžel vracel od Hůlků, potkal chlápka ještě mezi ploty na druhé straně. Vylekaný přiběhl domů a zadělával světlík nad dveřmi, aby snad chlápek ještě v noci neprolezl oknem do stavení“.*¹⁷⁴

Nyní jsme vlastně na základě vyprávění paní Zdenky Horákové rekonstruovali chování a pohyb domnělého agenta těsně před jeho dopadením. Evidentně neměl ve věcech příliš jasno. Velmi často označoval za komunisty osoby, u nichž lze tvrdit spíše pravý opak. Ale možná to byl jen promyšlený způsob vyhrožování. V každém případě svým chováním v lidech zřejmě budil dojem velké nevyzpytatelnosti a o to větší strach jim naháněla jeho přítomnost.

9.1 Ostřelování Řezníčkovy stodoly

Před sedmou hodinou ranní, dne 29. prosince 1951, započaly v zapadlé vesničce velkolepé manévry: *„...asi v 5.30 hodin zde bylo zase četnictvo a milice po silnici od č. p. 5 až po č. p. 9, kde stálo několik aut a motocyklů a nikdo nesměl na silnici, neb bylo oblehnuto stavení č. p. 52 Řezníčkovo...“.*¹⁷⁵

Ihned došlo k zatčení rolníka Josefa Řezníčka a autodopravce Jaroslava Lazara. Krátkým výsledkem Josefa Řezníčka se orgánové ujistily o přítomnosti agenta v jeho stavení. Dotyčný *„zavedl orgány do stodoly a ukázal, kde se nachází kryt*

¹⁷³ *Kronika...*, s. 169.

¹⁷⁴ Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

¹⁷⁵ *Kronika...*, s. 169.

(ve skutečnosti šlo o sklep na uskladnění řepy a brambor, pozn. autorky) ...*musel odtrhnouti několik trubek, než jej částečně odkryl. Vzniklou dírou do krytu zahájil terorista po výzvě bezpečnostních orgánů palbu z pistolí. Došlo k přestřelce, při které se terorista odmítl na několik výzev vzdát*“.¹⁷⁶

Trochu jinak si protiteroristický zákrok pamatovala matka Josefa Řezníčka. Podle ní policisté agenta nikterak nehledali. Prostě zamířili přímo k jejich stavení a obklíčili jej. Ještě než stihli vejít do světnice, Stejskal vyběhl po schodech na půdu. Najednou běžel zase zpátky, proběhl dokonce přímo kolem policistů a vběhl do stodoly, kde se schoval ve zmíněném sklípku, odkud ho vystrnadili slzným plynem, což teroristu přimělo vylézt nahoru do patra stodoly. Potom začala doslova válka. „*Kulometry střechu úplně rozstřílely, takže tam dobře viděli, že je jen jeden. Ale těm řekli, že je plná stodola agentů. Tak se kluci vystříleli*“.¹⁷⁷

V 10.30 hodin umkla střelba ze stodoly a skupina, která vnikla do objektu, zjistila, že terorista leží zastřelený v plevách. ...byl bezpečně identifikován,“ podle fotografie a jeho vlastní sestrou „...*a zjištěn v něm Miloslav Stejskal*“.¹⁷⁸ Pachatelovu mrtvolu musel z patra stodoly shazovat rolník Josef Hůlek.¹⁷⁹

Na celé akci se podílelo celkem 40 orgánů StB a VB za použití kulometů, samopalů, pistolí, granátů a slzotvorných bombiček. Terorista byl zlikvidován za 58 hodin po spáchání posledního trestného činu, tedy onoho „pokusů vraždy“ na Lhotkách.

9.2 Proč nebyl pachatel dopaden živý

Na otázku, zda se pachatel v zoufalé situaci připravil o život sám, nebo smrt zapříčinily až kulky vystřelené zbraněmi bezpečnostních orgánů, nám spolehlivě neodpovídá ani dobová balistická zpráva, jež možnost sebevraždy nevylučuje.¹⁸⁰ Pravdu

¹⁷⁶ ABS MV, f. V/HK, č.j. 428, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, Akce „Teror-Náchod“ – souhrnná zpráva ze dne 5. 1. 1952.

¹⁷⁷ P. SVĚTLÍK, *Rodina...*, s. 112.

¹⁷⁸ . ABS MV, f. V/HK, č.j. 428, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, Akce „Teror-Náchod“ – souhrnná zpráva ze dne 5. 1. 1952.

¹⁷⁹ Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

¹⁸⁰ ABS MV, f. V/HK, č.j. 428, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“ – souhrnná zpráva ze dne 5. 1. 1952.

se nedozvíme a není podstatná. Podstatnější je skutečnost, že pachatel akci „Teror-Náchod“ přežít neměl.

Její masivnost svědčí o potřebě teroristu nadobro zneškodnit. Jednalo se však o hlavního svědka, který mohl mnoho vypovědět a být za své činy náležitě potrestán před tváří lidu. Zjevně byl svědkem nepohodlným, který už promluvit nesměl. Přitom jaká to teprve mohla být propagace, kdyby veřejnost imperialistického nepřítele spatřila naživo. StB by ho jistě zvládla zpracovat tak, aby před soudem vypověděl to, co potřebovala.

U soudu však pro jistotu nezaznělo ani jeho skutečné jméno. Byl to zkrátka jen „Agent“. Řada lidí z Náchodska totiž Miloslava Stejskala znala a nebylo žádoucí, aby zbytečně moc přemýšleli. Jako například paní Milada Střihavková a její setra Marie Vojtěchová, o nichž jsme se v této práci již zmiňovali (srov. kapitolu 7.7 Čeledínem na statku sedláka Vojtěcha, agentem u slečny Milady Střihavkové)

Během následujícího procesu se totiž oficiálně tvrdilo, že údajný agent přišel do Československa ze Západního Německa, kde byl během roku 1951 vycvičen. Vzhledem ke svému letnímu pobytu na statku paní Vojtěchové ve Světlé v témže roce nemohl podrobení se takovému výcviku v reálném čase dost dobře zvládnout. Minimálně ještě v dubnu toho roku se pohyboval na československém území, jak si povíme později. Ne náhodou vyšetřovatelé dobu působení Stejskala coby čeledína u Vojtěchů přesunuli ze srpna 1951 na prosinec 1951, kdy už se dotyčný za agenta skutečně vydával.

Nešťastné sestry, paní Vojtěchová a Střihavková, tak mohly být zpětně odsouzeny za vědomou podporu nepřítele lidově-demokratického zřízení. Tím byli odstraněni dva nepohodlní svědci, které by snad mohlo napadnout, že Stejskal nebyl ve skutečnosti tím, za koho se na konci roku 1951 vydával.

Kým tedy byl?

9.3 Kdo vedl agentovy kroky II.

Oficiální verzi, že se jednalo o skutečného západního agenta vyslaného k nám ze zahraničí s úkolem páchání ozbrojených útoků, můžeme prakticky vyloučit.¹⁸¹ Byl tedy naopak provokatérem opačné strany - tedy StB?

Pro druhou možnost svědčí mimo jiné jistota bezpečnostních orgánů, s jakou při jeho likvidaci zaměřily rovnou ke stodole Josefa Řezníčka. Zde uveďme zajímavou

¹⁸¹ P. SVĚTLÍK, *Rodina...*, s.74.

skutečnost: Stejskala prý do jejich stavení přivedl agentův ochránce Karel Rudolf ještě toho večera, kdy partyzán postřelil Hodovala. Na protest Řezničkových prý tvrdil, že jej u sebe musejí nutně ukrýt.

Připomeňme prostořekost Karla Rudolfa, jež mu v květnu 1951 vynesla trest dvouměsíčního vězení s podmíněčným odkladem (srov. kapitolu 7.2 Názorové proměny rolníka Karla Rudolfa) Mohla být zmíněnou podmínkou podpora agenta? Můžeme se to pouze domnívat. Za jeho podporu byl Rudolf v následném monstrprocesu odsouzen k trestu smrti, avšak - a to je důležité – jako jedinému ze čtyř takto odsouzených mu byl trest později zmírněn na doživotí. V 60. letech byl dokonce propuštěn. Udivující je to z toho důvodu, že ho původní obžaloba označila za hlavního organizátora litobořské „teroristické skupiny“.

Spolupracoval tedy Rudolf s agentem na rozkaz StB a místo úkrytu v Řezničkově stodole bylo sjednáno předem? Nemáme pro to přesvědčivé důkazy. Jako pro mnoho dalších nejasností v celém příběhu.

Nešťastný osud Karla Rudolfa je však příkladem toho, jak těžké bylo v dané době orientovat se v realitě a nešlápnout vedle. 50. léta představovala dobu, kdy bylo možné prakticky cokoli.

Ve vězení pan Rudolf onemocněl a krátce po svém propuštění zemřel. Snad mu ani nic jiného nezbyvalo. Netřeba si představovat duševní muka člověka, který dostal mnoho dalších lidí do problémů a sám vyvázl relativně „lacino“, aniž by to mohl nějak výrazněji ovlivnit. Jeho příběh je výpovědí o složitosti doby.

Jak ostatně řekl svému synovci, panu Jaroslavu Pacákovi, krátce po svém propuštění z vězení: „*Hochu, do politiky se nikdy nepouštěj. Politika, to je pěkný svinstvo*“.¹⁸²

9.4 Kdo byl Miloslav Stejskal doopravdy

Ačkoli litobořští jeho pravou identitu zřejmě neznali, bezpečnostní orgány s ním měly bohaté zkušenosti, takže v archivních pramenech je velmi dobře dohledatelná.

Miloslav Stejskal se narodil 2. 8. 1929 ve Starém Plese na Jaroměřsku. V době smrti mu bylo pouhých 22 let a navzdory jeho mladému věku se jednalo o přibližně

¹⁸² Z výpovědi pana Jaroslava Pacáka ze dne 3. 6. 2016.

osmkrát trestaného delikventa.¹⁸³ Vinu na jeho způsobu života mohly nést i rodinné poměry.

Raná léta totiž prožil v chudobinci v Miletíně u Dvora Králové nad Labem, kam se jeho rodiče František a Anna Stejskalovi museli v těžké sociální situaci přestěhovat. Jejich syn s nimi však dlouho nezůstal, neboť ho v pouhých 7 letech úřady svěřily do péče rodiny miletínského obecního strážníka Karla Zivra v okrese Hořice, kde setrval až do ukončení devítileté školní docházky v roce 1944.

Životní situace jeho otce se mezi tím obrátila o sto osmdesát stupňů, jak to ve svém vyprávění vylíčila paní Střihavková (srov. kapitolu 7.7 Čeledínem na statku sedláka Vojtěcha, agentem u slečny Milady Střihavkové). František Stejskal se dal plně do služeb nacistického Německa, což mu vyneslo vysoké postavení a finanční ohodnocení. V České Skalici tehdy skutečně žil až do roku 1946 a pracoval v oné továrně.¹⁸⁴ Do jaké míry mohl otcův život ovlivnit myšlenkové konstrukty náctiletého syna, nelze vzhledem k jeho výchově mimo domov odhadnout. Zakládá-li se vzpomínka paní Střihavkové na pravdě, pak po něm mohl zdědit násilnické sklony a jistou bezpáteřnost. V každém případě ho otcova pověst provázela na každém kroku.

Ze základní školy Miloslav Stejskal pokračoval na lidovou hospodářskou školu. V této době prožil své první zatčení - roku 1945, tedy v pouhých 16 letech, byl přistižen při páchání krádeží v přestrojení vojína Rudé armády, což už samo o sobě mnoho vypovídá o jeho dobrodružné povaze. Studií po dvou letech úplně zanechal a začal se potulovat. Živil se příležitostnými pracemi v zemědělství a pokračoval v drobných krádežích.

Odcizením peněz se v roce 1947 dostal do výchovného ústavu pro mladistvé v Opatovicích nad Labem, odkud následujícího roku uprchl. Znovu ho za krádeže odsoudil krajský soud v Jičíně v roce 1948, přičemž sedmiměsíční trest si odpykal ve věznici Valdice,¹⁸⁵ odkud se mu, ač se to zdá neuvěřitelné, rovněž podařilo prchnout. Za mříže opětovně putoval roku 1950. „Šmelina“ mu tehdy vynesla 10 měsíců v jáchymovských dolech, odkud byl propuštěn 14. listopadu 1950.

¹⁸³ ABS MV, f. V/HK, č.j. 428, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, Akce „Teror-Náchod“ – souhrnná zpráva ze dne 5. 1. 1952.

¹⁸⁴ P. SVĚTLÍK, *Rodina...*, s. 168-169

¹⁸⁵ ABS MV, f. V/HK, č.j. 428, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, Akce „Teror-Náchod“ – souhrnná zpráva ze dne 5. 1. 1952.

Úřad práce Stejskalovi přidělil místo v dole Plavno v Jáchymově, kde při nástupu do zaměstnání obdržel zálohu 2 000 korun, kterou přijal, ačkoli během následujícího měsíce odpracoval pouze tři směny. Ve zbylém čase se jako vždy potuloval a věnoval hazardním hrám, za což ho ONV odsoudil k osmidennímu vězení. Později dostal přidělenou pracovní pozici v Merklínské porcelánce, kam dokonce vůbec nenastoupil. Za soustavné vyhýbání se pracovní povinnosti byl proto 17. ledna 1951 znovu uvězněn v Jáchymově. V posledně jmenovaném ústavu se seznámil s o dva roky mladším Jaroslavem Wiedmanem z Prahy, jenž si rovněž odpykával trest za špatnou pracovní morálku.

Po svém propuštění dne 29. ledna 1951 se rozjel, podle svých slov „jen tak“ podívat do Prahy, kde údajně po tři dny přespával na nádražích. V hlavním městě se náhodou potkal se svým spoluvězněm Wiedmanem, kterého jeho matka pro potulku vypověděla z domu. Stejskal se prý dotyčnému svěřil, že se obává svého návratu do místa bydliště, neboť mu právě nastává vojenská povinnost, kterou nehodlá splnit a chce se vyvarovat dalšího zatčení. Navrhl Wiedmanovi, aby s ním odjel na Slovensko za Stejskalovým bratrem, jež žije v Bratislavě a poskytne jim přístřeší.

Ačkoli přesnou bratrovu adresu neznal, oba skutečně odcestovali vlakem do Bratislavy, kam dorazili 10. února 1951. Peníze neměli. Proдали Wiedmanův zimní kabát a za utržených 800 korun se Stejskal v jednom hostinci zpil do nemoty, takže z hledání bratrova bydliště sešlo. Následujícího dne byla neděle a úřady měly zavřeno.¹⁸⁶ Proto se vydali, jak oba vypověděli, „prostě jen tak“ k Dunaji. V Československo-rakouském pohraničním pásmu u jakési rybářské boudy v Petržalce, kam se šli „ohřátí“, jelikož Wiedman postrádal prodaný zimník, je zadržela vojenská pohraniční hlídka.¹⁸⁷ Potom už se jim intenzivně věnovalo KV StB v Praze.

Ve své výpovědi však oba okolnost neoprávněného opuštění ČSR se vši rozhodností popřeli“,¹⁸⁸ a v následujícím rozsudku z 23. dubna 1951 skutečně není o pokusu ilegálního přechodu hranic s Rakouskem ani slovo. Stejskala soud vinil pouze z

¹⁸⁶ ABS MV. Fond. V/MV, signatura. V-6590 MV, Stejskal Miloslav a spol., z výpovědi Miloslava Stejskala ze dne 28. 2. 1951, Krajské velitelství státní bezpečnosti Praha.

¹⁸⁷ ABS MV. f. V/MV, sign. V-6590 MV, Stejskal Miloslav a spol., z výpovědi Jaroslava Wiedmanna ze dne 27. 2. 1951, Krajské velitelství státní bezpečnosti Praha.

¹⁸⁸ ABS MV. f. V/MV, sign. V-6590 MV, Stejskal Miloslav a spol., Trestní oznámení na Miloslava Stejskala a Jaroslava Wiedmana ze dne 7. 3. 1951, Krajské velitelství státní bezpečnosti Praha.

vyhýbání se práci a branné povinnosti.¹⁸⁹ Trest ročního odnětí svobody za tyto prohřešky si měl odpykat v táboře nucených prací.

Na tomto místě se stopa o Stejskalově dalším pohybu v úředních dokumentech najednou ztrácí. Nemáme žádné zprávy, které by potvrdzovaly kdy, kde a jestli k výkonu zmíněného trestu vůbec nastoupil. Teprve po jeho smrti se ze Souhrnné zprávy z Akce „Teror-Náchod“ dozvídáme, že se tak mělo stát „údajně v TNP Pardubice“, opět bez jakéhokoli konkrétního časového udání.¹⁹⁰

Jak jsme již dříve uvedli, Stejskala v době jeho partyzánského období v prosinci 1951 hledalo KV VB Pardubice (srov. kapitolu 7.6 Otázka neschopnosti Veřejné bezpečnosti dopadnout pachatele). Znamená to, že z Tábora nucených prací Pardubice uprchl? Nebo tam nikdy nenastoupil a toto hledání mělo pouze oficiální charakter? Samozřejmě se vnucuje myšlenka, že mu StB nabídla angažmá v roli partyzána výměnou za prominutí trestu plynoucího z pokusu o emigraci. Wiedmann se Stejskalem vstoupili do pohraničního pásma navzdory výstražné ceduli¹⁹¹, což nevypadá jako pouhé nedopatření, které by jim mohlo jen tak projít. Stejskalův bratr navíc tou dobou vůbec nežil v Bratislavě, ale ve Špindlerově Mlýně, a dobré tři roky se s Miloslavem nestýkal.¹⁹²

Znovu připomeňme Stejskalovu přítomnost na statku sedláka Vojtěcha ve Světlé již v srpnu roku 1951, tedy v době, kdy si měl odpykávat trest v TNP, a to až do dubna 1952. Úplné prominutí trestu nebo předčasné propuštění nelze vyloučit. Pokud by se tak stalo, příslušné úřední záznamy mohly být úmyslně zničeny, jestliže se Stejskal dostal na svobodu příliš pozdě na to, aby se dalo uvěřit tomu, že následně stihl absolvovat onen smyšlený zahraniční výcvik v Západním Německu.

Protože doklady u sebe v srpnu neměl a za partyzána se ještě nevydával, mohlo se teoreticky skutečně jednat o uprchlého vězně.

souvislosti s jeho srpnovým pobytem ve Světlé je zajímavý následující záznam litobořského kronikáře z téhož roku: „*Dne 28. července přijela do Mečova pátračka,*

¹⁸⁹ ABS MV. f. V/MV, sign. V-6590 MV, Stejskal Miloslav a spol., Nález Obvodního národního výboru v Praze 1 ze dne 23. 3. 1951.

¹⁹⁰ ABS MV, f. V/HK, č.j. 428, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, Akce „Teror-Náchod“ – souhrnná zpráva ze dne 5. 1. 1952.

¹⁹¹ ABS MV. f. V/MV, sign. V-6590 MV, Stejskal Miloslav a spol., z výpovědi Jaroslava Wiedmanna ze dne 27. 2. 1951, Krajské velitelství státní bezpečnosti Praha.

¹⁹² ABS MV. f. V/MV, sign. V-6590 MV, Stejskal Miloslav a spol., Fonogram O-StB Špindlerův Mlýn Krajskému velitelství StB Hradec Králové ze dne 27. 12. 1951.

rozestavila kolem kulometry, že prý tam jsou partyzáni, prohledali tam kolem lesy a č. p. 2 v Mečově, a když nic podezřelého nenašli, složili kulometry a odjeli“.¹⁹³ Možná v litobořské osadě Mečov nedaleko Světlé hledali již tehdy uprchlého Miloslava Stejskala. Avšak jedná se o teorii stojící na vodě.

Souhrnná zpráva z Akce „Teror-Náchod“ o Stejskalovi mimo jiné uvádí: „Před spácháním teroristických činů v okrese Náchod se zdržoval asi tři měsíce u různých vesnických boháčů v okrese Dvůr Králové nad Labem a jest důvodně podezřelý, že v té době založil řadu požárů v tomto okrese“. Tedy dokonce oficiální doklad o jeho pohybu na svobodě minimálně tři měsíce před počátkem agentova prosincového působení v Litoboři.¹⁹⁴

Vzhledem k jeho mládí, bohatým kriminálním zkušenostem a dobrodružné povaze nelze vyloučit ani tu možnost, že se z nějakého důvodu do odzbrojování funkcionářů pustil sám a StB jen vyčkávala, kdo se na jeho provokace nachytá, a posléze agentovo jednání pouze využila k upevnění kolektivizačních procesů na Náchodsku. K posuzování míry Stejskalova bláznovství však nemáme patřičný psychologický rozbor jeho osobnosti, stejně jako neznáme ani jeho politické názory, pokud nějaké vůbec měl. Na druhou stranu například o přirozených sklonech k násilí Miloslava Stejskala svědčí fyzické napadení jeho vzdáleného příbuzného Petra Stejskala v Bílých Poličanech na Královédvorskú, s jehož ženou zřejmě udržoval poměr. Zaútočil na něho hned dvakrát v listopadu 1951. Již tehdy byl ozbrojen a z místa činu utekl. Petr Stejskal přepadení hlásil na SNB, samozřejmě zbytečně.

Poprvé se Stejskal představil jako partyzán až 2. prosince 1951 při návštěvě paní Marty Klapkové v Hořicích. Vyprávěl jí, že byl již mnohokrát v zahraničí a nyní bude „mít velkou práci s osvobozováním Slánského“. Již několik lidí prý zabil a nikoho se nebojí. Pověřil jí, aby mu podávala zprávy o dění ve Škodových závodech v Hradci Králové, kde jmenovaná pracovala. Také ona jako poslušná občanka lidové demokratické republiky případ ohlásila ještě ten den.¹⁹⁵ Právě od té chvíle mělo po Stejskalovi pátrat OV VB Hořice.

¹⁹³ *Kronika...*, s. 166.

¹⁹⁴ ABS MV, f. V/HK, č.j. 428, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, Akce „Teror-Náchod“ – souhrnná zpráva ze dne 5. 1. 1952.

¹⁹⁵ *Tamtéž*.

Ať už byla Stejskalova role v celém příběhu jakákoli, rolníci v Litoboři a další nevinní lidé v jejím okolí na jeho jednání tvrdě doplatili.

10. Příprava monstrprocesu v „Beránku“ a soudu v Hradci Králové

10.1 Reakce veřejnosti na akci „Teror-Náchod“

Jak akce provedená v Litoboři zapůsobila na veřejnost a jaké atmosféře dala na Náchodsku vzniknout ona ozbrojená napadení jeho občanů, nám prozrazují agenturní sítě StB:

*„Následkem posledních událostí na Náchodsku a jinde lidé mají strach, zvláště ženy, manželky funkcionářů, se bojí o svoje muže, když mají jít do schůze. Dochází k různým nepravdivým řečem, že tam zase se stal nějaký případ. Jest zřejmé, že třídní nepřítel toto podporuje. Lidé si však nyní hodně všímají cizích neznámých lidí a na ně upozorňují, což dříve se téměř vůbec nestávalo“.*¹⁹⁶

Podobně i Okresní velitelství NB v Náchodě hlásí, že jednání pachatele mělo „vliv na funkcionáře a někteří z nich již odepřeli vykonávat jakékoliv funkce. Jánský - zemědělský referent, odmítl i na příště jakoukoliv funkci v lidosprávě přijmout. Předseda MNV v Mezilečí Jiránek resignuje a se vyjádřil, že venkovský nepřítel socialismu pracuje velmi agilně a že i když v přítomné době jest zlikvidován, že jeho prvky pozdější za dva roky, a nebo ještě později, budou proti činitelům nynějšího zřízení podobně, nebo ještě drastičtěji postupovati“.¹⁹⁷

Jak je vidět, dokonce i samotné oddané komunistické funkcionáře dokázalo agentovo působení v kraji na krátkou chvíli přesvědčit o nemožnosti úplné likvidace třídního nepřítele. Tím spíš o tom mohli pochybovat soukromí hospodáři.

V rámci sledování odezvy na likvidaci teroristy Státní bezpečnost přistoupila také k cenzuře odesílaných dopisů z území náchodského okresu, kterou bylo zjištěno, že téměř v každém zadrženém dopise „byla zmínka o provedeném teroru a různým způsobem charakterizován podle zaměření pisatele a jeho poměru k lidově demokratickému státnímu zřízení“.¹⁹⁸

¹⁹⁶ ABS MV, f. H, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, č. j. 428, Svodka č. 32 ze dne 7. 1. 1952, Oddíl státní bezpečnosti Rychov n/K.

¹⁹⁷ Archiv ministerstva vnitra, fond Krajská správa SNB Hradec Králové – vnitřní odbor, inventární číslo 36, signatura M 1-1 Pokusy vražd na funkcionářích v okrese Náchod – šetření, přepadení funkcionářů v Mezilečí – akce Náchod teror – dodatečné hlášení, Okresní velitelství národní bezpečnosti v Náchodě ze dne 4. 1. 1952 Krajskému velitelství národní bezpečnosti Hradec Králové.

¹⁹⁸ Archiv ministerstva vnitra, fond Krajská správa SNB Hradec Králové – vnitřní odbor, inventární číslo 36, signatura M 1-1 Pokusy vražd na funkcionářích v okrese Náchod – šetření, Rozkaz krajského velitele StB a NB v Hradci Králové ze dne 5. 1. 1952.

O samotném ozbrojeném zákroku ve stodole pana Řezníčka pak v Náchodě kolovaly nejrůznější pověsti: „...jedni říkají, bylo zastřeleno 6 lidí a jednalo se o polské stát. příslušníky. Druzí říkají, byl zastřelen 1 člověk a mnoho dalších zatčeno. V tomto koluje mnoho různých kombinací, což jest důsledek toho, že veřejnost dosud není informována o stavu věci“.¹⁹⁹

Dělnictvo mělo být o stavu věci patřičně informováno již záhy prostřednictvím vykonstruovaného politického procesu, který StB začala připravovat prakticky už v samých počátcích vyšetřování, ne-li dřív. Zpráva pro tisk z 11. ledna 1952 slibovala, že „v nejbližších dnech bude umožněno široké veřejnosti náchodského okresu, především pracujícím z továren a členům JZD shlédnout tyto vesnické boháče, třídní nepřítelé, kteří byli iniciátory spáchaných teroristických činů a tyto podporovali radou, pomocí a hmotnými prostředky. Při veřejném přelíčení bude odhalena pravá tvář nepřátel lidové demokratického státního zřízení a všech poctivých občanů, kteří s nadšením budují socialismus v naší vlasti“.²⁰⁰

10.2 Zatýkání

Dne 29. prosince 1951 krátce po zlikvidování agenta-teroristy se v Litoboři začalo ve velkém zatýkat. Údajně na základě krátkých informativních výsledků již zadrženého Lazara a Řezníčka.

Bezpečnostní orgány přistoupily k zatčení dalších tří osob, a to: dárce benzínu rolníka Josefa Svatoně z č. p. 12 v Litoboři, zcela přirozeně také agentova ochránce Karla Rudolfa z č. p. 59 v Litoboři a lesního hajného ve výslužbě Jana Prouzy z žernovské osady Rýzmburk, u kterého se Stejskal cestou do Náchoda zastavil pro onen gumový plášť.

Dotyční byli 30. prosince převezeni do vazby na Krajské velitelství StB v Hradci Králové, které je po následující dva dny podrobovalo dalším výsledkům a již 2. ledna 1952 „...bylo překročeno k předvedení a zatčení další 10 osob, které o trestné

¹⁹⁹ ABS MV, f. V/HK, č.j. 428, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, Svodka č. 32 ze dne 7. 1. 1952, Oddíl státní bezpečnosti Rychov n/K.

²⁰⁰ ABS MV, f. V/HK, č.j. 428, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, zpráva pro tisk ze dne 11. 1. 1952.

*činnosti Stejskala, Řezníčka a Lazara věděli, tuto neoznámily a podporovaly ji radou, pomocí a hmotnými prostředky“.*²⁰¹

Ve výčtu zmíněných osob nás nepřekvapí jméno paní Milady Střihavkové ze Zájezda u České Skalice č. p. 30.

Z Litoboře byli zatčeni: Jaroslava Hanušová z č.p. 5 v Litoboři - udržující poměr s panem Lazarem a její otec, rolník Jaroslav Hanuš, majitel litobořského hostince č. p. 49, rolník Miloslav Borůvka, jenž měl agenta údajně seznámit s Rudolfem, dále rolník Emanuel Konvalinka z č.p. 27, který už jeden vroubek měl, a sice vepře zabitého na černo o dva dny dříve, než vyživovací komise povolila, rolník Karel Vondráček z č.p. 2., rolník Josef Dvořáček z č.p. 51 a rolník a řezník Jaroslav Horák z č.p. 54, který partyzánovi odmítl vydat benzin.²⁰²

Mimo Litoboř: holič Stanislav Hampl, bytem Česká Skalice č.p. 25, u něhož se Stejskal nechal ostříhat, a samostatný zemědělec Jindřich Joudal ze Žernova č.p. 8.

*„Většinou se jedná o rolníky kolem 10 ha se záporným postojem proti dnešnímu zřízení, JZD, nepřátelé socializace vesnice.“...Tyto osoby pocházejí z řad bývalých příslušníků agrární strany a po okupaci v roce 1945 příslušníků strany lidové“.*²⁰³

Všichni výše jmenovaní byli později skutečně odsouzeni za podvratnou činnost, vyjma 7 hektarového rolníka Dvořáčka z Litoboře, žernovského rolníka Joudala a skalického holiče Hampla.

Co k propuštění rolníka Josefa Dvořáčka s usedlostí v ceně 200 000 korun bezpečnostní orgány vedlo nelze určit. Zpráva vyšetřovacího oddělení o domovní prohlídce v jeho stavení konstatuje: *„...vlastní hospodářskou usedlost o výměře 25 ha včetně lesa apod. Ve chlévě má celkem 6 kusů hovězího dobytka v dobrém stavu. ...Nalezené zásoby potravin, jakož i šatstva a prádla odpovídají potřebám rodiny. ...bylo nalezeno 5 kusů nábojů do pušky... Dále byla prohledána půda a sklep, nic závažného však v těchto nalezeno nebylo. ...Marie Dvořáčková se chovala po celou dobu trvání domovní prohlídky slušně a klidně. Pouze občas utrousila poznámku: „Můžete hledat, kde*

²⁰¹ ABS MV, f. V/HK, č.j. 428, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, Akce „Teror-Náchod“ – souhrnná zpráva ze dne 5. 1. 1952.

²⁰² *Tamtéž.*

²⁰³ *Tamtéž.*

chcete, stejně nic nenajdete, poněvadž nic doma nemáme“. Svoje poznámky doprovázela *ironickými úsměvy“*.²⁰⁴

System, jaký Státní bezpečnost při vytipování osob vhodných k odsouzení uplatňovala, nelze jednoznačně rozšifrovat. Evidentní je zaměření výlučně na rolníky, ačkoli, jak tvrdí pan Josef Vít mladší, „o přítomnosti Stejskala v Litoboři věděla prakticky celá vesnice“²⁰⁵. Rovněž Souhrnná zpráva z Akce „Teror-Náchod“ konstatuje: „Výšetřováním vyšlo najevo, že o trestných činech teroristy Miloslava Stejskala vědělo mimo již zatčených a zadržených osob ještě více lidí z obce Litoboř“.²⁰⁶

Přesto se nejmenším rolníkům a chalupníkům jakékoli represe plynoucí z neoznámení trestného činu vyhnuly velkým obloukem.

Podíváme-li se na mapu obce Litoboř (viz. příloha obr. 1) s vyznačenými obydleními vězněných osob, zjistíme, že tato jsou rozmístěna v poměrně pravidelných intervalech po obvodu celé vesnice, tedy v bezprostřední blízkosti polností, které vesnici obklopují. Z budov v jejím centru na příkrých stráních, kde bydleli právě domkáři bez výraznější půdní výměry, nebyl odsouzen nikdo.

Sledovaný cíl celého procesu, alespoň co se Litoboře týče, je nasnadě: zabavit půdu dostatečnému množství odpůrců kolektivizace a na jejím základě konečně postavit nové JZD.

StB asi skutečně pečlivě vybírala, koho je do případu potřeba namočit a kdo může zůstat na svobodě, aniž by tím nějak ohrozil další socialistický rozvoj. Dosvědčuje to pozoruhodné svědectví pana Luboše Jirky ze Žernova. Roku 1968 se mu nejmenovaný soused svěřil, že to byl on, kdo vodil agenta po Žernově a ukazoval mu obydlí funkcionářů. Přesto dotyčný nebyl zatčen, natož odsouzen. Za obdobný čin přitom dostal pan Vít ze Lhotek trest smrti.

Z obce Žernov byl naopak do vazby zařazen zmíněný rolník pan Jindřich Joudal, kterého Stejskal po své tamní akci pohrůžkou násilí donutil, aby ho na své motorce odvezl zpět k Litoboři. I on byl nakonec bez soudu propuštěn. Na základě této zkušenosti nabyt pan Joudal přesvědčení, že Stejskal byl skutečným západním agentem,

²⁰⁴ ABS MVZ, f. KS SNB – Správa Státní bezpečnosti Hradec Kralové, sign. H-243, podsvazek 1, č.j. 428, zpráva vyšetřovacího oddělení o domovní prohlídce a předvedení Josefa Dvořáčka ze dne 3. 1. 1952.

²⁰⁵ P. SVĚTLÍK, *Rodina...*, s. 114.

²⁰⁶ ABS MV, f. V/HK, č.j. 428, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, Akce „Teror-Náchod“ – souhrnná zpráva ze dne 5. 1. 1952.

protože kdyby celá akce byla pouze vyprovokovaná, musel by v ní dle svého mínění uváznout také.²⁰⁷

Politický rozbor vesnice Litoboř za tamní odpůrce socialismu a lidově demokratického zřízení, vedle dvou později odsouzených - Jaroslava Horáka s 11 ha půdy a Emanuela Konvalinky s 12 ha půdy, označil ještě tyto rolníky: Antonína Vondráčka z č.p. 1 se 13 ha půdy, Karla Tylše č.p. 9 se 13 ha půdy, Karla Vlčka č.p. 19 se 14 ha půdy a Josefa Dvořáčka č.p. 29, vlastníka 25 ha půdy, navzdory jeho členství v KSČ.

Seznam doplňuje ještě truhlář Josef Pacák a vdova Zdenka Borůvková z č.p. 49, bývalá hostinská, která *„jest velmi inteligentní žena, velmi výmluvná a ostře zahrocená proti dnešnímu lidově demokratickému zřízení. Má velký vliv na svoje okolí, ve kterém žije. Dále se drží s jistým Růžičkou, který byl vojákem západní armády... Jest to ožrala a byl několikrát napomínán pro různé řeči proti dnešnímu zřízení. Jest starý asi 28 let“*.²⁰⁸

Syn paní Borůvkové byl odsouzen, ale jinak se uvedeným nepřátelům režimu represe vyhnuly, navzdory jejich velkým půdním výměrám. Konkrétně pan Josef Dvořáček byl zdaleka největším rolníkem v obci.

Můžeme říci, že v první řadě se zatýkání zaměřilo především na hlavní viníky, kteří museli být potrestáni v každém případě, to znamená: pan Řezníček, Lazar, Rudolf a Vít, jejichž prostřednictvím se bezpečnost oficiálně dostala k dalším potřebným osobám. Prakticky do dvou dnů od likvidace teroristy zatkla většinu později odsouzených. To není nic proti rychlosti, s jakou Státní bezpečnost dokázala celou teroristickou skupinu zpracovat a připravit k nastávajícímu soudu. Trvalo to pouhých 10 dní²⁰⁹, během kterých bylo vyslechnuto přibližně 90 lidí.

V trestním oznámení z 10. ledna 1952 nakonec přibyla ještě další dvě jména: Marie Vojtěchová ze Světlé č. p. 58, sestra Milady Střihavkové, hospodařící se

²⁰⁷ Z výpovědi pana Luboše Jirky ze Žernova ze dne 17. 9. 2014.

²⁰⁸ ABS MV, f. V/HK, č.j. 428, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, Politický rozbor vesnice Litoboř.

svým mužem na statku s 20 ha půdy, a JUDr. Albert Prouza, bytem Žernov - Rýzmburk č. p. 5.²¹⁰ Také jeho dodatečné zařazení do seznamu obviněných mělo svůj smysl.

Pan Prouza, původem z chudé rolnické rodiny ve Rtyni v Podkrkonoší, své střední vzdělání ukončil ve francouzském Dijonu a následně vystudoval práva na Univerzitě Karlově v Praze. V únoru 1940 si otevřel soukromou advokátní kancelář na Václavském náměstí, avšak v dubnu 1948 byla její činnost zastavena. K okolnostem jejího zrušení uvedl: „*Důvody mi nebyly sděleny, ale domnívám se, že proto, že jsem vlastnil od dubna 1947 hospodářskou usedlost v Žernově – Riesenburku o výměře 25 ha*“ v hodnotě 500 000 Kčs.

Na svém statku zaměstnával celkem 5 stálých pracovních sil, a to až do roku 1948, kdy mu byly odejmuty. Na rozlehlé hospodářství zůstal sám pouze s manželkou a bývalým majitelem, který u něho nadále pracoval. Nezbylo mu nic jiného, než vstoupit do žernovského JZD.

Za pomoc židovským osobám, jimž vystavil falešné potvrzení o jejich původu, byl roku 1944 zatčen gestapem a po tříměsíčním vyšetřování šťastně propuštěn.²¹¹ Z osidel StB se mu však vyklouznout nepodařilo. Jak už jsme se zmínili dříve, větší rolníci měli být z JZD vystrnaděni, jakkoli tam vstoupili s dobrým úmyslem. Vedle tohoto cíle StB uvězněním pana JUDr. Alberta Prouzy sledovala samozřejmě také likvidaci inteligence. Když už se má v daném okrese konat veřejný proces, tak proč to nevzít všechno při jednom.

Pro dokreslení atmosféry, panující v malé obci Litoboř v době probíhajícího masivního zatýkání, uvádíme opět vzpomínku paní Horákové: „*Strach, co bude dál, panoval v celé vesnici. Jinak jsme mnoho nevěděli, neb manžel nikam nechodil. Na Nový rok jsme byli v kostele. Takové ticho. A strach o manžela. Několikrát jsem se musela ohlédnout dozadu, zda tam ještě stojí. Potom jsem se od sousedky dozvěděla, že chlápka vezl Jarka Lazar do Náchoda na pana Hodovala.*

²¹⁰ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Rudolf a spol. Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č. j. 925, trestní oznámení z 10. 1. 1952, Krajské velitelství státní bezpečnosti v Hradci Králové.

²¹¹ ABS MV, f. KS SNB – Správa Státní bezpečnosti Hradec Kralové, sign. H-243, podsvazek 3, č.j. 428, z výpovědi JUDr. Alberta Prouzy ze dne 5. 1. 1952, Krajské velitelství StB v Hradci Králové.

Po novém roce to začalo. Do vsi přijela milice, dělali domovní prohlídky a sbírali mužské. Právě jsem byla nakoupit, malého Jarku jsem měla s sebou. Na zpáteční cestě jsme potkali asi šest mužů od milice. Když jsme se blížili k domu, zahlédla jsem, jak na protější straně vedou mého manžela. Vodili je se zavázanýma očima, aby neviděli, kam jdou. Doma na mne již milice čekala. Dveře byly všechny zotvírané. Řekli mi, abych si sedla a nehýbala se, že udělají domovní prohlídku. Probrali všechny zásuvky a všechno z nich vyházeli. Musela jsem s nimi na půdu, kde ve vojenském kufru našli starý bajonet, který si manžel přinesl z vojny na památku. To bylo řečí, na koho to schovává. Malý Jarka měl dětskou špuntovku. Tak se ptali, na koho to má, koho s tím chce střílet. „Na cikáni“, řekl Jarka. Dceři Zdence vzali malý křížek s modlitbami ze dřeva vyřezaný, který se navlékal na paleček“.²¹²

Také dcera Zdenka provdaná Pacáková na odchod pana Horáka vzpomíná: „Pro otce přišli, když zrovna řezal na cirkulárce dříví. Vyšel ze stodoly, přišel do kuchyně, beze slova sáhl po kabátu na věšáku a odcházel. Hned jsem za ním vyběhla ven, ale vrátili mě zpátky domů. Provedli domovní prohlídku, aniž by k tomu dostali příkaz od soudu. Mamince utrhly uzávěr od kabelky a předložili ji k podpisu protokol o prohlídce psaný tužkou: Prohlašuji, že během prohlídky nebylo nic odcizeno ani poškozeno, který oni sami nepodepsali“.²¹³

10.3 Schválení veřejného procesu

V den podání trestního oznámení, 10. ledna 1952, vrchní organizátor celé akce, krajský velitel Státní bezpečnosti kpt. Karel Vlček, odeslal Ministerstvu národní bezpečnosti žádost o urychlené schválení konání veřejného procesu, „jelikož zdejší velitelství hodlá v příštím týdnu provést organisovaný veřejný proces před státním soudem v Náchodě. ...Jelikož většina obviněných pochází z reakční zemědělské vesnice Litoboř, a jedná se o střední a velké zemědělce, ...bude z hlediska politického nutné seznámiti náchodský pracující lid s jejich zločineckou tváří. Všichni jmenovaní se ke své trestné činnosti doznali ve svých protokolech, všem se terorista představil jako agent ze

²¹² Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

²¹³ Z výpovědi paní Zdenky Pacákové ze dne 15. 5. 2016.

*zahraničí, dále se navzájem ve svých protokolech usvědčují a je zde předpoklad, že osoby při hlavním líčení budou vypovídati tak, jak vypovídaly do svých protokolů“.*²¹⁴

Ovšem Ministerstvo národní bezpečnosti nasazenému tempu StB zřejmě nestačilo, protože jeho odpověď na Krajské velitelství StB dorazila teprve 25. ledna, tedy pouhý den před soudním líčením. Veřejný proces sice odsouhlasilo, ale s jistými výhradami: tak například „otázky v protokole jsou sugestivní a samy přímo vypovídají o trestné činnosti. Seznamují obviněné i s trestnou činností jiných osob. Otázky je nutno zkrátit a opravit. Při procesu bude třeba vystavit zbraně teroristické skupiny, zvláště ty, kterými byly činy spáchány. Podložit nějakými důkazy nebo zjištěním skutečnost, že Stejskal byl agentem vyslaným ze zahraničí a s touto skutečností veřejně operovat. Provést konfrontace mezi hlavními obviněnými v závažné trestné činnosti, aby mohly být při přelíčení použity v případě odvolání výpovědi. Provést důkladné bezpečnostní opatření během procesu a zajistit řádnou přípravou jeho hladký průběh“.²¹⁵

Úprava otázek pouhý den před začátkem veřejného procesu nepřipadala v úvahu. Obvinění již měli pečlivě nastudované odpovědi a nebylo žádoucí zbytečně je mást. Proto otázky zůstaly v původním znění a v současnosti představují hlavní důkaz o vykonstruovanosti celého případu.

²¹⁴ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Rudolf a spol. Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č.j. 925, Schválení organizování veřejného procesu, Krajské velitelství Státní bezpečnosti v Hradci Králové.

²¹⁵ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č.j. 925, Schválení organizování veřejného procesu - odpověď Ministerstva národní bezpečnosti – Velitelství státní bezpečnosti adresovaná Krajskému velitelství státní bezpečnosti Hradec Králové ze dne 25. 1. 1952.

11. Soud v Náchodě ve dnech 26. a 27. ledna 1952

Půvabná secesní budova Městského divadla Dr. Josefa Čížka v Náchodě, známější jako „Beránek“ podle Hotelu U Beránka, který v ní sídlí, se měla stát svědkem dosud nevídaného představení.

K soudnímu líčení ve Velkém sále byli obžalovaní vedeni v poutech přes celé náměstí, kde se již tísnily nedočkávané a propagandou zpracované davy dělníků, plivaly na ně a vykřikovaly nejrůznější nadávky. Hostinský Josef Vít je údajně se sepjatýma rukama prosil: „*Lidé, modlete se za mě!*“ Jako jeden z mála se při výpovědi odvážil odchýlit od předem připraveného protokolu a odmítl přiznat, že by agenta navedl k vraždě Jaroslava Hofmana.²¹⁶ Podobně vzdoroval i Jaroslav Lazar. Ale v momentě, kdy se pokusili hájit, je okamžitě přehlušil nesouhlasný řev nebo smích rozlíceného davu.²¹⁷ Ostatní obžalovaní na podobné pokusy rezignovali.

Příbuzní zatčených z pochopitelných důvodů nebyli do budovy vpuštěni. Nejenže by svým chováním mohli negativně zasáhnout do připraveného scénáře, ale kapacita sálu musela pojmout co nejvíce příslušníků dělnické třídy a komunistických funkcionářů, kteří obdrželi vstupenky. Proto do poslední chvíle trnuli, budou-li tam jejich nejbližší opravdu souzeni. Dozvěděli se to až z novin, stejně jako výši trestů a to, jak se vůbec celá věc odehrála. Bohužel pouze dočasnou útěchou jim mohlo být zjištění, že někteří z obžalovaných se u veřejného procesu v Náchodě skutečně vůbec neobjevili, neboť byli později tak jako tak odsouzeni ve druhém kole konaném v Harci Králové.²¹⁸

Jako hosté byli k soudu přizváni čelní představitelé několika okolních obcí, přičemž samotnou Litoboř zastupoval předseda MNV Jindřich Řezníček a předseda akčního výboru Josef Vlček z Křižanova.²¹⁹ „*Státní prokurátorka Ludmila Matušinská tvrdě odhalovala pravou tvář zavilých nepřátel republiky*“.²²⁰

Na konci dvoudenního maratonu předseda státního soudu dr. Jaroslav Novák dne 27. ledna 1952 o 2. hodině odpolední vynesl konečný rozsudek: Karel Rudolf, Josef Řezníček, Jaroslav Lazar a Josef Vít se nevyhnuli trestu smrti se ztrátou čestných práv občanských navždy, neboť „*vzhledem k jejich založení, a protistátnímu zaměření i*

²¹⁶ Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

²¹⁷ Milena TOMEŠOVÁ, *Matky, upracovaní andělé*, Praha 2009, s. 254.

²¹⁸ Z výpovědi paní Zdenky Pacákové ze dne 15. 5. 2016.

²¹⁹ M. PAVLŮ – V. VLČKOVÁ – K. VLČEK, *Litoboř...*, s. 3.

²²⁰ *Spravedlivý rozsudek nad teroristy v Náchodě*, Pochodeň 39, 1952, s. 6.

*k rozsáhlé a nebezpečné trestné činnosti, jde o nepřátele pracujícího lidu, které dlužno zneškodniti a nadobro vyřaditi z naší společnosti...“.*²²¹ Jejich obhájci sice podali odvolání k Nejvyššímu soudu,²²² avšak bezvýsledně, neboť jím byla dne 21. března 1952 zamítnuta. Po svém odsouzení k trestu smrti pan Karel Rudolf údajně povstal a hlasitě vykřikl: „*Byl jsem též komunista! Ale takový, jako jste vy, takový ne!*“*Lidé s hrůzou odstupovali ode zdi“.*²²³ Soudci měli z nevyjasnitelných důvodů slitování právě pouze s Karlem Rudolfem, jemuž Nejvyšší soud tvrdý rozsudek později zmírnil na doživotní vězení, protože „*závěr státního soudu, že obviněný Karel Rudolf byl vedoucím skupiny, nemá opory ve spisech. ...sice poskytl podporu agentu teroristovi, seznámil ho i s některými jinými spoluobviněnými, ale jednání těchto osob neřídil, ani jim nedával žádné pokyny,...*“²²⁴ což samozřejmě není tak úplně pravda, jak vyplynulo z předchozích kapitol. Rozsudek nejvyššího soudu v Praze přihlédl rovněž k jeho malorolnickému původu, zatímco úplně opomněl, že se dotýčný právě nacházel v podmíněném trestu.

Ostatním: Josefu Svatoňovi, Jaroslavě Hanušové, Marii Vojtěchové a Miladě Střihavkové soud vyměřil trest odnětí svobody v rozmezí od 16 do 20 roků se ztrátou čestných práv občanských po dobu 10 let. „*U všech obviněných se vyslovuje propadnutí celého jejich jmění“.*²²⁵

Pracující náhodského okresu přijali rozsudky s uspokojením. Při odchodu odsouzených ze síně by je na místě nejraději sami ubili a křičeli: „*Pověste je rovnou tady na ty kandelábry!*“²²⁶

Zvláštní pozornost komunisté pochopitelně věnovali potřebné medializaci, bez níž by veškeré snažení Státní bezpečnosti vyšlo naprázdno. Vedle novinářů ji obstarával

²²¹ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Rudolf a spol. Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č.j. 925, rozsudek Státního soudu v Praze ze dne 27. 1. 1952.

²²² ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Rudolf a spol. Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č.j. 925, Protokol o hlavním líčení, Státní soud v Praze ve dnech 26. – 27. 1. 1952.

²²³ Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

²²⁴ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Rudolf a spol. Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č.j. 925, Rozsudek nejvyššího soudu v Praze ze dne 21. 3. 1952.

²²⁵ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Rudolf a spol. Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č.j. 925, Rozsudek Státního soudu v Praze ze dne 27. 1. 1952.

²²⁶ Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

i východočeský rozhlas natáčející průběh celého líčení.²²⁷ Autorce této práce se bohužel zmiňovaný zvukový záznam, který by nám o celkové atmosféře v sále mohl mnoho prozradit, nepodařilo v archivech Českého rozhlasu dohledat, což není až tak překvapující. Rozhodně ne tolik, jako absence jakékoli zprávy o daném politickém procesu v Rudém právu, navzdory čtyřem vyneseným rozsudkům smrti, což spolu s pokusy vražd funkcionářů lidospřávy ani v 50. letech nebylo na denním pořádku.

Uspokojivou odpověď na otázku, proč se proces na stránky celostátních novin nedostal, nelze najít. Mohlo se stejně dobře jednat o záměr, jako o pouhou náhodu, nebo opomenutí. Možná mělo jeho poselství zásadní význam pouze pro oblast Královéhradecka a šlo vyloženě o regionální záležitost, jejímž terčem bylo na prvním místě samozřejmě Náchodsko. Nebo provedený teroristický útok spočíval takovou měrou v rukou kriminálního Miloslava Stejskala, že ve své podstatě spíše svědčil o neschopnosti bezpečnostních orgánů a nejevilo se jako potřebné takovou záležitost zbytečně rozmazávat na celostátní úrovni. Musíme si však přiznat, že žádné konkrétní důvody se naskytnout nemusely.

Ale vraťme se k tomu, co o případu napsáno bylo. Průběh soudního líčení patřičně barvitě vylíčil článek *Spravedlivý rozsudek nad teroristy v Náchodě* (viz. příloha obr. 2) uveřejněný v krajských novinách Pochodeň. Jen pro ilustraci o hlavním obžalovaném Karlu Rudolfovi se zde píše: „...cynicky vypovídal, jak jej agent seznamoval se svými teroristickými plány, jak se mu svěřoval, že to vše dělá na příkaz Hlasu Svobodné Evropy. ...Jemu se líbilo, že agent vyslaný k nám americkými imperialisty ohrožoval na životech pokojné občany náchodského okresu. ...Tento zrádce se však ukázal být hnusným zbabělcem, když vypovídal soudruh Ant. Rýdl, předseda JZD v Žernově, ke kterému agenta právě on – Rudolf zavedl. Zbaběle se díval do země z lavice obžalovaných, když soudní síň zněla hrdá slova soudruha Rýdla. Jaká to propast. Na jedné straně pomocník vraha a na druhé straně rozhodný funkcionář JZD, kterého nezastrašily ani výhružky zastřelením. „...Tak si střílej, když chceš, když máš proč. Nikomu jsem nic špatného neudělal, nikomu jsem neublížil. Když chceš, tak střílej.“ Ano, tak jednal funkcionář, hledící smrti vstříc“.

²²⁷ABS MV, f. V/HK, sign. V-398 Rudolf a spol. I. část, Rudolf a spol. Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č.j. 925, Rudolf Karel a spol. – hlášení ze dne 29. 1. 1952.

Josef Řezníček údajně, „aby nebyl podezřelý, vozil s sebou bandasku na mléko jako „alibi“. Jemu také dal agent S. pistoli, kterou mu měl krýt záda v případě, že bude pronásledován...Lazar prohlásil, že Řezníček měl přímo za úkol střílet po každém, kdo by se pokusil agenta pronásledovat“.²²⁸

Pochopitelně nejintenzivněji se procesu věnovaly okresní vesnické noviny *Nová brázda*, a to hned na několika stránkách, kam redaktoři neopomenuli zařadit některé reakce politicky uvědomělých občanů Náchodska. Například jistý voják z Červeného Kostelce zde při příležitosti odsuzování zvrhlých činů členů litobožské „teroristické skupiny“ líčí své osobní zkušenosti s nimi: „Vzpomněl jsem si na 4 léta, kdy jsem dělal kominíka. ...Za tu dobu jsem poznal dobře charakter každé rodiny. ...Tehdá jsem někde dostal krajíce suchého chleba. V tu dobu neměli skutečně co na něj, nebo k němu. Jdu právě k Řezníčkovům s nadějí, že jistě bude krajíc namazaný. Doma byla stará. Víte, jak jsem pochodil? Chleba jsem dojedl suchý. „Opravdu nic nemám. Tak nás utahujou, že nemůžu ani synovi pomazat a ten se chudák dře sám na poli. Vždyť nemůžeme nikoho na práci sehnat! Takhle už to dál být nemůže!“ To oddrčela jako mlejnek na jaře 1950. Rád jsem měl lidi z chaloupek...Tam jsem nikdy nenalezl lakomce. ...Nu a Svatoňovi? ...Když jsme přišli v pátek, kdy byli buchty, nebo měli zabijačku - vrátili nás už u vrátek“.²²⁹

Uzavřeme tuto kapitolu výňatkem z hlášení o průběhu veřejného procesu adresovaného Ministerstvu národní bezpečnosti, jenž se mimo jiné snaží ospravedlnit implikování sugestivních otázek do protokolů následovně: „Skupina teroristů byla zpracována v deseti dnech a z těchto důvodů bylo použito sugestivních otázek k rychlému usvědčení zatčených osob. Zpráva nás dále seznamuje s jistým úspěchem celé akce, když uvádí, že „...pracující hradeckého kraje zaslali během přelíčení telegramy senátu státního soudu, ve kterých žádali tvrdé rozsudky“. Celkový průběh hlavního líčení zmíněné hlášení hodnotí jako klidný a důstojný. „Po stránce bezpečnostní byl dobře zajištěn, jak orgány StB, tak i orgány VB“.²³⁰

²²⁸ *Spravedlivý rozsudek nad teroristy v Náchodě*, Pochodeň 39, 1952, s. 6.

²²⁹ *V naší jednotce...*, NBVNpON 1-2, roč. 3, 23. 1. 1952.

²³⁰ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Rudolf a spol. Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č.j. 925, Rudolf Karel a spol. – hlášení ze dne 29. 1. 1952.

Odstartování veřejného procesu za současné ignorace některých pokynů od Ministerstva národní bezpečnosti vypovídá mnohé o formalitě jeho fungování v záležitostech, kde velela Státní bezpečnost.

Existuje dokument z 22. ledna 1952, v němž Státní bezpečnost sama sobě vyčítá pozdní dopadení agenta Stejskala. Důvod spatřuje v nedostatečné preventivitě, neboť „v místech spáchaného teroru neměl oddíl StB, KV-StB a přísl. VB žádné sítě spolupracovníků“. Litoboř se dle něho nacházela „ve zpravodajsky hluchém prostoru“. Zní to až neuvěřitelně, uvážíme-li, že se jednalo o známou reakční obec pod stálým dohledem. „Příčina tohoto nedostatku spočívá v tom, že se jedná o okrajovou služ. obvodu oddílu StB v Náchodě, která není vlastně zpravodajsky vůbec obhospodařována. Totéž se děje i se strany sousedních oddílů StB...“. Zpráva nám dokonce tvrdí to, co dávno víme z předchozích kapitol, totiž že „jest jasné, že činnost Stejskala mohla býti likvidována již v době vyhrožování jeho vzdálenému příbuznému Stejskalovi Petrovi v Bílých Poličanech a Marii Klapkové v Hořicích“. Za to prý ovšem mohla nedostatečná pozornost příslušníků tamního SNB. Poručík Ladislav Soukup však celou zprávu zakončuje radostným poznamenáním, že sice „...byla opomenuta preventivita jako hlavní úkol celé bezpečnosti. Přesto likvidací Stejskala bylo mu zabráněno v další teroristické činnosti, kterou připravoval“.²³¹ Zda má být zmíněný dokument pouze zastřením vyprovokování celé akce Státní bezpečností před tváří budoucích generací, nebo jistí příslušníci StB měli důvody k zatajování její pravé podstaty, se dnes již nedozvíme.

11.1 V 1. skupině byli odsouzeni rozsudkem ze dne 27. ledna 1952:

Z Litoboře:

Karel Rudolf (19. 2. 1905 – 1. 2. 1966), č.p. 59

§ 78 – velezrada

Trest smrti – po odvolání změněn na doživotní žalář, vězněn od 26. 12. 1951 do září 1965 v Leopoldově, Bytími, Ilavě

Ve vězení těžce onemocněl a zemřel krátce po svém propuštění.²³²

²³¹ ABS MV, f. V/HK, č.j. 428, sign. H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, zpráva Krajského velitelství StB Hradec Králové ze dne 22. 1. 1952.

²³² M. PAVLŮ – V. VLČKOVÁ – K. VLČEK, *Litoboř...*, s. 4.

Jaroslav Lazar (6. 2. 1915 – 1952), č.p. 18

§ 78 – velezrada se zřetelem na ustanovení § 22

Trest smrti – popraven dne 10. 6. 1952 v 5.30 hodin ve věznici Praha-Pankrác

Žádost otce Josefa Lazara o milost zasláná Kanceláři prezidenta republiky zamítnuta.

Hned na samém počátku výslechu mu bylo předkládáno, že byl v kontaktu s teroristou, který vraždil funkcionáře lidové správy a byla mu tak vnučována výpověď, že vezl teroristu svým automobilem na jeho akci. Ze žádné z výpovědí Jaroslava Lazara nelze dojít k závěru, že pomáhal teroristovi za tím účelem, aby byla spáchána vražda. Nebyl si vědom toho, že by tomu řízením vozu pomáhal.²³³

Josef Řezníček (8. 3. 1910 – 1952), čp. 52

§ 78 – velezrada se zřetelem na ustanovení § 22

Trest smrti – popraven dne 10. 6. 1952 v 5.20 hodin ve věznici Praha-Pankrác.²³⁴

„Řezníček jest v místě bydliště znám jako špatný hospodář a člověk práce se dosti štítící. Svému hospodářství nevěnoval žádnou pozornost a péči, neboť většinu svého času věnoval opravám hodinek, což bylo jeho zálibou. Mezi občany není vůbec oblíben z důvodu toho, že ani jeden rok nesplnil svoje dodávky a občané na něho museli dodávat sami a ze svého. Při největších nárazových pracech odjížděl se svou matkou na motocyklu na místní národní výbor, jestliže chtěl, aby práce byla provedena. Musel volat brigádníky na práci, kterou tento sám zanedbával.“²³⁵

Josef Svatoň (23. 12. 1908 – 14. 2. 1990), č.p. 12

§ 78 – velezrada, § - 29 nedovolené ozbrojování

20 roků odnětí svobody, vězněn od 20. 12. 1951 do 9. 5. 1962 ve věznicích Bytíz, Minkovice, krátce ve Vlčicích u Trutnova.²³⁶

Jaroslava Hanušová (23. 5. 1928 – 28. 4. 1981), č.p. 5

§ 78 – velezrada, § - 29 nedovolené ozbrojování

16 roků odnětí svobody, vězněna od roku 1952 do roku 1960 v Pardubicích

²³³ V. SZATHMÁRYOVÁ-VLČKOVÁ, *Horizonty...*, s. 164.

²³⁴ *Tamtéž*, s. 166.

²³⁵ ABS MV, f. V/HK, sign.:V-398 Rudolf a spol. II. část, Josef Řezníček podsvazek, Řezníček Josef – prošetření.

²³⁶ M. PAVLŮ – V. VLČKOVÁ – K. VLČEK, *Litboř...*, s. 5.

Z rozsudku: „...byla ovlivněna prostředím, ve kterém byla vychována a závislostí na svých rodičích a svém snoubenci Jaroslavu Lazarovi... lze použít zmírňovacího § 29 odst. 2 a vyměřiti na místo zákonem stanoveného trestu absolutního trest odnětí svobody zcela přiměřený vině...“.²³⁷

Ze Lhotek:

Josef Vít (13. 3. 1912 – 1952), č.p. 11

§ 78 – velezrada se zřetelem na ustanovení § 22, § 7 – návod k pokusu trestného činu proti republice, § 216 – útok proti bezpečn. Orgánu za použití zbraně

Trest smrti – popraven dne 10. 6. 1952 v 6.12 hodin ve věznici Praha-Pankrác

Žádost manželky Marie Vítové o milost zaslaná Kanceláři prezidenta republiky zamítnuta, stejně jako i žádost psaná jeho desetiletým synem Josefem Vítem ml. za tajné pomoci učitelů ve škole.

Rodině Josefa Víta bylo umožněno před výkonem popravky se s odsouzeným rozloučit. Teprve 9. června 1952 v odpoledních hodinách, tedy pouhý den před popravou, jim přišel telegram oznamující, že trest smrti bude vykonán příštího dne, a do půlnoci je možné pana Víta navštívit. Paní Marie Vítová se svým tchánem se hned nejbližším vlakem vydali do Prahy na Pankrác. Ovšem mluvit s ním mohli pouze přes dvojité mříže, aby se nemohli ani dotknout. Jeho manželka našla odvahu zeptat se, jak se to všechno seběhlo, a „proč se přiznal k něčemu, co neudělal. Rychle jí řekl, že ho strašně zkopali, vyráželi zuby, a že by ho stejně ubili“. Na to přítomný strážník návštěvu okamžitě ukončil.

Pan Josef Vít ml. k tomu dodává: „Několikrát za rok se vžívám do tátovy role a stále obdivuji jeho hrdinství, že před těmi darebáky čestně odešel z tohoto světa. Jeho poslední slova na popravišti byla pro nás: „Sbohem moje děti, buďte lepší, než jsem byl já.“ ...Rovněž prý zanechal dopis na rozloučenou, ten nám však ti darebáci ani nedoručili, abychom se nedozvěděli pravdu“.²³⁸

Z České Skalice:

Milada Stříhavková (9. 12. 1921 – 19. 7. 2007), Zájezd č.p. 30

§ 78 – velezrada, § - 29 nedovolené ozbrojování

²³⁷ M. PAVLŮ – V. VLČKOVÁ – K. VLČEK, *Litoboř...*, s. 5.

²³⁸ V. SZATHMÁRYOVÁ-VLČKOVÁ, *Horizonty...*, s. 170-171.

17 roků odnětí svobody, vězněna od 2. 1. 1952 do 9. 5. 1960 ve věznici Pardubice

Sama k tomu dodává: „Já nemám žádný rozsudek, byla jsem s ním seznámena jen ústně... Jsem ráda, že mně maminka vykoupila zpět rodinný domek i za cenu krvavých peněz. Nechci s nikým nic mít a mluvit té prožité špíně...to nebyli lidi, to byli zločinci“!²³⁹

Ze Světlé:

Marie Vojtěchová, (13. 1. 1911 – 25. 3. 1991), č.p. 58

§ 78 – velezrada, § - 29 nedovolené ozbrojování

18 roků odnětí svobody²⁴⁰

Ponížení, jakému byly zejména ženy během monstrprocesu v „Beránku“ vystaveny, dobře zachycuje vykonstruovaná výpověď Marie Vojtěchové: „...*hned prvním okamžikem, kdy k nám termita Stejskal přišel, počal mně projevovat přízeň a již třetí den mezi námi došlo k milostnému poměru. Toto se za dobu 14 dnů, co u nás byl, opakovalo celkem asi pětkrát. Přesto že jsem byla velice opatrná, aby manžel něco nezpозoroval, protože i já jsem počala teroristu Stejskala opravdu milovat. musel manžel něco zpозorovat, protože dával na sobě svoji žárlivost citelně znát a toto na něm viděl i Stejskal, který řekl, že od nás raději odejde nebo, že kdyby ho manžel ve zlosti udal, že se u nás ukrývá, že by ho musel odstřelit“.*²⁴¹

²³⁹ V. SZATHMÁRYOVÁ-VLČKOVÁ, *Horizonty...*, s. 168.

²⁴⁰ *Tamtéž*, s. 173.

²⁴¹ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Vojtěchová Marie, č.j. 13043, z výpovědi Marie Vojtěchové ze dne 8. 1. 1952, Krajské velitelství státní bezpečnosti Hradec Králové.

12. Státní soud v Hradci Králové ve dnech 25. a 26. července 1952

Nepřiměřeně tvrdými tresty, které se rozdávaly v náchodském „Beránku“, a následnými popravami to neskončilo. Ve vazbě na svůj osud ještě stále čekalo mnoho dalších lidí, postupně zatýkaných při vyšetřování během ledna 1952 na základě výpovědí první skupiny odsouzených.

I oni se pod trvajícím fyzickým a psychickým nátlakem v podobě vyhrožování trestem smrti apod., což po nedávném soudu v Náchodě byla metoda zajisté poměrně účinná, doznali k vědomé podpoře a spolupráci s agentem vyslaným k nám imperialistickými mocnostmi. Jejich přiznání už ovšem neměla ani tak účel propagandistický, neboť Státní soud v Hradci Králové, před nějž byli ve dnech 25. a 26. července 1952 postaveni, probíhal s vyloučením veřejnosti. Šlo v první řadě o dokončení účelné likvidace odpůrců režimu, aby se po jejich odstranění mohlo socialistické hospodaření na vesnici začít plně rozvíjet.

Na rozdíl od předchozího veřejného procesu se hradeckého soudního líčení mohli zúčastnit příbuzní obviněných, kteří této příležitosti samozřejmě využili, neboť do poslední chvíle netušili, jak se jejich blízcí do celé záležitosti zapletli. Na odpověď museli od lednového soudního řízení čekat několik dlouhých měsíců. Mezi tím proběhly popravy a nyní se měli dozvědět, v jaké podobě padne hněv komunistické strany pro změnu na jejich rodinné příslušníky.²⁴²

V tzv. „skupině Karel Vondráček a spol.“ bylo odsouzeno celkem 9 lidí, téměř všichni z Litoboře, a to: rolník Karel Vondráček čp. 2, rolník a majitel hostince Miloslav Borůvka čp. 49, rolník Josef Hůlek čp. 66, rolník Emanuel Konvalinka čp. 27, rolník Josef Brejtr čp. 17, rolník a řezník Jaroslav Horák čp. 54 a Františka Rudolfová čp. 59, manželka již odsouzeného zemědělce Karla Rudolfa.

Další souzenou ženou byla Marie Vítová ze Lhotek čp. 11, manželka popraveného Josefa Víta, přičemž „...soud vzal v potaz, že manželé obviněné Vítové a Rudolfové pod vlivem kapitalistické morálky uplatňovali své právo nadvlády nad svými ženami a vyžadovali na těchto naprostou poslušnost...“.²⁴³

²⁴² Z výpovědi paní Zdenky Pacákové ze dne 15. 5. 2016.

²⁴³ Rozsudek Státního soudu v Praze ze dne 26. 7. 1952, osobní archiv paní Zdenky Pacákové.

Mimo výše jmenovaných se trestu dočkal také bývalý advokát a sedlák JUDr. Albert Prouza čp. 5 a hajný ve výslužbě Jan Prouza - oba z osady Rýzmburk u Žernova.

U obviněných Borůvky, Vondráčka, Hůlka, Rudolfové, Konvalinky, Alberta Prouzy a Brejtra soud vyslovil propadnutí celého jmění. U všech potom ztrátu čestných práv občanských po dobu 10 let, ovšem na 7 let u Františky Rudolfové, na 8 let u Josefa Hůlka, na 3 roky u Jana Prouzy a Marie Vítové a na 5 let u Jaroslava Horáka.²⁴⁴

Hradeckému soudnímu líčení byla vedle dalších přítomna také paní Zdenka Horáková a díky jejím sepsaným vzpomínkám si o něm můžeme vytvořit hrubou představu. Sama rovněž prošla krátkým výslechem na Krajském velitelství StB v Hradci Králové, kam byla předvolána po zatčení svého manžela.

Doprovázela ji k němu starší sestra, protože paní Horáková jela do Hradce Králové teprve podruhé v životě. Těžko si dnes umíme představit stres venkovského člověka s takovým cestováním spojený. Během výslechu jí byly vnučovány různé nepravdivosti, jež měly napomoci k usvědčení jejího manžela z trestné činnosti, například v podobě zásobování agenta cigaretami nebo jídlem. Hned na začátku jí vyšetřovatelé údajně ukázali fotografii mrtvého Miloslava Stejskala, k níž připojili krátkou průpovídku: „*Jak paní nebudete mluvit pravdu tak si Vás tady necháme. Naše věda dospěla tak daleko, že jsme agenta opět přivedli k životu. On Vám pak vše dotvrdí*“. Když výslech ve večerních hodinách skončil, vyšetřovatelé ji vyzvali, aby se už oblékla, ale vzápětí se musela zase svlékat s tím, že si ji nechají ve vazbě. To se opakovalo ještě několikrát, než ji doopravdy propustili.²⁴⁵

Nesrovnatelně krutějším výslechům byli po dobu pěti měsíců podrobováni lidé držení ve vazbě, které Státní bezpečnost vinila z mnohem závažnější trestné činnosti, aby se nakonec přiznali alespoň k podpoře agenta, což StB ve výsledku stačilo. Například pana Jaroslava Horáka, který teroristovi nevydal ani benzin, se vyšetřovatelé snažili donutit k přiznání, že v okrese zapálil stoh slámy a nedaleko obce Nahořany zabil příslušníka SNB a jeho mrtvolu ukryl v obilí, apod. Marně se on a Josef Hůlek pokoušeli hájit svou návštěvou u Karla Rudolfa, při níž ho přemlouvali, aby u sebe agenta přestal skrývat, protože „*by to mohlo dopadnout jako za války v Lidicích a*

²⁴⁴ Rozsudek Státního soudu v Praze ze dne 26. 7. 1952, osobní archiv paní Zdenky Pacákové.

²⁴⁵ Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

Ležákách.“ Za to ovšem u výslechů mnoho zkusili. „*Co si to o nás vlastně myslíte? Že my jsme stejně špatní jako byli Němci...?*“ reagovali na jejich obhajobu vyšetřovatelé.

Soustavné ponižování některé vězně přimělo ke spontánnímu odporu. Nejen vyslychající, ale i strážník, který pana Horáka vodil z cely k výslechům, do něho s oblibou celou cestu kopal a jednou mu zprudka vrazil pažbu pod žebra. „*Manžela to hrozně zabořelo. Když se trochu vzpamatoval, zatnul zuby, a jak šel SNB za ním, prudce ho kopl do holeně. Prý mu v té chvíli bylo jedno, i kdyby jej třeba popravili. Že se prostě neudržel.*“ Vážnější odvěta za jeho drzost však nepřišla, pouze pro něho od té doby na celu chodil někdo jiný. Hůře na tom byl pan Karel Vondráček, kterého muka spojená s vyslycháním dohnala až k tomu, že v zoufalství oddělal keramický dekl z vršku klosetu, jímž chtěl „*praštit toho zavíráka,*“ jelikož „*už nemohl snést to stálé šikanování a vyhrožování trestem smrti.*“²⁴⁶ O vyšetřovacích metodách praktikovaných StB později vyprávěl také svému synovi: „*...třískali nás, ale pak mě třeba dali magnetofon za dveře a ten opakoval tři slova – já jsem se tomu smál – ale když to bylo den, dva, tři, tak to už ti začalo v hlavě tak pištět. ...potom mně úplně hučelo v hlavě, a teď bachař pro mě přišel: „Vondráček, pojď, jdem do šéfovy kanceláře uklidit“ – tak jsme šli do třetího poschodí, otevřel mně okno, myslel si, že třeba skočím.“...Říkal, že kdyby neměl tu víru, že by se těžko vrátil.*“²⁴⁷ Další z obviněných, pan Miloslav Borůvka, měl po absolvování celkem 49 výslechů následkem fyzického týrání vymláčené všechny zuby.²⁴⁸

V důsledku prodělaných útrap spojených s vyšetřováním se obvinění v den soudu nacházeli ve velmi zuboženém stavu, čehož si jejich příbuzní nemohli nevšimnout: „*Manžel byl hubený, měla jsem strach, aby nedostal tuberkulózu. Paní Hanušová, která seděla vedle mě, mi řekla: „Horáková, který to je, tamhle ten?“ a ukazovala na mého manžela. Nemohla jej poznat.*

Stále jsem měla před očima pana Konvalinku. Když stál v tom kruhu a vypovídal, byl tak hubený, šaty na něm visely, nemohl se ani udržet na nohou. Volali na něho: „Podržte se!“ a museli to opakovat několikrát.“ Bylo to pro nás trapné a hrozné dívat se na ně, jak je pro nic usvědčují. Komunistka přisedící si tam klidně pletla svetr a nic jí to nevzrušovalo“.

²⁴⁶ Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

²⁴⁷ Veronika LONSKÁ – Zdeněk POUR – Jan TICHÝ, „*Teror Náchod*“ – *Litboř 1951/1952: Jak kolektivizace ovlivnila osud vesnice jejích obyvatel*, Hradec Králové 2011, s. 46.

²⁴⁸ M. PAVLŮ – V. VLČKOVÁ – K. VLČEK, *Litboř...*, s. 6.

Druhého dne soudu byly čteny posudky na obviněné vypracované v místě jejich bydliště - tedy obcemi: „*Po přečtení posudku na mého manžela jsem se musela podržet za přední sedadlo. Hlava se mi zamotala. To byly posudky, že by ten nejhorší vrah měl určitě lepší. Po soudu jsme vyšli na chodbu, kde seděl mladý esenbák. Řekl nám: „Už jsem viděl všelijaké divadlo, ale takovéto ještě ne.“ Slzy mu padaly z očí*“.

Příbuzní dostali obsílku, aby s sebou k soudu přivezli nedělní šaty vězňených. Speciálně v případě Karla Vondráčka to měly být šaty svatební, neboť se před nedávnem ženil. Paní Vondráčková však po bratrovi poslala nějaké starší, a když jej dotyčný odevzdával, „...*hodil mu je zavírák pod nohy, že to určitě nejsou ty svatební a že musí znovu domů a přivést ty pravé. Na Pankráci pak v těch nedělních šatech, co jsme jim museli poslat, drali peř*“.²⁴⁹

Jaroslav Horák nakonec vyvázl s relativně mírným trestem v podobě 4 roků odnětí svobody. Jak mi sdělila jeho tehdy jedenáctiletá dcera paní Zdenka Pacáková, teprve později si uvědomila, jakým štěstím se pro něho stala návštěva pana Staňka u nich doma toho večera, kdy jej agent přišel žádat o benzin, protože díky jeho přítomnosti Stejskal nemohl otce k ničemu donutit zbraněmi. Vždyť například Josef Svatoň, který mu pohonné hmoty nevědomky vydal, si tím vysloužil 20 let vězení.²⁵⁰ Dokonce to vypadalo, že pan Horák trestu zcela unikne. Osudnou se mu však stala busta některého z komunistických vůdců vystavená v soudní síni, o níž měl prohlásit, že je mu milejší, než jeho vlastní rodina, což odmítl udělat, a tak i on putoval za mříže.²⁵¹

Ani před druhý soud nebyli postaveni úplně všichni doposud zatčení. Jaroslav Hanuš, bývalý legionář, jenž se osobně znal s prezidentem Masarykem,²⁵² otec již odsouzené Jaroslavy Hanušové, se měl původně objevit již na soudním líčení v „Beránku“. Ale chyběl i na tom hradeckém a nakonec nikdy odsouzen nebyl. Během výslechů statečně vzdoroval a ještě ve svém konečném protokolu, připravovaném k veřejnému líčení, odmítá některá tvrzení, která se bezpečnosti podařilo vytlouci z jeho

²⁴⁹ Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

²⁵⁰ Z výpovědi paní Zdenky Pacákové ze dne 15. 5. 2016.

²⁵¹ Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

²⁵² Milena TOMEŠOVÁ, *Matky...*, s. 246.

dcery a jejího snoubence Jaroslava Lazara.²⁵³ K jeho uplatnění už nedošlo. Z pozdějších dokumentů se dozvídáme, že dne 12. srpna 1954 Krajský soud v Hradci Králové projednal „*návrh krajského prokurátora v Hradci Králové o zrušení vazby a umístění v psychiatrickém ústavu obviněného Jaroslava Hanuše*“, protože „*během této vazby nastala u něj duševní porucha takového rázu, že Hanuš nebyl schopen chápat smyslu trestního stíhání,*“ které bylo přerušeno a dotyčný umístěn ve střeženém oddělení léčebného ústavu UNZ Praha-Pankrác. Po ročním pozorování pacienta pro nezlepšení stavu došlo ke zrušení stíhání a svěření nemocného psychiatrickému ústavu,²⁵⁴ jemuž manželka i dcera denně posílaly žádost o jeho propuštění, ale marně. V roce 1962 tam zemřel.²⁵⁵

Na tomto místě bych ráda upozornila na často opomíjenou skutečnost, že v souvislosti s akcí „Teror-Náchod“ byli mimo výše zmíněných odsouzeni ještě další dva lidé z České Skalice, oba stejného jména – dělník Karel Podolský narozený 16. prosince 1908 v Zádolí, žijící tehdy v Zelené ulici čp. 237 v České Skalici, a jeho syn, narozený 14. července 1932. V seznamu politických vězňů okresu Náchod bychom je hledali marně. To je nejspíš hlavní důvod, proč jejich jména opomíjí také památník věnovaný obětem totalitního komunistického režimu, odhalený roku 2008 v Litoboři. K jejich zatčení došlo teprve během února 1952 a souzení byli zřejmě až později s jinou skupinou. Rovněž oni se údajně podíleli na podpoře činnosti agenta Stejskala, jež se však v jejich výpovědích prolíná s odbojnými aktivitami dalších dvou, zřejmě zcela smyšlených agentů – Angličana a Francouze, kteří měli mít v jeskyni u Ratibořic jakýsi sklad s municí. Dle pamětníků Podolští dostali trest odnětí svobody na 15 let. Jejich obsáhlé výpovědi najdeme mezi protokoly sepsanými s odsouzenými z náchodského i hradeckého soudního líčení, ale rozsudek nikoli.²⁵⁶ Pátrání po jejich osudech však není předmětem této práce, může být výzvou pro další badatele.

²⁵³ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Rudolf a spol., Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Hanuš Jaroslav, č.j. 13025, z výpovědi Jaroslava Hanuše ze dne 9. 1. 1952, Krajské velitelství státní bezpečnosti Hradec Králové.

²⁵⁴ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Rudolf a spol., Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Hanuš Jaroslav, č.j. 13025, Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové odd. 1 ze dne 12. 8. 1954.

²⁵⁵ M. PAVLŮ – V. VLČKOVÁ – K. VLČEK, *Litboř...*, s. 4.

²⁵⁶ ABS MV, f. KS SNB – Správa Státní bezpečnosti Hradec Králové, sign.: H-243, podsvazek 3, z výpovědí Karla Podolského st. ze dne 6. 2. 1952 a Karla Podolského ml. ze dne 7. 2. 1952.

12.1 Ve 2. skupině byli odsouzeni rozsudkem ze dne 26. července 1952:

Z Litoboře:

Miloslav Borůvka (12. 9. 1924 – 8. 4. 1995), č.p. 49

§ 7 – návod k pokusu trestného činu proti republice, § 78 – pomoc k trestnému činu velezrady

18 roků odnětí svobody, vězněn od 2. 1. 1952 do 12. 5. 1960 ve věznicích Hradec Králové, Paraha-Pankrác, Jáchymov, Vykmanov, Bytíz

Z rozsudku: „...rolník a bývalý hostinský z Litoboře, kterému byl hostinec zrušen...projevoval se jako člověk, který nesouhlasí s dnešním zřízením...zahraničnímu agentovi poskytl stravu a byl jím informován, že na naše území přišel dělat pořádek...“.²⁵⁷

Josef Břejtr (16. 7. 1910 – 26. 11. 1967), č.p. 17

§ 7 – návod k pokusu trestného činu proti republice

6 roků odnětí svobody, vězněn ve Valdicích

Z rozsudku: „...ač sám pochází z drobných poměrů a sám na sobě poznal, co je skutečný život, postupem doby na vše zapomněl, zradil svůj vlastní původ a stanul na straně nepřátel našeho pracujícího lidu... proto také byl navštíven jako „spolehlivá osoba“ agentem cizích nepřátelských mocností... ve večerní hodině byl obviněný navštíven agentem, který aniž se mu představil, počal vyprávět, že je poslán ze zahraničí z Anglie...“.²⁵⁸

Jaroslav Horák (16. 11. 1897 – 29. 12. 1963), č.p. 54

§ 165 – neoznámení trestného činu

4 roky odnětí svobody, vězněn od 2. 1. 1952 do 23. 10. 1953 v Jáchymově

Po propuštění z vězení onemocněl rakovinou způsobenou ozářením při práci v uranových dolech, na kterou později zemřel.

Z rozsudku: „...obviněný se dozvěděl od svého bratrance, odsouzeného již Josefa Svatoně a za přítomnosti rovněž již odsouzeného Karla Rudolfa o tom, že Rudolf ukrývá

²⁵⁷ V. SZATHMÁRYOVÁ-VLČKOVÁ, *Horizonty...*, s. 173.

²⁵⁸ *Tamtéž*, s. 175.

u sebe osobu vyslanou k nám ze zahraničí, která u nás terorizuje funkcionáře lidosprávy a KSČ... byl agentem požádán o benzin, této žádosti nevyhověl... 28. 12. 1951 šel Horák ke spoluobviněnému Hůlkovi pařit prase, při této příležitosti se setkal se jmenovaným teroristou znovu...nesplnil svou občanskou povinnost a případ neohlásil bezpečnostním orgánům...“.²⁵⁹

Josef Hůlek (11. 3. 1910 – 15. 4. 1969), č.p. 66

§ 7 a § 78 – pomoc k trestnému činu velezrady

8 roků odnětí svobody, vězněn 3 a půl roku ve věznici Hradec Králové a pracovním táboře Svatopluk – Horní Slavkov

Po propuštění onemocněl rakovinou, které nakonec podlehl.

Z rozsudku: „...nesouhlasí s dnešním zřízením a je odpůrcem JZD v obci...agentovo poskytl při jeho návštěvě čaj a zákusky, byl jím požádán o poskytnutí oděvu, k tomu ale nedošlo, neboť Hůlkovy šaty byly zmíněnému agentovi příliš velké...Obviněný věděl o spáchaných již teroristických činech a že o této činnosti ví i další osoby, přes to neučinil nic, aby byla učiněna přítrž v řádění zmíněného již agenta, nýbrž mu poskytl již výše zjištěné podpory...“.²⁶⁰

Emanuel Konvalinka (3. 8. 1890 – 25. 12. 1969), č.p. 27

§ 7 a § 78 – pomoc k trestnému činu velezrady

15 roků odnětí svobody, vězněn 7 a půl roku ve věznicích Valdice a Ilava

Z rozsudku: „...vlastní statek o výměře 12 ha, jedná se o typického vesnického boháče...nesouhlasil se stávajícím státním zřízením a ani s přípravami na vybudování JZD v obci...byl vyhledán agentem S., kterým byl informován, že je poslán z Anglie, aby u nás prováděl různé teroristické akce...bylo mu známo, že je ve styku s více osobami z obce...donesl mu k Borůvkovým jelítka a máslo, aby tito mohli jmenovanému agentovi připravit chutný oběd...na svoji obhajobu uváděl, že měl strach z agenta, který si při každé příležitosti pohrával s pistolemi...“.²⁶¹

²⁵⁹ V. SZATHMÁRYOVÁ-VLČKOVÁ, *Horizonty...*, s. 175.

²⁶⁰ M. PAVLŮ – V. VLČKOVÁ – K. VLČEK, *Litoboř...*, s. 6.

²⁶¹ V. SZATHMÁRYOVÁ-VLČKOVÁ, *Horizonty...*, s. 177.

Karel Vondráček (6. 2. 1915 – 13. 6. 2002), č.p. 2

§ 7 a § 78 – pomoc k trestnému činu velezrady

16 roků odnětí svobody, vězněn 10 roků a 5 měsíců ve věznicích Hradec Králové a Valdice

Ve vězení onemocněl tuberkulózou a byl operován.

Z rozsudku: „...obžalovaný se vlivem zahraničního rozhlasu stal nepřítelem lid. dem. státního zřízení...přijal teroristu ve svém bytě a postupně jím byl informován o provedených teroristických akcích v Žernově, v Mezilečí, i v Náchodě a ve Lhotkách...poskytl agentovi jídlo a nocleh...obviněný doznal, že jeho nepřátelství pramenilo ze strachu před vstupem do JZD a z poslechu zahraničního rozhlasu...“.²⁶²

Františka Rudolfová (24. 4. 1900 – 10. 6. 1972), č.p. 59

§ 7 a § 78 – pomoc k trestnému činu velezrady

5 roků odnětí svobody, vězněna 3 roky v Želiazovcích na Slovensku a Vlčicích u Trutnova

Z rozsudku: „...manželka rolníka již odsouzeného státním soudem, spolu se svým zetěm a po dohodě se svým manželem poskytla agentovi 10 dnů úkryt, stravu a další morální podporu...věděla, že do celé trestné činnosti je zapojeno více osob, avšak neučinila nic, aby trestnému jednání zabránila...“.²⁶³

Z Žernova - Rýzmburku:

JUDr. Albert Prouza (22. 8. 1910 – 30. 10. 1987), č.p. 5

§ 7 a § 78 – pomoc k trestnému činu velezrady

14 roků odnětí svobody, vězněn 9 roků ve věznici Hradec Králové pracovním táboře Bytíz

Z rozsudku: „...bývalý advokát, který si zakoupil v r. 1947 statek 25 ha...s agentem přišel do styku 23. 12. ve večerních hodinách, kdy tento přišel k obviněnému a s pistolí v ruce ho žádal o oblek.²⁶⁴ „...při vyšetřování tvrdošijně zapíral a zapírá dosud, a jest důvodné podezření, že zatajil bezpečnostním orgánům trestnou činnost daleko většího

²⁶² M. PAVLŮ – V. VLČKOVÁ – K. VLČEK, *Litoboř...*, s. 8.

²⁶³ *Tamtéž, Litoboř...*, s. 7.

²⁶⁴ V. SZATHMÁRYOVÁ-VLČKOVÁ, *Horizonty...*, s. 178.

rozsahu. Stává zde podezření takové, že Prouza dal teroristovi popud k přepadení funkcionářů lidosprávy na Žernově a že se s teroristou sešel vícekrát²⁶⁵.

Jan Prouza (8. 8. 1899 – 1967)

2 a půl roku odnětí svobody

Ve vězení těžce onemocněl a pro nemoc byl propuštěn.

§ 165 – neoznámení trestného činu

Z rozsudku: „...hajný ve výslužbě, člověk zcela nepatrného politického rozhledu a všeobecných vědomostí (ve skutečnosti se za války účastnil odboje proti německým fašistům a ve své hájovně po tři měsíce, do května 1945, ukrýval sovětskou parašutistickou výzvědnou jednotku, pozn. autorky) ...obviněný si byl vědom, že člověk, který se mu představil jako parašutista, který odebíral zbraně funkcionářům lidosprávy, který při sobě nosí větší počet pistolí, který jezdí se zhasnutými světly u auta a který vůbec si počíná divným způsobem, je osobou, která na našem území provádí něco nekalého...přes všechny tyto podezřelé okolnosti však obviněný neoznámil bezpečnostním úřadům přítomnost takovéto osoby...“²⁶⁶

Ze Lhotek:

Marie Vítová (25. 6. 1911 – 25. 3. 1991), č.p. 11

§ 163 – nadržování trestnému činu

Odsouzena rozsudkem ze dne 16. 7. 1952 v Praze na 2 roky odnětí svobody, vězněna v letech 1952-1953 ve věznicích Vlčice u Trutnova, Hostinné, Tuněchody u Chrudimi Marie Vojtěchová byla dodatečně zatčena až 25. června 1952, neboť „po zatčení svého manžela (hostinského Josefa Víta, pozn. autorky) s jehož trestnou činností byla seznámena, místo aby jako řádný občan lid. dem. státu tuto hnusnou činnost spravedlivě odsoudila a své děti učila lepšímu životu, zanevřela na lid. dem. státní zřízení a v tomto směru také zaměřila výchovu svých dětí“²⁶⁷.

²⁶⁵ ABS MV, f. V/HK, sign.V-398 Rudolf a spol. I. část, Rudolf a spol. Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Rudolf a spol., č.j. 925, Trestní oznámení ze dne 10. 1. 1952, Krajské velitelství státní bezpečnosti v Hradci Králové.

²⁶⁶ M. PAVLŮ – V. VLČKOVÁ – K. VLČEK, *Litoboř...*, s. 7.

²⁶⁷ V. SZATHMÁRYOVÁ-VLČKOVÁ, *Horizonty...*, s. 172.

13. Založení JZD Litoboř

Nutno komunistickému režimu přiznat, že kýžený výsledek celé akce „Teror-Náchod“ se brzy dostavil. Ještě nebyli všichni obžalovaní za mřížemi, už se v Litoboři zakládalo jednotné zemědělské družstvo. Jeho přípravný výbor se totiž musel postarat o státu propadlý majetek odsouzených z první skupiny, aby se nestal součástí státních statků.²⁶⁸ Zdaleka ne všichni rolníci se do společného hospodaření hrnuli hned po prvním soudu, nicméně jisté tendence k utvoření družstva se objevily už dříve.

Konkrétně již 4. ledna 1952, došlo ke svolání schůze občanů, na kterou se dostavil také patronát obce Litoboř - Hospodářské výkupní družstvo z České Skalice, za účelem založení JZD. Zúčastnilo se jí na 25 litobořských zemědělců, avšak bez požadovaného výsledku. Podobná schůze se konala hned 8. února 1952,²⁶⁹ již za trochu příznivější situace, protože několik nepohodlných osob padlo za oběť monstrprocesu v „Beránku“. Navíc tentokrát na vše přijel osobně dohlédnout tajemník náchodského ONV František Jaro z Chlístova, dosazený do Litoboře okresem, aby se ujal vedení obecní agendy. Ve svém novém působišti setrval pouze do 10. září 1952, neboť na konci téhož měsíce zemřel.²⁷⁰ Počínal si však velmi čile a jeho úřadování přineslo své ovoce. Při zmíněné druhé schůzi totiž pár prvních zemědělců přihlášku do družstva skutečně podalo: předseda MNV Jindřich Řezníček čp. 15, Jaroslav Marek čp. 10 a 11, Josef Tylš čp. 6, Jaroslav Tylš čp. 25, mimochodem také zemědělci vedení jako odpůrci režimu a kolektivizace: Antonín Vondráček čp. 1, Karel Tylš čp. 9 a zdaleka největší tamní zemědělec Josef Dvořáček čp. 29, taktéž jeho jmenovec Josef Dvořáček čp. 51, který byl z vazby propuštěn bez následků a patrně si dobře uvědomoval, že měl na mále, Václav Pacák čp. 84, Adolf Hepnar čp. 55, Antonín Rýdl čp. 22, František Vik čp. 61, Josef Pich čp. 88, z osady Křižanov jen nájemce Hýl v čp. 18 a z Mečova nikdo.

Stále však nebylo vyhráno, pouhých 14 členů na založení JZD zdaleka nestačilo. Proto se 28. února rozeběhla další přesvědčovací kampaň, při níž tajemník Jaro obcházel jednotlivá stavení a hospodářům přihlášku vnucoval osobně.

Agitace se zvláště zaměřila také na osady Křižanov a Mečov, ale ani navzdory schůzi, uspořádané dne 3. března speciálně pro tamní rolníky, se do družstva nikdo nepřihlásil. Teprve 22. dubna trvajícím nátlaku podlehl několik prvních

²⁶⁸ M. PAVLŮ – V. VLČKOVÁ – K. VLČEK, *Litoboř...*, s. 3.

²⁶⁹ *Kronika...*, s. 176-177.

²⁷⁰ *Tamtéž*, s. 181.

křížanovských zemědělců: František Tuček čp. 11, Josef Mertlík čp. 17 a jeho jmenovec Josef Mertlík čp. 9, pan Jaroslav Vojtěch čp. 31 a opět zmiňovaný nadšenec Hýl, který přihlášku podepsal také v Litoboři. Během následujícího týdne se k nim přidalo ještě dalších 8 rolníků a tímto mohlo být družstvo založeno. JZD Křížanov a Mečov jako družstvo II. typu bylo ustaveno dne 22. dubna 1952. Do čela si zvolilo křížanovského malozemědělce Jaroslava Vojtěcha z čp. 31.²⁷¹

Samotná Litoboř byla v tomto směru trochu napřed. Již 3. března 1952 se v hostinci u Jiroušků uskutečnila ustavující schůze pětičlenného přípravného výboru jednotného zemědělského družstva v čele s Josefem Nývlttem čp. 30, který Okresní družstevní rada v Náchodě schválila 7. března. Přípravný výbor postupně získal převážnou část drobných a středních rolníků v celkovém počtu 29 členů.²⁷² Ustavující valná hromada JZD Litoboř se konala 20. února 1952,²⁷³ kde jinde, než v hostinci u Jiroušků. Nové družstvo si jednohlasně zvolilo pětičlenné představenstvo, přičemž předsedou se stal 6 hektarový rolník Josef Nývlt, a místopředsedou Antonín Rýdl čp. 22 s výměrou 9,8 ha. Dalšími členy byli zemědělec Jaroslav Tylš čp. 25, Josef Dvořáček čp. 69 a Jaroslav Marek čp. 11, prakticky jediný větší rolník ze jmenovaných obhospodařující 14,6 ha půdy. Rovněž v čele tříčlenné dozorčí rady stanul malozemědělce, 5 hektarový rolník, Adolf Hepnar čp. 55. Místopředseda Karel Tylš čp. 9 byl vlastníkem 12,06 ha. Třetím členem se stal Jindřich Řezníček čp. 15 s pouhými 3 ha. Následně byl schválen provozní řád III. typu. Do konce roku 1952 se počet členů rozrostl na 47.²⁷⁴

Představenstvo se ihned usneslo na postavení zcela nového kravína v místě poblíž Řezníčkovy stodoly, v níž krátce před tím došlo k likvidaci agenta Stejskala. Z jara 1953 se začaly kopat základy, ale pro nedostatek dělníků stavba pokračovala velmi těžce, takže sami zedníci museli chodit lámat kámen do lomu. Zároveň vypomáhali při stavbě dvou drůbežár, jedné u čp. 19, druhé u čp. 40. Dobytek členů JZD byl prozatím sveden do několika větších soukromých chlévů, převážně u stavení odsouzených,²⁷⁵ kde o něj pečovaly jejich manželky, jimž toto opatření pomohlo překlenout nelehkou finanční situaci. Na těžké období, kdy byl pan Horák vězněn,

²⁷¹ *Kronika...*, s. 177-182.

²⁷² *Tamtéž*, s. 178.

²⁷³ MOJŽÍŠ, *Ustavující valná hromada JZD Litoboř*, NBOVNN 10, 26. 4. 1952.

²⁷⁴ *Kronika...*, s. 179-180.

²⁷⁵ *Tamtéž*, s. 187-188.

vzpomíná také jeho dcera: „*Aby nás maminka uživila, nechala si dát do chléva asi 12 krav. Dřív jsme jich mívali jen 5. Obstaráním dobytka si vydělala jednu jednotku denně, což bylo asi 5 korun. Byla to jen samá práce. Na nic jiného nezbyval čas. Vždycky než jsem ráno odešla do školy, měla jsem na starost čištění chléva. Když byl potom dobytek sveden do společného kravína, chodila maminka pracovat na polní práce*“.²⁷⁶ Stalo se tak až 13. prosince 1954.²⁷⁷

13.1 Těžké družstevní začátky

Začátky nového JZD Litoboř nebyly jednoduché. Co naplat, že zde existovalo družstvo, když nebylo nikoho, kdo by v něm pracoval. Uvězněním velkého množství zemědělců vesnice přišla o značnou část mužských pracovních sil. Jejich povinnosti nyní musely zastat především ženy.

Rovněž extrémně mokrý a mrazivý podzim roku 1952 nepřál velkým počátečním úspěchům. Brambory a řepa se musely dobývat ve sněhu a blátě po dobu pěti týdnů až do 25. listopadu za pomoci brigád, na nichž se postupně vystřídal přes 600 osob z Náchoda a Červeného Kostelce. Místních pracovalo pouze něco přes 20 lidí, rozdělených do dvou skupin, přičemž „*kulhaly obě, obzvláště dolejší, která čítala jen 6 osob, takže se ani potahy nevyužily*“. Špatná organizace zemědělských prací situaci znesnadňovala a její následky se projevily i v dalším roce. Na neobvyklý průběh podzimní sklizně poukazuje také kronikář: „*Co toto píši, jsem 81 roků stár, nepamatuji takový podzim. Toto mizerné deštivé počasí napáchalo mnoho škody. V srpnu, když bylo pěkně, nařízeno hned pole mlátit a ihned celý kontingent obilí odvádět, lidu málo, takže se i žně mlácením protáhly více než-li o týden. Jiná léta podtrhovaly se strniště a sely směsky pro podzimní zelené krmení... Od výkupního obilního družstva zde stále byli a mlácení popoháněli, takže na strnišťata nedošlo a mnoho jich nezoraných*.“ Už v červenci totiž tamní JZD vydalo vyhlášku, že po skončení žní nesmí nikdo s půdou libovolně disponovat, neboť orat a osívat se bude družstevně, na což důrazně upozorňovalo především dosud soukromé zemědělce, kterým za neuposlechnutí hrozila pokuta 100 000 korun, nebo tříměsíční vězení.²⁷⁸ „*Tím neopovážil se nikdo orat a pole zůstaly nezorány. Kdyby nebylo těchto vyhlášek, bylo by se mnoho strnišťat zoralo a*

²⁷⁶ Z výpovědi paní Zdenky Pacákové ze dne 15. 5. 2016.

²⁷⁷ *Kronika...*, s. 196.

²⁷⁸ *Tamtéž*, s. 172.

zasely směsky rozličný pro podzimní krmení, neb se vidělo, že sena na zimu bude málo“;²⁷⁹ kritizuje postupy nového družstva kronikář a neubrání se ani povzdechu nad počínáním výkupního hospodářského družstva v České Skalici. Za účelem předčasného splnění sklizně, jako se to ostatně stávalo již v minulých letech, museli rolníci v rámci kontingentu odvést i obilí určené na setí ozimu, na místo něhož zmíněné výkupní družstvo přislíbilo dodat obilí šlechtěné, což mu trvalo bezmála tři týdny, takže „JZD mělo pole připraveno, jen zasít nemělo čím... Selo se potom koncem října a začátkem listopadu. Mám za to, že to bude mít vliv na sklizeň v roce 1953, tak pozdní setí. Neb již staří hospodáři měli prŕpovídku a pravdivou: „Urbanu oves, Havlovo žito, nerychtuj sedláče stodolu proto. Anebo: raní setí málo zmylí, pozdní ale často“, uzavírá svou kritiku kronikář a dodává, že odvodem seřového obilí si náchodský okres zřejmě vypomohl ke splnění jeho výkupu na 100% již před koncem srpna, „ač pohorský obce měly žita ještě na poli“.²⁸⁰

Po vítězství „Žatvy míru“ v roce 1950 se tento způsob sklizně stal na Náchodsku zřejmě zaběhnutou praxí. Proto se nemůžeme divit odporu litobořských rolníků k centrálně řízenému zemědělství, v němž šlo v první řadě o momentální překonání plánu na úkor dlouhodobých hospodářských úspěchů. Zkušení soukromí sedláci totiž dobře věděli, že větru a dešti se poručit nedá, a s tímto poznatkem po celé generace kalkulovali. Nová zemědělská politika šla přímo proti jejich „selskému rozumu“.

Kronikářova předpověď se vyplnila. Náchodský okres sice opět předběhl všechny ostatní v královéhradeckém kraji v podzimní sklizni, ale v roce 1953 skutečně zaznamenal daleko slabší úrodu ozimu a píce pro dobytek, obzvláště v Litoboři, „což zavinił nejvíce ONV v Náchodě“. Sám kronikář si nepamatoval „... tak špatnou úrodu ozimu, ani před 70 roky, kdy se pozemky primitivně obdělávaly i tak zvaným hákem a primitivními branami i slabým potahem...“.²⁸¹ Již z jara bylo evidentní, že kontingent obilí, předepsaný na rok 1953, se splnit nepodaří.

Na základě podrobného líčení obtíží provázejících počátky společného hospodaření v Litoboři si můžeme udělat představu o náladě a pracovním nasazení, které v novém JZD asi panovaly. Přihlédneme-li k tomu, za jakých okolností družstvo vzniklo, lze předpokládat, že ani napjatá atmosféra v obci nemohla přispívat k jeho

²⁷⁹ *Kronika...*, s. 173.

²⁸⁰ *Tamtéž*, s. 174.

²⁸¹ *Tamtéž*, s. 186.

zdárnému rozvoji, stejně jako špatné finanční ohodnocení družstevní práce. Její normování na stejné jednotky, které platily v krajských řepářských oblastech, vyneslo v oblasti pohorské, kam Litoboř spadala, pouze několik haléřů na hodinu. Nedobrá organizace navíc snižovala počet pracovních příležitostí. Všechno obilí sklízel traktor opatřený samovazem z STS na Hoříčkách, jež zajišťovala i jeho vymlacování. Mlátičku obsluhovala pouze jedna skupina, namísto toho, aby se vytvořily dvě směny, což by uspíšilo podzimní práce a umožnilo včasné zasetí ozimu, které v Litoboři představovalo neustálý problém. „*To způsobilo i dosti mrzutostí mezi družstevnicemi, neb neměly práci a byly doma*“. Na ženy při tom zbývala fyzicky nejnáročnější manuální práce. Celodenní nakládání hnoje na vůz apod. bylo jejich denním chlebem. Muži, kteří v obci ještě zbyli – předáci JZD, práci pouze organizovali, nebo obsluhovali zemědělskou techniku.²⁸²

Všechny výše popsané příčiny podle kronikáře „*znechutí práci a ruší pracovní morálku, obzvláště, když je vidět, jak rodiny, kde chodí někdo do továrny, si lépe stojí, nežli zemědělský dělnictvo. Zde schází nejméně 6 mužských sil, aby se práci hnulo, by práce nutná se obsadila. Dokud toho nebude, bude JZD špatně prosperovat, přímo, ať se přičiňuje, jak chce, stále kulhat a živořit, což veselou náladu nedělá*“.²⁸³

Litobořské represe sice podpořily vznik jednotného zemědělského družstva, ale paradoxně také přímo znemožnily jeho budoucí fungování. V tom si nelze nevšimnout jisté podobnosti s přístupem, jaký ONV v Náchodě uplatňoval i při svých bleskových výkupech obilí.

Navzdory četným obtížím se JZD v Litoboři udrželo až do roku 1960, kdy splynulo s družstvem na Hoříčkách. Našli se ovšem i tací hospodáři, kteří do něho přes veškerý nátlak nikdy nevstoupili, nebo své členství v něm záhy přehodnotili a opustili jej, jako to v roce 1954 udělal pan Laštůvka²⁸⁴, zmiňovaný již dříve v souvislosti s pilousovou aférou. Takoví rolníci podle tradičního postupu obdrželi pozemky na okraji katastru ve velké vzdálenosti od svého bydliště, zatímco jejich vlastní půda byla včleněna do polí obdělávaných JZD. Tím jim byla práce na pozemku dostatečně ztížena,

²⁸² Z výpovědi paní Zdenky Pacákové ze dne 15. 5. 2016.

²⁸³ *Kronika...*, s. 193.

²⁸⁴ Statní okresní archiv Náchod, fond ONV N, inventární číslo 1295, karton 260, žádost Jednotného zemědělského družstva v Litoboři o vydělení Josefa Laštůvky z JZD ze dne 1. 10. 1954.

neboť doba, než na pole vůbec dojeli a přemístili tam vše potřebné, je připravila o spoustu času. Týkalo se to rolníků Dvořáčka čp. 21 a Macháčka čp. 65.

Naproti tomu JZD v osadě Křižanov se rozpadlo hned v roce 1954, potom co z něho pro údajné neshody vystoupili všichni drobní rolníci a začali opět soukromě hospodařit.

V tomto směru můžeme osud Litoboře s mírnou nadsázkou opravdu přirovnat k vyhlazení Lidic. Ovšem neumírali zde ani tak lidé, jako spíš vztahy. Všechny obce v 50. letech utrpěly tvrdý zásah komunistické moci do jejich fungování a života obyvatel. Ale ne všechny postihlo vězení jejich občanů pomalu v každém druhém stavení a v jeden moment. A ne do všech obcí se tito rolníci po svém propuštění z vězení opět vrátili. Jejich příbuzné navíc nepostihlo vysídlení, jako se to dělo v rámci „Akce Kulak“, ale tito zůstali všichni v místě svého bydliště. V těsném sousedství tu žily rodiny, jimž represe zničily život a rodiny, kterých se nedotkly, ačkoli o působení agenta v obci věděli všichni bez rozdílu. Měli se vzájemně na očích, a proto jejich vzpomínky na prosinec 1951 zůstávaly stále živé a bránily jakémukoli ozdravnému procesu tamních vztahů. To už nebyla Litoboř, o které mi paní Pacáková vyprávěla jako o vesnici, kde lidé drželi při sobě jako nikde jinde a vzájemně si ze sebe robili šprýmy, které by byly v jiných obcích za hranicí únosnosti. Litoboř, vesnice sevřená příkrými stráněmi stranou všeho dění moderního světa, kde se lidé velmi dobře znali. Nebo aspoň mysleli, že se znají. Až v 50. letech někteří shledali, jak se mýlili. *„Závist, opatrnost, ba i nenávisť vytvořily dělicí čáru mezi místními. Sami to dopustili. I když je v Litoboři venkovsky čistý vzduch, špatně se tu dýchá, dobrá paměť a obnažené charaktery strhávají do páchnoucího bahna minulosti“*.²⁸⁵ Stranili se sobě a na druhou stranu rodinám odsouzených rolníků mohlo být vzájemné sdílení podobných osudů útěchou, nebyly sami. Společenskému životu však toho rozdělení na kulaky a ty ostatní, co „vyvázli“, nemohlo prospět. Už se nikdy neobnovil. Živá divadelní činnost nadobro ustala, jako činnost ostatních spolků. Na podobné věci ostatně ani nezbýval čas. Manželky odsouzených tvrdě dřely v novém JZD za velmi malé mzdy a jejich děti musely na místo her pomáhat v hospodářství, aby zastaly práci svých otců. *„Zdá se, že vesnice, kde jsem prožila dětství i část mládí, zanedlouho vymizí z mapy. Takový je skutečný záměr komunistické vrchnosti. Dosti lidí odešlo jinam za prací a taky proto, že*

²⁸⁵ Milena TOMEŠOVÁ, *Matky...*, s. 246.

tu platí zákaz stavět nové domy. Ještě po válce tady byly tři obchody a tři hostince. Do jednoho z nich jsme chodili tančit na nezapomenutelné bály, účastnilo se jich třeba až na osmdesát párů! Pravidelně je pořádali hasiči a Sokolové, těšili jsme se a všechno chystali i několik týdnů... Ted' ve vsi není ani kde nakoupit“;²⁸⁶ líčí tento úpadek Milena Tomešová na základě vzpomínek, které jí svěřila vězněná Jaroslava Hanušová z Litobře.

Následkem pokračujícího vylidnění se do prázdných chalup v 60. letech začalo stěhovat velké množství rekreatantů, kteří tam trávili své dovolené a o dramatických událostech, k nimž v obci během 50. let došlo, neměli příliš ponětí a nutno podotknout, že ani dnes tomu není jinak. Nikdo ze starousedlíků se totiž po roce 1989 nechtěl k danému tématu vyjadřovat. Ledy ani po revoluci nepovolily. V lidech zůstávaly obavy, už ne pochopitelně z represí, ale spíše z možných konfliktů se sousedy. Přesvědčivým důkazem je toho série novinových článků zabývajících se problematikou represí v Litoboři, jež vycházely především v 90. letech.²⁸⁷ Snaha redaktorů napravit prostřednictvím rozhovorů s pamětníky oněch událostí staré křivdy v nich naráží na jejich naprostý nezájem o daném tématu hovořit.

Veškeré snahy o udržení povědomí o litobořských událostech samotnou obcí vyvrcholily v roce 2008 odhalením památníku obětem totalitního komunistického režimu, nesoucího nápis: „*Skláníme se v úctě před statečností a utrpením našich spoluobčanů, nevinných obětí totalitního komunistického režimu v 50. letech 20. století*“.

13.2 Návrat propuštěných vězňů do Litoboře

Všichni odsouzení litobořští zemědělci se na svobodu dostali ještě před uplynutím délky původně vyměřeného trestu, z něhož si museli odsedět alespoň polovinu, což byla podmínka pro jejich propuštění na základě amnestií vyhlášených v 60. letech. Předčasný návrat z vězení však nikterak nevrhal na jejich osobu lepší

²⁸⁶ Milena TOMEŠOVÁ, *Matky...*, s. 246.

²⁸⁷ například: Stanislav ŠRŮTEK, *Případ desítek zmařených životů [1. díl]*, *Náš čas* 31, 1991, s. 3.
TÝŽ, *Případ desítek zmařených životů [2. díl]*, *Náš čas* 31, 1991, s. 3.
Irena JIRKŮ, *Znásilněná vesnice*, *Magazín DNES+TV*, 12.9.1996, s. 12 – 14.

světlo před zraky socialistické společnosti. Ve vězení museli podepsat čestné prohlášení, že o pobytu v něm nebudou s nikým hovořit a tak po návratu do místa svého bydliště neměli sebemenší možnost se obhájit. V očích svých sousedů nadále zůstávali kriminálníky, a jak vyplývá ze vzpomínek pamětníku, i sami před sebou: „*Zdalo se mi, že ztratili svoji hrdost a mezi lidmi si připadali, že jsou i méněcennými. Tak znám několik případů, že se po návratu domů dali do pití alkoholu*“.²⁸⁸ Většina z nich navíc přišla o mnoho svých přátel a tyto vztahy se už obnovit nepodařilo. Z věznic se díky špatným podmínkám vrátili s podlomeným zdravím, což spolu s duševními útrapami, jimiž museli projít, u většiny z nich zapříčinilo i poměrně brzkou smrt.²⁸⁹ Rovněž paní Horáková vzpomíná, že „*po návratu domů byli nervózní a tou brutalitou vedoucích hrubší povahy. Někteří cítili v sobě i zhoubnou nemoc a nakonec skončili i předčasnou smrtí*“.²⁹⁰ Její manžel, Jaroslav Horák, byl na základě vyhlášené amnestie propuštěn už roku 1953. Po návratu domů nechtěl nahlas o ničem mluvit, protože měl neustálé obavy z přítomnosti odposlouchávacích zařízení. Jak mi sdělila jeho dcera: „*když si chtěli s maminkou něco důležitého říct, vždycky odešli k lesu*“.²⁹¹

²⁸⁸ Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

²⁸⁹ Z výpovědi paní Zdenky Pacákové ze dne 15. 5. 2016.

²⁹⁰ Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

²⁹¹ Z výpovědi paní Zdenky Pacákové ze dne 15. 5. 2016.

Závěr

Autorka předkládané bakalářské práce Represe venkova v 50. letech 20. století a její vliv na život v obci Litoboř, zabývající se osudem obce Litoboř a jejích obyvatel během represí venkova probíhajících v 50. letech 20. století v Československu a po nich, si vytyčila cíl zachytit změny mezilidských vztahů, společenského a kulturního života v Litoboři, k nimž pod vlivem těchto událostí došlo.

Aby toho dosáhla, rozhodla se, za využití všech dostupných pramenů a archívních materiálů, nejen rekonstruovat a popsat průběh událostí před, během a po soudním procesu, ale především pátrat po jejich stopách ve vzpomínkách konkrétních lidí, jejichž osudy a osudy jejich rodin, byly poznamenány na několik dalších desítek let. To vyžadovalo vyhledat a kontaktovat dosud žijící pamětníky událostí v Litoboři, které se staly na začátku 50. let 20. století, a především získat jejich důvěru a ochotu podělit se o hluboce uložené bolavé vzpomínky. V několika případech se jí to podařilo, a proto mohla ve své práci použít přímé citace z osobních dobových zápisků, vzpomínek a rozhovorů, což přispělo k tomu, aby se tato bakalářská práce stala nejen dalším zdrojem informací o akci „Teror Náchod“, ale především lidským líčením příběhu v celé jeho šíři. Na jeho příkladu tato práce nabízí současníkům možnost vhledu do politické praxe padesátých let, kdy podobné vykonstruované politické procesy, vedené vládnoucí komunistickou garniturou proti soukromě podnikajícím zemědělcům, zasáhly do života mnoha lidí a rodin na více místech naší země.

„Náchodské Babice“ svým dopadem a vlivem na život lidí nejen v Litoboři, ale v celém náchodském okrese, jistě mohou být vnímány jako historická analogie tzv. babického případu. Tragické následky celé akce v Litoboři nebyly o nic menší než v Babicích. Nesrovnatelně menší ale ve své době byla míra medializace a dostupných informací o tom, co se vlastně tehdy stalo. A tento stav, i přes některé snahy historické křivdy po roce 1989 napravit, trvá dodnes. Na Náchodsku i v Litoboři samotné dnes žijí lidé, kteří v naprosté většině nemají o politickém monstrprocesu, vedeném v roce 1952 s nevinými lidmi, soukromě hospodařícími zemědělci, vůbec žádné povědomí.

Tato bakalářská práce může být pro zájemce zdrojem dalších faktických informací, nastíněním atmosféry na Náchodsku v počátku 50. let, v jejímž rámci se příběh odehrál, ale především je může vést k pochopení životní situace, v níž se ze dne na den ocitli neviní lidé a celé jejich rodiny, vtažení do politické hry, v níž neměli

šanci na vítězství. Bez zajímavosti není ani další skutečnost, opět zřetelně vystupující na pozadí této historické události, a sice – jak snadné je z pozice zneužití moci manipulovat a fanatizovat dav.

Bylo by zajímavé pokračovat a dále sledovat osudy členů jednotlivých rodin odsouzených a jejich potomků až do současnosti. Pokud jde o samotný proces, věnovat se detailněji souvislosti případu s odsouzením Karla Podolského z České Skalice a jeho syna, na něž bývá často zapomínáno. Také zařazení celého případu do širšího kontextu podobných monstrprocesů v dané době v Československu by mohlo být námětem na další práci.

Autorka by především ráda nabídla lidem, žijícím v Litoboři dnes, možnost seznámit se s osudy těch, kteří tam žili před nimi, v době zase ne tak příliš minulé. Z toho důvodu se rozhodla poskytnout tuto bakalářskou práci Obecnímu úřadu v Litoboři, aby ji, v případě zájmu, mohl zveřejnit na svých internetových stránkách.

Prameny a literatura

Odborná literatura

DOLEŽAL, Jan – KMONÍČEK, Josef – PEKÁREK, Jiří, *Když mizely meze: kapitoly z kolektivizace východočeského zemědělství v letech 1949-1960*, Hradec Králové 1987.

JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha 2007.

JECH, Karel, *Soumrak selského stavu 1945-1960*, Praha 2001.

LONSKÁ, Veronika – POUR, Zdeněk – TICHÝ, Jan, „*Teror Náchod*“ – Litoboř 1951/1952: *Jak kolektivizace ovlivnila osud vesnice jejích obyvatel*, Hradec Králové 2011.

MENCL, Vojtěch, *Křižovatky 20. století: světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*, Praha 1990.

Protokol 8. řádného sjezdu KSC ve dnech 28. - 31. března 1946: Sněm budovatelů. Praha 1946.

RŮŽIČKA, Miloslav, *Vyhnanci: akce "kulak" : zločin proti lidskosti!*, Praha 2008.

SLÁNSKÝ, Rudolf, *Naučit Jednotná zemědělská družstva dobře hospodařit: Referát soudruha Rudolfa Slánského na zasedání Ústředního výboru KSC dne 22. února 1951*, Praha 1951.

SVĚTLÍK, Pavel, *Rodina sedláka Víta v represích režimu jedné strany*, Praha 2009.

SZATHMÁRYOVÁ-VLČKOVÁ, Věra, *Horizonty (ne)svobody: političtí vězni okresu Náchod v letech 1948-1989*, Náchod 2000.

Články v periodikách a sbornících

JAKLOVÁ, Marie – VLČEK, Karel, *Z historie obce Litoboř a Sboru dobrovolných hasičů v Litoboři*, Litoboř 1997.

HYLENA, František, *Není mezi – není sporů*, Nová brázda: vesnické noviny pro okres Náchod 2, 12. 9. 1950.

Jak plní naše obce vlasteneckou povinnost, Nová brázda: vesnické noviny pro okres Náchod 2, 12. 9. 1950.

MOJŽÍŠ, *Ustavující valná hromada JZD Litoboř*, Nová Brázda: okresní vesnické noviny Náchodska 10, 26. 4. 1952.

Na polích JZD Hoříčky mizí mez – mizí dřina a začíná radostná práce, Nová brázda: vesnické noviny pro okres Náchod 1, 1. 9. 1950.

Na polích JZD Hoříčky mizí mez – mizí dřina a začíná radostná práce, Nová brázda: vesnické noviny pro okres Náchod 1, 1. 9. 1950.

Náchodsko od minulosti k dnešku: vlastivědný sborník muzeí náchodského okresu.

Náchodský okres vítězem „Žatvy míru 1950“, Nová brázda: vesnické noviny pro okres Náchod 9–10, 9. 11. 1950.

Spravedlivý rozsudek nad teroristy v Náchodě, Pochodeň 39, 1952.

To nebyli lidé, ale zločinci... Já nemám žádný rozsudek. Náš čas 22, 29. 5. 1991.

V naší jednotce..., Nová brázda: vesnické noviny pro okres Náchod 1-2, roč. 3, 23. 1. 1952.

Zemědělec Laštovička z Litoboře neohrozí už výživu pracujících, Nová brázda: vesnické noviny pro okres Náchod 2, 1. 9. 1950.

PAVLŮ, Miroslav – VLČKOVÁ, Věra – VLČEK, Karel, *Litboř 16. srpna 2008*, Litboř 2008.

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek MV, fond H, signatura: H-243, Skupinový věcný svazek Akce „Teror-Náchod“, číslo jednací 428.

Archiv bezpečnostních složek MV, fond. KS SNB – Správa Státní bezpečnosti Hradec Králové, sign. H-243, Akce „Teror-Náchod“.

Archiv bezpečnostních složek MV, fond. V/HK, signatura V-398 Rudolf a spol. I. část.

Archiv bezpečnostních složek MV, fond. V/HK, signatura V-398 Rudolf a spol. II. část.

Archiv bezpečnostních složek MV, fond. V/MV, signatura. V-6590 MV, Stejskal Miloslav a spol.

Archiv ministerstva vnitra, fond Krajská správa SNB Hradec Králové – vnitřní odbor, inventární číslo 36, signatura M 1-1 Pokusy vražd na funkcionářích v okrese Náchod – šetření.

Archiv ministerstva vnitra, fond Krajská správa SNB Hradec Králové – vnitřní odbor, inventární číslo 36, signatura M 1-1 Pokusy vražd na funkcionářích v okrese Náchod – šetření.

Archiv ministerstva vnitra, fond Okresní správa SNB Náchod – odd. vyšetřování, inventární číslo 9, signatura: M 6-3 Přepadení funkcionářů v Mezilečí, 1951.

Kronika obce Litboř.

Statní okresní archiv Náchod, fond ONV N, inventární číslo 1295, karton 260.

Internetové zdroje

Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2015, dostupné online (<https://www.czso.cz/documents/10180/20556287/1300721503.pdf/33e4d70e-e75f-4596-930c-63406c9068d0?version=1.1>), dostupné online [citováno k 14. 6. 2016].

Program československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků, přijatý 5. Dubna 1945 v Košicích, kap. XI., dostupné online (http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlpr.htm), [citováno k 12. 6. 2016].

Trestní zákon správní, dostupné online

(<https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=88&r=1950>), [citováno k 14. 6. 2016].

Trestní zákon, dostupné online (<https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=86&r=1950>), [citováno k 14. 6. 2016].

Zákon na ochranu lidově demokratické republiky, dostupné online (<https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=231&r=1948>), [citováno k 14. 6. 2016].

Zákon o některých technicko-hospodářských úpravách pozemků (scelovací zákon), dostupné online (<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=47&r=1948>), [citováno k 14. 6. 2016].

Zákon o stíhání černého obchodu a podobných pletich, dostupné online (<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=15&r=1947>), [citováno k 14. 6. 2016].

Zákon ze dne 1. dubna 1947, č.55 Sb., o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu, dostupné online (<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=55&r=1947>), [citováno k 14. 6. 2016].

Orální prameny

Ze vzpomínek sepsaných paní Zdenkou Horákovou, soukromý archiv paní Zdenky Pacákové.

Z výpovědi paní Zdenky Pacákové ze dne 15. 5. 2016.

Z výpovědi pana Jaroslava Pacáka ze dne 3. 6. 2016.

Z výpovědi pana Luboše Jirky ze Žernova ze dne 17. 9. 2014.

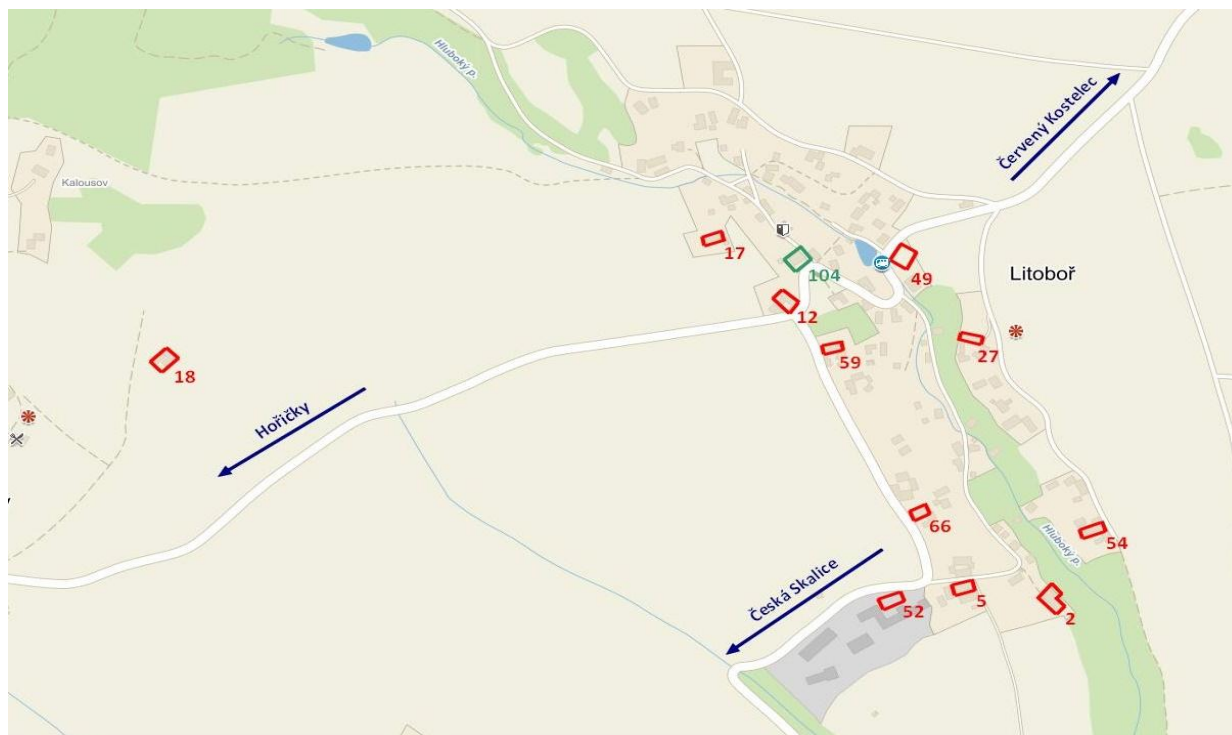
Beletrie

TOMEŠOVÁ, Milena, *Matky, upracovaní andělé*, Praha 2009.

Příloha

Obrázek 1: Mapa obce Litoboř s č.p. odsouzených.....	121
Obrázek 2: dobový novinový článek reagující na monstrproces v náchodském „Beránku“.....	122

Obrazová příloha

Obrázek 1: Mapa obce Litoboř s č.p. odsouzených: č.p. 18 Jaroslav Lazar, č.p.17 Josef Brejtr, č.p. 12 Josef Svatoň, č.p. 2 Karel Vondráček, č.p. 5 Jaroslava Hanušová, č.p. 27 Emanuel Konvalinka, č.p.49 Miloslav Borůvka, č.p. 54 Jaroslav Horák, č.p. 66 Josef Hůlek, č.p. 52 Josef Řezníček, č.p. 54 Jaroslav Horák, č.p. 104 hostinec u Jiroušků.²⁹²

²⁹² obrázek Judita Kožíšková.

Spravedlivý rozsudek nad teroristy v Náchodě

Západní imperialisté, vedeni strachem z denně rostoucího tábora míru na celém světě, snaží se všemi způsoby brzdít budovatelské úspěchy pracujícího lidu v zemích lidové demokracie. Nešťití se nejhorských zločinů, vysílají placené agenty, špióny a zrádce, kteří za „kněvavý zold“ jsou ochotni vraždit pokojné občany, zadržovat funkcionáře a tak ohrožovat pokojné budování v těchto zemích — v myšléně představě, že tímto oddálí svůj nevyhnutelný pád a zánik.

Toho je dokladem proces před státním senátem, který se konal ve dnech 26. a 27. ledna v Náchodě. Státní prokurátorka Ludmila Matušinská tvrdě odhalovala pravou tvář zavilých nepřátel republiky, kteří se propůjčili jako spolupracovníci agenta S., provádějícího v nedávné době na náhoděckém okrese teroristickou činnost. Tento agent, vyslaný k nám západními imperialisty, přešel státní hranice v minulém roce ze záp. Německa, aby u nás prováděl teroristickou činnost, zastráňoval pokojné občany a především funkcionáře lidové správy a JZD. K této své bídné činnosti si našel pomahače.

Jeden z hlavních obžalovaných, který cílnou agentu první poskytl pomoc a přístřeší, byl Karel Rudolf z Litoboře. On to byl, který agentovi ukazoval obydlí funkcionářů, ačkoli dobře věděl s jakými úmysly agent S. k nám přišel. Byl to Rudolf, který plně schvaloval teroristickou činnost cizího agenta a pomáhal mu vyhledávat „oddané“ spolupracovníky. Byl to on, který vedl agenta na předsedu MNV v Mezilečích soudr. Jaroslava Jiráňka, souhlasil s jeho odzbrojením. On žádal obžalovaného Svatoňe, aby byl agentovi všestranně nápomocen. Cynicky vypovídal, jak jej agent seznamoval se svými teroristickými plány, jak se mu svěřoval, že to vše dělá na příkaz Hlasu Svobodné Evropy. Se vším souhlasil, neboť jeho zástí a nenávisť k dělnické třídě a zoufalá touha po „obnovení kapitalistického panství v naší republice neznala mezí.“ Na otázku předsedy státního senátu co říkal teroristické činnosti agenta a jeho zločinným plánům, cynicky odpovídal: „No - líbilo se mi to!“ Ano, taková je pravá tvář tohoto odpuřce a zapřisáhlého nepřítelů našeho pracujícího lidu a republiky. Jemu se líbilo, že agent vyslaný americkými imperialisty ohrožoval na životech pokojné občany náhoděckého okresu. Proto jej Rudolf do Zernova zjišťovat ohlásil, aby agentovi ukázal, že toto mu půjčí motocykl, aby tento mohl snáze provádět svoje teroristické akce.

Tento zrádce se však ukázal hnusným zbabělcem, když vypovídal svědek soudruh Ant. Rydl, předseda JZD v Zernově, ke kterému agenta právě on - Rudolf zavedl. Zbaběle se díval do země a funkcionářů obžalovaných, když soudní síň zněla pevně, rozhodně a hrdě slova soudruha Rydla, jaká to propast. Na jedné straně pomocník vraha a na druhé straně rozhodný funkcionář JZD, kterého nezastřihly ani vyhrůžky zastřelením z úst najatého vraha. Soudruh Rydl přesto vypovídal o vpadu diversanta do jejich příbytku. Hrdě zněla jeho slova na vyhrůžky zastřelením: „Tak si střílel, když chceš, když máš právo. Nikomu jsem nic špatného neudělal. Nikomu jsem neublížil. Když chceš, tak střílel.“ Ano, tak jednal funkcionář, hledící smrti vstříc. Nic jej ne-

zastřihlo, ani ústí hlavní dvou nařazených pistolí. Byl si vědom toho, že síla a pravda je na naší straně a že žádné teroristické akce organizované západními imperialisty nemohou našemu pracujícímu lidu zabránit v nastoupené cestě k socialismu.

Také druhý hlavní vinník, Josef Rezníček z Litoboře se ukázal zbabělcem. I on se stal pomocníkem agenta a tím i západních imperialistů pro svoji nesmířitelnou nenávisť k dělnické třídě a k lidové demokratické republice. I on se seznámil s agentem S. „nevinným“ způsobem. Stačilo mu pouhé prohlášení agenta, že je známý-neznámý, partyzán, aby mu plně důvěřoval. Obžalovaný Rezníček velmi dobře rozuměl slovu partyzán, které však dle slovníku lidí jeho druhu znamená agent cizí moci, špión, zrádce, provokátor. A to mu úplně stačilo. Proto jej přijal s otevřenou náručí, proto mu všemožně pomáhal — a proto také zasedl po právu na lavici obžalovaných. On, který nikdy nikomu nic nedal, najednou daruje teroristovi posledních 5 litrů benzínu, aby tento mohl jet vraždit. Směšně prohlašoval, že „když jsem měl, tak jsem dal“. Neříká však, že dležité je komu dal, zdali dělníkovi ze závodu — nebo vrahovi zvláštěmu k nám imperialisty.

Obžalovaný Josef Rezníček, kterého agent S. podrobně seznámil se svými teroristickými plány, plně s touto jeho činností souhlasil, plně jej podporoval. Jeho bezmezná nenávisť k naší republice a pracujícímu lidu vedla jej k tomu, že nepřímou vybil zahraničního agenta, aby provedl teroristickou akci proti soudruhu Hodovalovi, referentu pro vnitřní obchod na ONV v Náchodě. Byl to on, který zahraničnímu agentu spravoval motocykl, byl to on, jenž agenta přesvědčoval o výhodách používat pro jeho teroristickou činnost auto. Proto jej seznámil s dalším nepřitelem našeho lidu, bývalým živnostníkem, autodopravcem Jaroslavem Lazarem, rovněž z Litoboře.

Oba společně vozili pak zahraničního agenta po obcích náhoděckého okresu. Obžalovaný Josef Rezníček, aby nebyl podezřelý, vozil s sebou bandasku od mléka, jako „alibi“. Jemu také dal agent S. pistolí, kterou mu měl krýt záda v případě, že bude pronásledován. Přes všechno jeho zapírání potvrdil tuto skutečnost i obžalovaný Lazar když prohlásil, že Rezníček měl přímo za úkol střílet po každém, kdo by se pokusil agenta pronásledovat. Také Lazar, bývalý živnostník, projevil se jako zapřisáhlý nepřítel republiky a celé dělnické třídy. Usiloval o návrat kapitalistického zřízení a přál si změnu stávajících poměrů. Také jeho agent snadno získal k tomu, aby mu dal svoje auto i sám sebe plně k dispozici pro teroristickou činnost. Jen s pomocí těchto zrádce národa se agentovi podařilo pohybovat se po náhoděckém okrese. Byl to Lazar, vezoucí agenta do Bělova, který zde postřelil soudr. Hodovala, byl to on, který jej vezl k Hofmanovým, kde agent těžce zranil s. Hofmanovou, která mu hrdinně zabránila provést další vraždu.

Dalším obviněným, který se spojil se zahraničním agentem je Josef Vit, bývalý hostinský v obci Lhotka. On mimo jiné upozornil zahraničního agenta na předsedu MNV ve Lhotce soudr. Jaroslava Hofmana a označil

ho jako agilního člena JZD. Na jeho žádost pojal agent soudruha Hofmana mezi své vyhlášené oběti. Proto po útoku na soudruha Hodovala v Bělovi, došel si agent ještě téhož večera na zpáteční cestě za soudruhem Hofmanem, kde provedl útok, při němž byla vážně zraněna manželka předsedy MNV soudr. Hofmanová.

Podobně i Josef Svatoň z Litoboře se v ničem neliší od těchto vyvrheů národa a pomahačů západních imperialistů. I on všemožně podporoval agenta a to nejen masem porazeným na černo, ale cigaretami, benzinem a pod. Na lavici obžalovaných se ze stejných zločinů dále zodpovídali: Jaroslava Hanušová, snoubenka obžalovaného Lazara, Marie Vojtěchová, manželka 20. na rolníka a Milada Střihavková, bývalá vedoucí prodejny Jednota ze Zajezda. Jmenovaní znali plány zahraničního agenta, věděli o něm a souhlasili s jeho teroristickou činností. Obviněná Vojtěchová přechovávala pak agenta na statku plných 14 dní.

Výpovědi svědků ukázaly, že náš lid nemohou zastrážit žádné zločinné útoky, organizované západními imperialisty. Naopak, ukázaly, že ještě pevněji se semknou proti zákeřníkům všeho druhu. Dokázala to výpověď 62letého soudruha Hodovala, který se postavil zahraničnímu agentovi na odpor a bezzbraně se naň vrhl. Dokazuje to i výpověď soudr. Hofmanové, která se rovněž bezzbraně postavila ozbrojenému vrahovi v cestu, když mu zabránila, aby vnikl dále do bytu a zavřela mu dveře. Ruce, které jí prostřílel, svědčí o tom, že také tato žena neměla strachu před hrozbami i zbraněmi najatého imperialistického vraha.

Talková je bilance dobrodruží, kterým u nás růže nepokvetou. — Správně to zdůraznila soudkyně z lidu, když řekla: „Nebude-li u nás přechovávat, nebude místa ani pro cizí agenty a vrahy!“ Za svoje zločiny se zrádci a odpadlíci dočkali zasloužené odplaty. S uspokojením proto přijali pracující Náchodka a celého Hradeckého kraje tvrdý ale spravedlivý rozsudek vnesený státním senátem, jímž se obvinění odsuzují takto: Karel Rudolf, Josef Rezníček, Jaroslav Lazar a Josef Vit, Litoboř, všichni k trestu smrti. Josef Svatoň k trestu odnětí svobody na dobu 20 let, Jaroslava Hanušová 16 let, Marie Vojtěchová 15 let, Milada Střihavková 17 let. U všech obviněných byla vyslovena konfiskace celého jmění. U obviněných Rudolfů, Rezníčka, Lazara a Vity ztráta čestných práv občanských navždy, u ostatních obviněných po dobu 10 let.

Náchodský proces s pomahači západních imperialistů ukázal, že dělnická třída se dovede rázně a tvrdě vypořádat s každým, kdo by chtěl jakkoliv srazit náš lid a jeho budovatelské úsilí, ukázal, že je třeba každodenně zvyšovat bdělost a ostrážitost na všech pracovištích. Bylo by chybou se domnívat, že budování socialismu je klidnou cestou, ale naopak, je nutno počítat s tím, že západní imperialisté, kteří dobře vědí, jak se blíží jejich konec, budou se všemožně snažit narušovat naši cestu k socialismu. Nechť si však všichni jím podobní uvědomí, že právě tak tvrdě budeme postupovat proti všem, kteří by chtěli podobnými zločiny ohrožovat životy a budování našich občanů.

Obrázek 2: dobový novinový článek reagující na monstrproces v náhoděcké

„Beránku“²⁹³

²⁹³ Spravedlivý rozsudek nad teroristy v Náchodě, Pochodeň 39, 1952.